

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Π.Μ.Σ. «Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου»

Κατεύθυνση Σπουδών: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία

Διπλωματική εργασία

Σημαντικές Εμπειρίες Ζωής από την επαφή με τη φύση και η σημασία που αποκτούν στην ενήλικη ζωή.

Πάπαγεωργίου Κωνσταντίνα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Δασκολιά

Αθήνα, 2021

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Π.Μ.Σ. «Θεωρία, Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου»

Κατεύθυνση Σπουδών: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία

Διπλωματική εργασία

*Σημαντικές Εμπειρίες Ζωής από την επαφή με τη φύση
και η σημασία που αποκτούν στην ενήλικη ζωή.*

Κωνσταντίνα Παπαγεωργίου

Τριμελής επιτροπή

Μαρία Δασκολιά, επιβλέπουσα καθηγήτρια

Αναστάσιος Παπανικολάου

Ίριδα Τσεβρένη

Αθήνα, 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ABSTRACT.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΖΩΗΣ.....	6
1.1 ΠΡΩΤΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΖΩΗΣ.....	6
1.2 ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΖΩΗΣ.....	9
1.3 Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ	14
1.4. ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΖΩΗΣ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	23
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	23
3.2 Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	23
3.3 Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	25
3.4 Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ.....	26
3.4.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	26
3.4.2 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	27

3.5 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ.....	29
4.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	29
4.2 ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ.....	29
4.3 ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΣΧΕΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ.....	33
4.4 ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	34
4.5 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΣΕΩΝ.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....
5.1 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΖΩΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΦΗ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ.....	44
5.1.1 ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΡΜΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΦΥΣΗ ΣΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ Ή ΦΙΛΙΚΟ ΚΥΚΛΟ.....	44
5.1.2 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΦΥΣΗ.....	47
5.1.3 ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ, ΝΟΟΤΡΟΠΙΑ, ΧΟΜΠΙ ΚΑΙ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	48
5.1.4 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΟΥΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ, ΣΧΟΛΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ.....	49
5.1.5 ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ - ΜΕΝΤΟΡΕΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΑΦΗΓΗΤΗ.....	52
5.1.6 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	54
5.1.7 ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΣΗΜΕΙΑ ΑΣΤΙΚΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ.....	55
5.1.8 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΦΥΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	56

5.1.9 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	57
5.2 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΦΥΣΗ.....	58
5.2.1 Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΤΩΝ.....	59
5.2.1.1 ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΖΩΗΣ.....	59
5.2.1.2 ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ.....	60
5.2.1.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ.....	61
5.2.2 Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΤΩΝ.....	63
5.2.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΝΕΕΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ.....	63
5.2.2.2 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΩΝ.....	65
5.2.2.3 ΕΠΙΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ.....	67
5.2.2.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΦΙΛΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ - ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	70
5.2.2.5 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	71
5.3 ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ.....	74
5.3.1 Η ΦΥΣΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ.....	74
5.3.2 ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΟΥ "ΑΝΗΚΕΙΝ" ΣΤΗ ΦΥΣΗ.....	76
5.3.3 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΕΙ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ.....	76
5.3.4 ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ - ΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ.....	79

5.3.5 ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ.....	80
5.3.6 Η ΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ.....	80
5.4 ΑΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΑΔΕΙΧΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΦΗΓΗΣΕΩΝ.....	81
5.4.1 Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΓΙΑ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ ΩΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	81
5.4.2 Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΗ ΩΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	84
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	95

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τις σημαντικές εμπειρίες ζωής σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον, στη ζωή ατόμων που είναι μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων και πώς αυτές επηρέασαν την πορεία της ζωής τους. Η συγκεκριμένη έρευνα έρχεται να επιβεβαιώσει ευρήματα παλαιότερων ερευνών από το πεδίο των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής (ΣΕΖ), διερευνώντας τη σχέση και την επαφή που έχουν αναπτύξει τα άτομα με τη φύση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, καθώς και να εξετάσει την εξελικτική τους πορεία ως άτομα σε βάθος χρόνου. Προσφέρει, ακόμα, νέα ευρήματα σχετικά με τον αντίκτυπο που έχει η επαφή με τη φύση στη βαθύτερη επίγνωση του εαυτού, που δεν παρουσιάζονται στη μέχρι τώρα έρευνα. Η διερεύνηση των ερωτημάτων έγινε μέσω βιογραφικών αφηγηματικών συνεντεύξεων σε έξι ενήλικες, μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων, που έχουν συνεχή και μακρόχρονη επαφή με τη φύση, με σκοπό να αναδειχθούν οι σημαντικότερες εμπειρίες τους μέσα από την επαφή τους με τη φύση και πώς αυτές άσκησαν επιρροή σε προσωπικές επιλογές στη ζωή τους, στην προσωπική τους ανάπτυξη και στην κατανόηση της σχέσης τους με τη φύση. Για την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων των αφηγήσεων χρησιμοποιήθηκε θεματική ανάλυση. Τα ευρήματα δείχνουν ότι υπάρχει ένα σημαντικό εύρος σημαντικών εμπειριών μέσα στη φύση, οι οποίες φαίνεται πως τους επηρέασαν βαθιά και στην ενήλικη ζωή τους. Επίσης φαίνεται ότι η επαφή με τη φύση αποτέλεσε διαμορφωτικό παράγοντα σε επιλογές ζωής των συμμετεχόντων, στην προσωπική τους ανάπτυξη, καθώς και στη νοηματοδότηση της σχέσης τους με τη φύση.

Λέξεις κλειδιά: σημαντικές εμπειρίες ζωής, επαφή με τη φύση, βιογραφικές αφηγηματικές συνεντεύξεις, θεματική ανάλυση

Abstract

This dissertation studies the role of significant life experiences in the lives of people who are members of nature-loving organizations, in relation with the natural environment and how they influenced the course of their lives. It studies the relationship and connectiveness that individuals have developed with nature throughout their lives and their personal development throughout their lives. The research questions were explored through biographical narrative interviews. The participants were six adults, members of nature-loving organizations, who have constant and long-term contact with nature, in order to highlight their personal significant life experiences in relation with nature and the influence on their personal choices during their lives, their personal development and in their understanding of their relationship with nature. Thematic analysis was used to analyze and interpret the narrative data. This research confirms findings from previous research in the field of Significant Life Experiences (SLE). Moreover, it offers new findings about the impact that contact with nature had on self-awareness, which have not been presented in research to date. The findings show that there is a wide variety of significant life experiences in nature, which seem to have profoundly affected them in their adult lives as well. In conclusion, it seems that connectiveness with nature was a shaping factor for the life choices of the participants, their personal development and the meaning of their contact with nature.

Keywords: significant life experiences, connectedness with nature, biographical narrative interviews, thematic analysis

Εισαγωγή

Οι Σημαντικές Εμπειρίες Ζωής (significant life experiences) μέσα στη φύση φαίνεται να αποτελούν ένα μοναδικό και πολύτιμο κομμάτι, που διαμορφώνει και επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων. Το πεδίο των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής (ΣΕΖ) αναδεικνύει την οπτική που φέρνει τον κάθε άνθρωπο να αντιλαμβάνεται τις εμπειρίες που βίωσε στη φύση και να τις ερμηνεύει με εντελώς διαφορετικό τρόπο, όπως με εντελώς διαφορετικό τρόπο αυτές οι εμπειρίες φαίνεται να έχουν επηρεάσει εν τέλει και τη ζωή του.

Ήδη ο Tanner από το 1980 μελετά εμπειρίες μέσα στη φύση που είχαν καθοριστικό ρόλο στη ζωή των ατόμων και αποτέλεσαν έμπνευση για την μετέπειτα πορεία τους, ανοίγοντας το δρόμο στο πεδίο των βιωμένων εμπειριών για συσχετισμό τους με την καλλιέργεια θετικών συμπεριφορών σε σχέση με το περιβάλλον. Πληθώρα ερευνών έρχεται να επιβεβαιώσει αυτά τα ευρήματα τα επόμενα χρόνια, καθώς ο ρόλος των εμπειριών στη φύση, κυρίως κατά την παιδική ηλικία, όπως και η επιρροή σημαντικών ανθρώπων στη ζωή των ατόμων από το οικογενειακό, φιλικό ή εκπαιδευτικό περιβάλλον, η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, η αγάπη για τον τόπο καταγωγής τους, ο τόπος διαβίωσης, η επιρροή από θετικά πρότυπα, η εκπαίδευση, το ελεύθερο παιχνίδι στη φύση φαίνεται να είναι καθοριστικής σημασίας εμπειρίες στη φύση για τη ζωή των ατόμων και την καλλιέργεια φιλικής στάσης προς το περιβάλλον (Chawla, 1998; Chawla, 1999; Li & Chen, 2015; Broom, 2017). Η έρευνα στο πεδίο των ΣΕΖ τα τελευταία χρόνια εξελίσσεται και ανανεώνεται αναζητώντας την ποικιλομορφία με εμπειρίες στη φύση από διαφορετικά περιβάλλοντα, όπως σύλλογοι, οργανώσεις κ.α. (D' Amore & Chawla, 2018), τη διερεύνηση των εμπειριών αυτών σε σχέση με την ακαδημαϊκή και επαγγελματική πορεία των ατόμων, (Cagle, 2017; Prevot, Clayton & Mathevet, 2018) καθώς αναζητά και νέες μεθοδολογίες πιο "ανοιχτού" τύπου, όπως η αφηγηματική έρευνα (Williams & Chawla, 2016).

Μερικά από αυτά τα ερωτήματα που απασχόλησαν την ερευνητική κοινότητα σε αυτό το πεδίο, αποτέλεσαν και δικά μου ερωτήματα στην πορεία του χρόνου. Με αυτή την έρευνα επιχειρούμε να κατανοήσουμε και να αναδείξουμε πως σημαντικές εμπειρίες μέσα από τη φύση επηρέασαν τις προσωπικές επιλογές της ζωής των συμμετεχόντων, την προσωπική ανάπτυξη και την κατανόηση της ίδιας της σχέσης

τους με τη φύση. Τα ερωτήματα αυτά για 'μένα ήταν πολύ σημαντικά, καθώς μέσα από την ερευνητική διαδικασία οι διάφορες οπτικές που θα αναδεικνύονταν, θα συμπλήρωναν τα απαραίτητα κομμάτια που θα έδιναν απαντήσεις στα ερωτήματα μου, τόσο σε προσωπικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο. Η μεθοδολογία που επέλεξα για να επιτύχω τους ερευνητικούς μου σκοπούς είναι η αφηγηματική έρευνα. Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη ως ποιοτικό μεθοδολογικό εργαλείο ανήκει σε μια κατηγορία "ανοιχτού τύπου" ερευνητικών εργαλείων, όπου ενθαρρύνει την αφήγηση της ιστορίας σε μεγαλύτερο εύρος, με περιγραφή των γεγονότων που θεωρούν οι συμμετέχοντες σημαντικά στη ζωή τους, δίχως περισπασμούς από ερωτήσεις που διατυπώνει ο ερευνητής, δίνοντας χώρο και χρόνο στον αφηγητή να επιλέξει και να αφηγηθεί τα γεγονότα που θεωρεί εκείνος σημαντικά για τη ζωή του και να εμβαθύνει σε αυτά που θεωρεί ο ίδιος ότι έχουν την μεγαλύτερη σημασία για εκείνον.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας γίνεται μια ανασκόπηση των ερευνών που είχαν διαμορφωτικό ρόλο για το πεδίο των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής από την πρώτη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1980 από τον Tanner μέχρι και πιο πρόσφατες έρευνες. Η έρευνα των ΣΕΖ εστιάζει στην κατανόηση και διερεύνηση των καθοριστικών εμπειριών που έχουν άτομα μέσα στο φυσικό περιβάλλον και στον τρόπο που οι εμπειρίες αυτές επιδρούν και διαμορφώνουν μελλοντικά το ενδιαφέρον τους και τη δράση τους για ότι σχετίζεται με αυτό. Η εξελισσόμενη έρευνα σε αυτό το πεδίο έχει δείξει ότι τα ευρήματα χαρακτηρίζονται από συνέπεια μέσα στο χρόνο, καθώς παρατηρούμε πως στην πορεία του, τα ερευνητικά αποτελέσματα εμπλουτίζονται και ανανεώνονται σημαντικά.

Η θεωρία της Σύνδεσης με τη φύση (connectedness to nature) που περιγράφεται στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει πώς οι άνθρωποι διαμορφώνουν την προσωπική τους ταυτότητα μέσα και με βάση την σχέση τους με το φυσικό περιβάλλον και τις σχέσεις που διαμορφώνουν με αυτό. Το πεδίο αυτό προσφέρει σημαντική γνώση για την καλύτερη κατανόηση του ρόλου που έχει η φύση στη ζωή μας, αλλά και τον ρόλο που διαδραματίζει η ανάπτυξη της σχέσης με τη φύση για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος. Ωστόσο πιο πρόσφατες έρευνες υποστηρίζουν πως η σύνδεση με τη φύση προσφέρει πολλαπλά οφέλη στην ευημερία

του ανθρώπου τόσο στον ψυχολογικό, σωματικό, πνευματικό όσο και στον συναισθηματικό τομέα.

Στο τρίτο κεφάλαιο δίνεται μια αναλυτική περιγραφή της αφηγηματικής έρευνας ως ποιοτική μεθοδολογία. Η αφηγηματική έρευνα εμφανίζεται στο χώρο των κοινωνικών και εκπαιδευτικών επιστημών χαρακτηριζόμενη από ποικιλομορφία σε σχέση με τις μεθοδολογικές προτάσεις και τις ερευνητικές πρακτικές. Γίνεται αναφορά επίσης στον μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποίησα στην έρευνα μου, την βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη, τα χαρακτηριστικά της, καθώς και την διαδικασία που ακολούθησα κατά τις συναντήσεις μου με τους αφηγητές, η οποία περιλαμβάνει τρεις διακριτές μεταξύ τους φάσεις.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιγράφει το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας μου. Αναφέρεται αναλυτικά ο σκοπός και τα ερευνητικά μου ερωτήματα, η διαδικασία εύρεσης και επιλογής του δείγματος της έρευνας, καθώς και ο τρόπος προσέγγισης των συμμετεχόντων. Αναφορά γίνεται επίσης και στην προετοιμασία που έγινε πριν τις συναντήσεις, καθώς και σε όλες τις προπαρασκευαστικές ενέργειες που βοήθησαν στην οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης με τους αφηγητές. Το κεφάλαιο αυτό κλείνει με αναφορά στη μέθοδο ανάλυσης των αφηγήσεων που χρησιμοποίησα τη "θεματική ανάλυση" με γνώμονα τα βήματα που προτείνονται από τους Braun και Clark.

Τέλος το πέμπτο κεφάλαιο αποτελεί το ερευνητικό μέρος της εργασίας. Σε αυτό γίνεται η παρουσίαση και ανάλυση των δεδομένων που συνέλεξα όπως και η ερμηνεία των ευρημάτων. Με την ερμηνεία των ευρημάτων προσπαθούμε να απαντήσουμε στα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε από την αρχή της έρευνας, εξετάζοντας τις σημαντικές εμπειρίες των αφηγητών που είχαν μέσα στη φύση. Ειδικότερα προσπαθούμε να κατανοήσουμε τις εμπειρίες και τα βιώματα - όπως αναφέρονται από εκείνους- από την επαφή με τη φύση, που αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα στη ζωή των συμμετεχόντων και πως αυτά έπαιξαν σημαντικό ρόλο για τις προσωπικές τους επιλογές, την εξέλιξη τους και την ίδια τη σχέση τους με τη φύση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1: Σημαντικές Εμπειρίες Ζωής

1.1 Πρώτες έρευνες και η διαμόρφωση του πεδίου των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής

Οι Σημαντικές Εμπειρίες Ζωής (ΣΕΖ) ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης πρωτοεμφανίζονται στην έρευνα του Tanner (1980), ο οποίος αναζήτησε κοινά στοιχεία εμπειριών μέσα στη φύση, που είχαν διαμορφωτικό ρόλο στη ζωή ενηλίκων ατόμων με ηγετική θέση σε περιβαλλοντικές οργανώσεις. Η μέθοδος που επέλεξε για την συλλογή των δεδομένων του ήταν να αποστείλει ένα "γράμμα", όπως το ονόμασε, στο οποίο κάλεσε 45 άτομα που εργάζονταν σε περιβαλλοντικές οργανώσεις να καταγράψουν πληροφορίες αυτοβιογραφικού χαρακτήρα σε σχέση με την επαφή τους με τη φύση και πώς οδηγήθηκαν στην εν λόγω επιλογή εργασίας. Οι εμπειρίες μέσα στη φύση κατά την παιδική ηλικία αναδείχθηκαν ως το κυρίαρχο εύρημα της έρευνας του, καθώς ήταν αυτές που είχαν τον καθοριστικό ρόλο στην ζωή των ατόμων και αποτέλεσαν έμπνευση γι' αυτούς και την μετέπειτα πορεία τους. Η έρευνα του Tanner άνοιξε τον δρόμο για περαιτέρω μελέτη του πεδίου των βιωμένων εμπειριών και εδραιωμένων συμπεριφορών σε σχέση με το περιβάλλον.

Η έρευνα των σημαντικών εμπειριών ζωής συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια κι από άλλους ερευνητές όπως τους Sward (1996), Hsu (2009) και Li & Chen (2015), με συμμετέχοντες άτομα που εμπλέκονταν ενεργά στην προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος. Όλες οι παραπάνω έρευνες ανέδειξαν ότι οι εμπειρίες στη φύση κατά την διάρκεια της παιδικής ηλικίας αναφέρονταν πιο συχνά από τα άτομα, ως πηγή έμπνευσης και καλλιέργειας φιλικής στάσης και συμπεριφοράς προς το περιβάλλον (Howell & Allen, 2016).

Το 1998, η Luise Chawla διερεύνησε την έννοια της 'περιβαλλοντικής ευαισθησίας' (environmental sensitivity) ως μια σημαντική μεταβλητή της περιβαλλοντικής γνώσης και της προδιάθεσης των ατόμων να αναλαμβάνουν περιβαλλοντική δράση. Στα αποτελέσματα της έρευνάς της επιβεβαιώνεται ο καθοριστικός ρόλος των εμπειριών στη φύση, κυρίως κατά την παιδική ηλικία, καθώς επιπρόσθετα αναφέρονται η επιρροή που είχαν τα άτομα από σημαντικούς

ανθρώπους στη ζωή τους, όπως από το οικογενειακό, φιλικό ή εκπαιδευτικό περιβάλλον, η μελέτη βιβλίων σχετικών με το φυσικό περιβάλλον, η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, η αγάπη για τον τόπο καταγωγής τους, η αλλαγή του τρόπου διαβίωσης, κ.α. (Chawla, 1998).

Τα επόμενα χρόνια διεξάγονται έρευνες οι οποίες αξιοποιούν ποιοτικές κυρίως μεθοδολογίες ως προς τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων, δίνοντας στην έρευνα στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μια νέα προοπτική. Οι σημαντικές εμπειρίες ζωής αναδεικνύονται σε ένα σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση της διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής στάσης, σκέψης και συμπεριφοράς και για τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη σχετικών δράσεων και εμπειριών (Δασκολιά & Γρίλλια, 2012).

Το 1999 η Chawla επιλέγει μια διαφορετική προσέγγιση στην έρευνά της και χρησιμοποιεί ανοιχτού τύπου συνεντεύξεις σε 30 περιβαλλοντολόγους στην Αμερική και 26 στη Νορβηγία, με σκοπό να καταγράψει και να ορίσει τα στοιχεία εκείνα που ανέφεραν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες ως σημαντικά για την αφοσίωση τους στο περιβάλλον. Εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον, επιρροή από την οικογένεια, εθελοντική συμμετοχή σε οργανώσεις, αρνητικές εμπειρίες περιβαλλοντικών καταστροφών και η εκπαίδευση αναφέρονταν πιο συχνά ως οι πιο καθοριστικοί παράγοντες.

Επτά χρόνια αργότερα, επανεξετάζοντας τα ευρήματα των δυο προηγούμενων ερευνών της, η Chawla επισημαίνει ένα ακόμα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό, αυτό της ύπαρξης ενός σημαντικού ενήλικα στη ζωή ενός παιδιού και τη σχέση μαζί του. Από τις ιστορίες που συνέλεξε, αναφέρονταν πολύ συχνά ότι ένα κοντινό οικογενειακό πρόσωπο, συνήθως γονείς, παππούδες, ή κάποιος συγγενής, είχε το ρόλο του μέντορα για τους συμμετέχοντες. Η κοντινή πρόσβαση των παιδιών στο φυσικό περιβάλλον και η ενθάρρυνση από μέλη της οικογένειας τους να το εξερευνήσουν φαίνεται ότι αποτέλεσαν μια ισχυρή και σταθερή βάση δημιουργίας ενδιαφέροντος για το περιβάλλον (Chawla, 2006).

Γιατί όμως οι εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον κατά την παιδική ηλικία και ο τρόπος ζωής από το οικογενειακό - κοινωνικό περιβάλλον έχουν τόσο σημαντική επίδραση στα ενήλικα άτομα που αναλαμβάνουν περιβαλλοντική δράση; Για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό η Chawla (2007) πρότεινε ένα πλαίσιο βασισμένο στις

αρχές της οικολογικής ψυχολογίας και της θεωρίας των σχέσεων αντικειμένου. Με βάση αρχές της οικολογικής ψυχολογίας, αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι η κατανόηση του ρόλου των εμπειριών των παιδιών μέσα στη φύση, για την καλλιέργεια ενός διαχρονικού προσανατολισμού στην προστασία του περιβάλλοντος. Τέσσερις είναι οι αρχές που σχετίζονται με την καλύτερη κατανόηση αυτού του ρόλου. Ως πρώτη αρχή αναφέρεται η φυσική ικανότητα του ατόμου να κινείται ελεύθερα και να εξερευνά τον κόσμο γύρω του. Δεύτερη έρχεται η ικανότητα να εξερευνεί κανείς και να παρατηρεί όλα όσα υπάρχουν στον περιβάλλοντα χώρο, καθώς και να λαμβάνει και επεξεργάζεται νέες πληροφορίες με τη δική του αντιληπτική ικανότητα. Σχετίζεται δε άμεσα με τον χρόνο που πέρασε κάποιος ως παιδί μέσα στο φυσικό περιβάλλον. Σημαντική είναι, ακόμα, η συμμετοχή σε οργανώσεις, όπου όλα τα μέλη συναντώνται, μοιράζονται κοινές ιδέες, αναλαμβάνουν ρόλους, έχουν κοινή στάση και συμπεριφορά απέναντι στο περιβάλλον (τρίτη). Ακολουθεί (τέταρτη) η απευθείας εμπειρία με το φυσικό περιβάλλον (Chawla, 2007). Αυτές οι αρχές σε συνδυασμό με τη θεωρητική προσέγγιση των σχέσεων αντικειμένου, που υποστηρίζει ότι όταν ένας ενήλικας σημαντικός για ένα παιδί εκφράζει έντονο ενδιαφέρον για ένα αντικείμενο, όπως για παράδειγμα το φυσικό περιβάλλον, τότε και το παιδί έλκεται από το ίδιο αντικείμενο, εδραιώνουν ένα νέο πλαίσιο, μέσα από το οποίο μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα πώς τα παιδιά εξελίσσονται σε ευαισθητοποιημένους ενήλικες, με αγάπη και ενδιαφέρον για το φυσικό περιβάλλον (Chawla, 2007).

Σε μια άλλη έρευνα, οι James, Bixler & Vadala (2010) πρότειναν ένα περιγραφικό μοντέλο τεσσάρων βασικών περιόδων εξέλιξης για την ευρύτερη κατανόηση της διαδικασίας κατά την οποία τα παιδιά εξελίσσονται σε ενήλικες με εμπλοκή με το περιβάλλον. Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει τις απευθείας, ελεύθερες, μη δομημένες, εμπειρίες σε φυσικό περιβάλλον με παιχνίδια φαντασίας, εξερεύνησης και αναζήτησης με τη χρήση αντικείμενων και υλικών. Αντιπροσωπευτικό στοιχείο σε αυτό το στάδιο είναι η έλλειψη οργάνωσης και παρέμβασης από ενήλικες. Η συνεισφορά των ενηλίκων στη ζωή των παιδιών σε σχέση με τις εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον γίνεται μέσω της επιλογής του τόπου και της αποδοχής των ενδιαφερόντων των παιδιών, δίνοντάς τους χώρο και χρόνο για εξερεύνηση. Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει περισσότερο υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής με την οικογένεια ή τους συνομηλίκους. Το στοιχείο της εξερεύνησης συναντάται σε

αυτό το στάδιο με διευρυμένα γεωγραφικά όρια, έξω από τις γνώριμες για το παιδί περιοχές. Το στάδιο αυτό εμφανίζεται περισσότερο κατά τη μέση παιδική ηλικία και μπορεί να συνεχίσει μέχρι την ενηλικίωση. Στο τρίτο στάδιο τα άτομα βρίσκονται κατά τη διάρκεια της εφηβείας και κάποιες φορές στα πρώτα χρόνια της ενήλικης ζωής τους. Εδώ τα άτομα συμμετέχουν και εμπλέκονται σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τη φυσική ιστορία, την οικολογία, την εθνογραφία. Ο κύκλος των προσωπικών επαφών μεγαλώνει και δεν περιλαμβάνει μόνο τα κοντινά μέλη της οικογένειας. Τα άτομα παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον για το φυσικό περιβάλλον αναλαμβάνοντας κάποιες φορές και ρόλους εργασίας ή εθελοντισμού σε αυτό. Η εξερεύνηση εδώ αφορά μεγαλύτερης έκτασης χώρους, καθώς έχει και μεγαλύτερη χρονική διάρκεια. Τέλος, στο τέταρτο στάδιο τα άτομα έχουν παγιώσει και αποδεχτεί την ταυτότητα αυτού που σχετίζεται και ενδιαφέρεται για το περιβάλλον. Ο κοινωνικός τους περίγυρος δεν περιορίζεται στην οικογένεια, τους φίλους και τα συνομήλικα άτομα, αλλά έχει επεκταθεί σε ανθρώπους με κοινά επαγγελματικά και προσωπικά χαρακτηριστικά (James, Bixler & Vadala, 2010) .

Η έρευνα των James, Bixler και Vadala παρόλο που για δείγμα της είχε άτομα που θεωρούνταν επιτυχημένοι μελετητές και επιστήμονες στο πεδίο της φυσικής ιστορίας, της οικολογίας και της εθνογραφίας, επιβεβαιώνει ευρήματα προγενέστερων ερευνών σχετικά με τις σημαντικές εμπειρίες ζωής, υπογραμμίζοντας την σπουδαιότητα του ελεύθερου, μη δομημένου, παιχνιδιού στη φύση κατά την παιδική ηλικία, όπως και την ύπαρξη ενός μοντέλου με περιόδους εξέλιξης για τα άτομα που έρχονται σε επαφή με το περιβάλλον.

1.2 Πρόσφατες έρευνες στο πεδίο των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής

Η έρευνα στο πεδίο των σημαντικών εμπειριών ζωής συνεχίζεται και στην πιο πρόσφατη περίοδο, ακολουθώντας έναν εξελικτικό ρυθμό επαναπροσδιορισμού και βελτίωσης. Η Chawla, στην κριτική που έγραψε το 1998 για τις ερευνητικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στη διερεύνηση των σημαντικών εμπειριών ζωής, προτείνει νέους τρόπους εξέλιξης της έρευνας σε αυτό το πεδίο, διορθώνοντας αδυναμίες του παρελθόντος. Νέες κατευθύνσεις όπως η εστίαση σε ατομικές διαφορές σχετικά με τις βιωμένες εμπειρίες, η διεύρυνση της ποικιλίας του δείγματος με συμπερίληψη μειονοτήτων ή διαφορετικών εθνοτήτων, η συγκριτική μελέτη ομάδων, όπως και η αξιοποίηση και ο ορθός χειρισμός δεδομένων αυτοβιογραφικού χαρακτήρα, είναι

κάποιες από αυτές (Chawla, 1998). Οι παρακάτω μελέτες υιοθέτησαν ορισμένες από τις παραπάνω προτάσεις, δίνοντας έτσι νέα κατεύθυνση και πνοή στην έρευνα στο πεδίο των ΣΕΖ.

Η έρευνα των Li και Chen (2015) προσφέρει μια διαφορετική δυναμική στο πεδίο των ΣΕΖ, μέσα από την μελέτη ενός γεωγραφικά τοποθετημένου και πολιτιστικά διαφορετικά διαμορφωμένου δείγματος. Οι Li και Chen προσδιόρισαν τις σημαντικές εμπειρίες ζωής Κινέζων φοιτητών, οι οποίοι είχαν ενεργό δράση στο περιβάλλον. Ο χρόνος που αφιερώνεται στην φύση κατά την παιδική ηλικία, η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, η πλήρης επαγγελματική απασχόληση σε περιβαλλοντικούς οργανισμούς, η προσωπική εμπειρία ή ο φόβος περιβαλλοντικής καταστροφής, η επαφή με τη φύση στην τυπική εκπαίδευση και το πρόγραμμα σπουδών και η επιρροή από θετικά πρότυπα του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος είναι ανάμεσα στα αποτελέσματα της έρευνας (Li & Chen, 2015).

Ένα χρόνο αργότερα, οι μελέτες των Fisher (2016) και των Howell & Allen (2016), διερευνούν διαμορφωτικές εμπειρίες ακτιβιστών και εκπαιδευτών που ασχολούνται με την κλιματική αλλαγή. Ο Fisher εξετάζει την πορεία ζωής 17 νέων ακτιβιστών από 14 διαφορετικές χώρες με δράση για την κλιματική αλλαγή. Η μέθοδος επιλογής του ήταν η καταγραφή των αναμνήσεων τους μέσα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις χρησιμοποιώντας διαδικτυακά μέσα, με σκοπό να κατανοήσει πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονταν την πορεία τους στον ακτιβισμό για την κλιματική αλλαγή (Fisher, 2016). Οι συμμετέχοντες ανέφεραν στις συνεντεύξεις τους πως υπήρξαν κάποιες σημαντικές στιγμές που ένιωσαν πως συνειδητά έπρεπε να αναλάβουν δράση για την κλιματική αλλαγή, ότι ένιωθαν έντονα συναισθήματα ανησυχίας για το φυσικό περιβάλλον, καθώς έντονο ήταν και το συναίσθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τέλος, σημαντικό ήταν και το αίσθημα της διαρκούς και δυναμικής δέσμευσης που ένιωθαν όχι μόνο για το περιβαλλοντικό ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, αλλά και για την ενεργό δράση μέσω του ακτιβισμού.

Η έρευνα του Fisher (2016) είχε σημαντική συμβολή στο πεδίο των ΣΕΖ για πολλούς λόγους. Αρχικά είχε ως δείγμα άτομα από διαφορετικές χώρες τόσο των αναπτυσσόμενων όσο και των υποανάπτυκτων χωρών, διερευνώντας πληθυσμούς που επεκτείνουν το πεδίο των ΣΕΖ. Χρησιμοποίησε μια εναλλακτική και πρωτοποριακή μέθοδο συλλογής δεδομένων με τη χρήση φωνητικών συνομιλιών και

μηνυμάτων, ενώ ταυτόχρονα εμπλούτισε την αρθρογραφία στο πεδίο των ΣΕΖ, διότι έως εκείνη τη χρονική στιγμή δεν είχαν διεξαχθεί αρκετές έρευνες για την πορεία ζωής νέων ακτιβιστών με δράση για την κλιματική αλλαγή.

Από την άλλη πλευρά, τα ευρήματα της έρευνας των Howell & Allen (2016), με συμμετέχοντες άτομα που εμπλέκονται στην εκπαίδευση για την κλιματική αλλαγή, έδειξαν πως οι εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον κατά την παιδική ηλικία δεν είχαν τόσο σημαντική επιρροή στους συμμετέχοντες. Αντίθετα, το αίσθημα για κοινωνική δικαιοσύνη, αξίες όπως η αλληλεγγύη, η ισότητα, η ειρήνη, ο σεβασμός προς τη φύση, η προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος, αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες για την ανάληψη δράσης για την κλιματική αλλαγή (Howell & Allen, 2016).

Στην έρευνα των Williams και Chawla (2016), η θεωρία της κοινωνικής πρακτικής (social practice theory) χρησιμοποιήθηκε ως πλαίσιο για τη διερεύνηση εμπειριών που είχαν κυρίαρχη θέση στις αναμνήσεις και τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες είχαν λάβει μέρος σε τρία προγράμματα που υλοποιήθηκαν σε φυσικά περιβάλλοντα στο Κολοράντο, που είχαν υλοποιηθεί 5 έως 40 χρόνια πριν. Οι ερευνητές προσπάθησαν να εμβαθύνουν στις εμπειρίες των συμμετεχόντων που είχαν κυρίαρχο ρόλο στη ζωή τους, να διερευνήσουν τον αντίκτυπο αυτών των εμπειριών γενικότερα στη ζωή τους, καθώς και να προσδιορίσουν τη συνεισφορά αυτών των προγραμμάτων στη διαμόρφωση μιας προσωπικής ταυτότητας, ιδίως αυτής που σχετίζεται με το περιβάλλον (Williams & Chawla, 2016). Η έρευνα πρόσφερε νέα, συμπληρωματικά στοιχεία στο πεδίο των ΣΕΖ, καθώς η χρήση της θεωρίας κοινωνικής πρακτικής αποδείχθηκε χρήσιμη στην επεξήγηση της ανάπτυξης της κοινωνικής περιβαλλοντικής ταυτότητας (social environmental identity) και πιο συγκεκριμένα μιας οικολογικής ταυτότητας (ecological identity), η οποία σχετίζεται άμεσα και με τον χρόνο που έρχεται σε επαφή κάποιος με τη φύση. Επίσης, ως προς την μεθοδολογία, οι Williams & Chawla χρησιμοποίησαν μια διαφορετικού τύπου μέθοδο στο πεδίο των ΣΕΖ, την αφηγηματική προσέγγιση, ενθαρρύνοντας τους συμμετέχοντες να αφηγηθούν την ιστορία τους σε μεγαλύτερο εύρος, περιγράφοντας τα γεγονότα που θεωρούσαν εκείνοι σημαντικά στη ζωή τους, δίχως περισπασμούς από ερωτήσεις που διατυπώνει ο ερευνητής.

Η έρευνα για τη διερεύνηση των εμπειριών κατά την παιδική ηλικία που σχετίζονται με την ανάπτυξη φιλικής στάσης και συμπεριφοράς προς το περιβάλλον βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη. Η Broom (2017), στο άρθρο της "Exploring the relations between childhood experiences in nature and young adults' environmental attitudes and behaviours", μελετά τις εμπειρίες ενήλικων Καναδών στο φυσικό περιβάλλον κατά την παιδική τους ηλικία και αναγνωρίζει συσχετισμούς με φιλικές συμπεριφορές και στάσεις που εμφάνισαν απέναντι στο περιβάλλον κατά την ενήλικη ζωή τους. Η αγάπη προς το περιβάλλον, ανεξαρτήτως φύλου και κοινωνικής τάξης, το ελεύθερο παιχνίδι στη φύση και η θετική του επίδραση στην ανάπτυξη ισχυρών δεσμών με τη φύση, το αίσθημα της προστασίας του περιβάλλοντος ως προτεραιότητα μέσα από την αλλαγή στάσεων, όπως η ανακύκλωση ή η χρήση εναλλακτικών τρόπων μετακίνησης, καθώς και τα πρότυπα που είχαν σε σχέση με τη φύση μέσα από το οικογενειακό τους περιβάλλον, είναι μερικά από τα αποτελέσματα της έρευνάς της, επιβεβαιώνοντας με τα ευρήματά της εκείνα προγενέστερων ερευνών.

Η ανάγκη για περαιτέρω αναζήτηση στο πεδίο των ΣΕΖ οδήγησε την Cagle (2017) να διερευνήσει τις εμπειρίες 12 πανεπιστημιακών καθηγητών με αντικείμενο μελέτης τους το περιβάλλον. Η ερευνήτρια θέλησε να κατανοήσει την σχέση τους μέσα από τις εμπειρίες που είχαν με το φυσικό περιβάλλον, και πώς αυτή η σχέση άλλαξε σε βάθος χρόνου. Τα αποτελέσματα που έδωσαν καινούργια στοιχεία στο πεδίο των ΣΕΖ ήταν ότι καταγράφηκε διαφορά σε σχέση με την ποσότητα και την ποιότητα του χρόνου που είχε αφιερωθεί στο φυσικό περιβάλλον κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι είχαν πολλές, θετικές και δυνατές εμπειρίες κατά την παιδική τους ηλικία. Αυτό όμως άλλαξε στην πορεία της ζωής τους, κυρίως κατά τα φοιτητικά τους χρόνια, όπου ο χρόνος που αφιέρωναν μέσα στη φύση μειώθηκε αισθητά, κάτι το οποίο συνοδευόταν από αισθήματα θλίψης και επιθυμίας για περισσότερο χρόνο στη φύση. Αυτή η συνθήκη παράλληλα διαμόρφωσε στα άτομα μια διαφορετικού τύπου σχέση με τη φύση από εκείνη που είχαν πριν. Το φυσικό περιβάλλον λειτουργούσε πλέον περισσότερο ως χώρος φυσικής άσκησης, ως ένας τρόπος συναισθηματικού και πνευματικού επαναπροσδιορισμού και ως ένα τόπος συνάντησής τους με σημαντικά πρόσωπα, όπως η οικογένεια και οι φίλοι (Cagle, 2017). Η έρευνα αυτή προσπάθησε να κατανοήσει αρκετές από τις διαφορές και τις ομοιότητες στις εμπειρίες που είχαν τα

άτομα στο φυσικό περιβάλλον, δίνοντας νέα στοιχεία και κατευθύνσεις στο πεδίο των ΣΕΖ. Επίσης, κατέληξε με συστάσεις προς τους εκπαιδευτικούς να γνωστοποιήσουν τις εκπαιδευτικές πρακτικές τους, που διαπιστώνουν ότι είχαν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των μαθητών τους, και με προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση των αλλαγών ως προς τις εμπειρίες στη φύση σε σχέση με την ποιότητα, την ποσότητα αλλά και την ηλικία του κάθε ατόμου.

Μία άλλη περίπτωση έρευνας με δείγμα πανεπιστημιακών φοιτητών επιβεβαίωσε και αυτή παλαιότερα ερευνητικά ευρήματα από το πεδίο των ΣΕΖ. Οι Prevet, Clayton & Mathevet (2018) διεξήγαγαν έρευνα με ερωτηματολόγια που απευθύνονταν σε 919 Γάλλους φοιτητές πέντε διαφορετικών ειδικοτήτων. Σκοπός της ήταν να εξεταστεί ο ρόλος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα Πανεπιστήμια, όπως και χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ατόμων που σχετίζονται με την περιβαλλοντική ταυτότητα. Η έρευνά τους υποστηρίζει ότι ο χρόνος που αφιερώνει κάποιος μέσα στη φύση έχει σημαίνοντα ρόλο στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής ταυτότητας, αλλά και στη χάραξη της προσωπικής πορείας ενός ατόμου, καθώς και τις επαγγελματικές και τις ακαδημαϊκές του επιδιώξεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής έρχονται να επαληθεύσουν τα ερευνητικά δεδομένα όλων των προηγούμενων ερευνών.

Τέλος, οι D' Amore & Chawla (2018), επεκτείνοντας την έρευνα στο πεδίο των ΣΕΖ, εκτίμησαν τον ρόλο των φυσιολατρικών συλλόγων που απευθύνονται σε οικογένειες και τα παιδιά τους (family nature -based clubs), σε σχέση με μια τριάδα διαμορφωτικών παραγόντων: τον χρόνο που περνούν στο φυσικό περιβάλλον, τα πρότυπα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και τη συμμετοχή τους σε φυσιολατρικούς οργανισμούς. Ο ρόλος αυτών των συλλόγων είναι να φέρουν κοντά στη φύση τα παιδιά με τις οικογένειες τους, μέσα από διαφορετικού τύπου δραστηριότητες και ενδιαφέροντα. Οι διαμορφωτικές εμπειρίες που αποκτούν οι οικογένειες και τα παιδιά από την συμμετοχή τους σε τέτοιους συλλόγους και τα άμεσα αποτελέσματα στη δημιουργία σχέσης με το περιβάλλον και γνώσης για την προστασία του ήταν το αντικείμενο της έρευνάς τους, το οποίο ενημερώνει για μια νέα περιοχή περιβαλλοντικής δράσης, τη συμμετοχής και την ηγεσία σε φυσιολατρικούς συλλόγων (D' Amore & Chawla, 2018). Σίγουρα σε μελλοντικές έρευνες θα υπάρχει η δυνατότητα μιας πιο αναλυτικής αποτίμησης του ρόλου αυτών των συλλόγων, καθότι αποτελεί ένα νέο αντικείμενο τόσο για την έρευνα στο πεδίο

των ΣΕΖ όσο και για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης, τυπικής και άτυπης, για το περιβάλλον και την αειφορία (Δασκολιά & Γρίλλια, 2012).

1.3 Η συνεισφορά της έρευνας των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής στην έρευνα και την πρακτική της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την Αειφορία

Η έρευνα των ΣΕΖ εστιάζει στην κατανόηση και διερεύνηση των καθοριστικών εμπειριών που έχουν άτομα μέσα στο φυσικό περιβάλλον και στον τρόπο που οι εμπειρίες αυτές επιδρούν και διαμορφώνουν μελλοντικά το ενδιαφέρον τους και τη δράση τους για ότι σχετίζεται με αυτό. Η εξελισσόμενη έρευνα σε αυτό το πεδίο έχει δείξει ότι τα ευρήματα χαρακτηρίζονται από συνέπεια μέσα στο χρόνο. Το ελεύθερο, μη κατευθυνόμενο παιχνίδι στη φύση, η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, τα πρότυπα από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, οι διακοπές στη φύση, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο σχολείο, η παρουσία ενός ατόμου στη ζωή που λειτουργεί ως μέντορας, η ανάγνωση βιβλίων, η μαρτυρία μιας περιβαλλοντικής καταστροφής, είναι κάποιοι από τους παράγοντες που οι σχετικές έρευνες έχουν αναδειχθεί ότι έχουν μια διαχρονική ισχύ ως προς τον ρόλο τους. Η Chawla υποστηρίζει ότι αυτή η συνέπεια στα ερευνητικά ευρήματα, ανεξάρτητα από τη χώρα που διεξάγεται η έρευνα, την κουλτούρα, και τις συνθήκες είναι πολύ σημαντική, διότι μας βοηθάει να κατανοήσουμε ότι τα άτομα αντιλαμβάνονται την ανάπτυξη της συμπεριφοράς και δράσης τους που σχετίζεται με το περιβάλλον με ένα κοινό τρόπο (Chawla, 1998b).

Ωστόσο, νεώτερες έρευνες ανέδειξαν και νέα χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, η έρευνα των Howell και Allen (2016) ανέδειξε και το αίσθημα κοινωνικής δικαιοσύνης στην ανάληψη δράσης για την κλιματική αλλαγή, εισάγοντας με αυτόν τον τρόπο νέα δεδομένα στα παραπάνω ερευνητικά ευρήματα. Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα στην ανεύρεση νέων και διαφορετικών διαμορφωτικών εμπειριών στη ζωή των ατόμων για την ανάληψη περιβαλλοντικής δράσης, ενώ ταυτόχρονα η έρευνα στο πεδίο των ΣΕΖ εγκαινιάζει νέα μονοπάτια που μπορούν να εξερευνηθούν σε μελλοντικό χρόνο.

Άλλη μια σημαντική συνεισφορά έρχεται μέσω της έρευνας των D'Amore και Chawla (2018) και της μελέτης των φυσιολατρικών συλλόγων που απευθύνονται σε

οικογένειες και τα παιδιά τους. Το αντικείμενο της μελέτης τους εδώ είναι οι διαμορφωτικές εμπειρίες των παιδιών και των οικογενειών τους στην ανάπτυξη σχέσης με το περιβάλλον και γνώσης για την προστασία του, μέσα από τη συμμετοχή σε τέτοιους συλλόγους. Το πεδίο των ΣΕΖ διευρύνεται με την εισαγωγή νέων φορέων, μη-τυπικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, που όμως μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση σημαντικών εμπειριών σε σχέση με το περιβάλλον. Σίγουρα στο μέλλον θα έχουμε τη δυνατότητα μιας εκτενέστερης και πιο ουσιαστικής αποτίμησης του ρόλου αυτών των φορέων, καθώς με τα χρόνια ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι στρέφονται σε πιο εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης και απασχόλησης των παιδιών τους.

Η συνεισφορά της έρευνας των ΣΕΖ στην έρευνα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την Αειφορία παρατηρούμε ότι εξελίσσεται στο πέρασμα του χρόνου, προσφέροντας μια βάση δεδομένων μέσα από σταθερά επιβεβαιωόμενα ερευνητικά αποτελέσματα, τα οποία όμως σε πρόσφατες μελέτες εμπλουτίζονται και ανανεώνονται. Βάσει των ήδη γνωστών δεδομένων, φαίνεται ότι μελλοντικά και καθώς ο ρυθμός εξέλιξης των σύγχρονων κοινωνιών εντείνεται, χρειάζεται η έρευνα να εξετάσει μεγαλύτερο εύρος εμπειριών και δραστηριοτήτων μέσα στη φύση και το περιβάλλον και η γνώση που προκύπτει από αυτή να εμπλουτίσει με νέες οπτικές και προσεγγίσεις όλες τις μορφές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τυπικής, μη-τυπικής και άτυπης.

1.4 Κριτικές επισημάνσεις σχετικά με το ερευνητικό πεδίο των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής

Όπως αναφέρει η Chawla (1998) στο άρθρο της "Research methods to investigate significant life experiences: review and recommendations", η έρευνα των σημαντικών εμπειριών ζωής είναι τόσο έγκυρη όσο και οι αυτοβιογραφικές αναμνήσεις στις οποίες βασίζεται, διότι σε όλες τις μελέτες αυτού του αντικειμένου ζητείται από τους συμμετέχοντες να ανακαλέσουν σημαντικά γεγονότα και εμπειρίες του παρελθόντος. Η ερευνήτρια στο άρθρο αυτό κάνει μια εκτενή αναφορά στην μεθοδολογία της έρευνας των ΣΕΖ υπογραμμίζοντας πολλά δυνατά σημεία που την χαρακτηρίζουν. Ένα από τα πλεονεκτήματα που χαρακτηρίζει την έρευνα των ΣΕΖ είναι ότι χρησιμοποιεί ανοιχτού τύπου μεθοδολογίες, οι οποίες επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να έχουν αρκετό χρόνο και χώρο, ώστε να ανακαλέσουν γεγονότα και

εμπειρίες που θεωρούν εκείνοι σημαντικά και που πιστεύουν πως είχαν καθοριστικό ρόλο στη ζωή τους. Το εύρος του χρόνου είναι επίσης ένα από τα θετικά γνωρίσματα της έρευνας των ΣΕΖ, καθώς οι συμμετέχοντες μπορούν να ανακαλέσουν πληροφορίες από την παιδική τους ηλικία μέχρι και το παρόν, δίνοντας έμφαση σε όποια περίοδο θεωρούν εκείνοι περισσότερο σημαντική. Τέλος, η έρευνα των ΣΕΖ διαθέτει το γνώρισμα της συναισθηματικής και νοηματικής εμβάθυνσης από τον ίδιο τον συμμετέχοντα, κάτι που την καθιστά περισσότερο ολιστική στην προσέγγισή της. Τα θετικά σημεία που την χαρακτηρίζουν έχουν επιτρέψει στην έρευνα των ΣΕΖ να εξελιχθεί ως πεδίο μέσα από τη χρήση διαφορετικών μεθοδολογιών, περισσότερο ποιοτικών παρά ποσοτικών, αλλά και μικτών, όπως και σε περισσότερους πληθυσμούς, με συμμετέχοντες από διαφορετικές χώρες, κουλτούρες, πολιτισμούς, αλλά και διαφορετικά πλαίσια, όπως πανεπιστημιακοί φοιτητές, περιβαλλοντικοί οργανισμοί, σύλλογοι με περιβαλλοντική δράση, κ.ά. (Chawla, 1998b).

Παρά τα δυνατά σημεία της, υπάρχουν όμως και στοιχεία σε σχέση με τον σχεδιασμό και την ανάλυση δεδομένων με περιθώριο βελτίωσης. Η Chawla (1998b) πρότεινε για τις μελλοντικές έρευνες να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην περιβαλλοντική δράση και όχι τόσο στο απλό ενδιαφέρον για το περιβάλλον, όπως και στην ανάπτυξη εργαλείων που θα μπορούσαν να εκτιμήσουν με περισσότερη ακρίβεια το επίπεδο ενδιαφέροντος ή δράσης αντίστοιχα. Για να αποφευχθεί η συλλογή των δεδομένων σε μικρές ομάδες με ενιαίο νόημα και η έλλειψη αναφοράς όλων των απαντήσεων των συμμετεχόντων η Chawla (1998b) παροτρύνει τους ερευνητές να συμπεριλαμβάνουν στις μελέτες τους όλα τα δεδομένα που αναφέρθηκαν, έτσι ώστε να έχουν τον έλεγχο πολλαπλών απαντήσεων και συνάμα παραμέτρων. Επίσης, εφιστά την προσοχή στους ερευνητές για τον χειρισμό των δεδομένων αυτοβιογραφικού χαρακτήρα, καθώς η μνήμη λειτουργεί ερμηνευτικά και κατασκευαστικά στη δημιουργία προσωπικής ταυτότητας και αυτό είναι κάτι που ο ερευνητής χρειάζεται να ενσωματώσει στην ανάλυσή του (Chawla, 1998b). Τέλος, στο ίδιο άρθρο ενθαρρύνει τους μελετητές σε μια πιο δυναμική ανάλυση βασισμένη στις αρχές της θεμελιωμένης θεωρίας, η οποία για κάθε σημαντική εμπειρία προτείνει ένα πλαίσιο το οποίο καθορίζει τις συνθήκες ύπαρξής της και τα αποτελέσματα αυτών των εμπειριών.

Ένα χρόνο αργότερα, το 1999, στο άρθρο του “Significant Life Experiences Research: a view from somewhere”, ο Gough, εξετάζοντας διαφορετικές οπτικές στο

πεδίο των ΣΕΖ, θέτει τα παρακάτω ερωτήματα και καλεί σε ανοιχτό διάλογο και σε αρκετές περιπτώσεις με εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις την ακαδημαϊκή κοινότητα: *"Μπορεί η έρευνα των σημαντικών εμπειριών ζωής να έχει πολύτιμη συνεισφορά στην έρευνα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση;"*, *"Τι ακριβώς ερευνούν οι ερευνητές των σημαντικών εμπειριών ζωής;"*, *"Ποιου είδους ερευνητική προσέγγιση θεωρείται ως η καταλληλότερη;"*. Τα ερωτήματα αυτά παρέχουν πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης αντικρουόμενων απόψεων, πολλές φορές και συγκρούσεων μεταξύ των ερευνητών, οι οποίες παρατίθενται με εκτενή αναφορά στο εν λόγω άρθρο.

Ο Gough επιλέγει να μην τοποθετηθεί με κάποια ακραία θέση, που να υποστηρίζει άνευ όρων ή να απορρίπτει πλήρως την έρευνα στις ΣΕΖ, διατηρώντας μια σχετικά πιο ουδέτερη στάση απέναντι στο θέμα. Το άρθρο του ολοκληρώνεται υπογραμμίζοντας τους ισχυρισμούς του Tanner ότι ο "κορμός εργασίας" που στοιχειοθετείται από την έρευνα των ΣΕΖ είναι τεκμηριωμένος, αλλά όχι αρκετά βοηθητικός στην ανάπτυξη της. Η εμπλοκή των ερευνητών των ΣΕΖ σε ένα ανοιχτό διάλογο ίσως αποτελέσει ένα βήμα προς μια πιο ολοκληρωμένη και ολιστική προσέγγιση που να στοχεύει στην προσέλκυση της προσοχής, της ποικιλομορφίας, της πολλαπλότητας και της διαλογικής αλληλεπίδρασης (Gough, 1999 · Δασκολιά & Γρίλλια, 2012).

Κεφάλαιο 2: Η Σύνδεση με τη Φύση: Θεωρητική βάση και ανασκόπηση της έρευνας

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει δημοσιευτεί ένας αξιόλογος αριθμός ερευνών από τον χώρο κοινωνικών επιστημών και της έρευνας για την ανθρώπινη συμπεριφορά, που επικεντρώνονται στη μελέτη της σύνδεσης του ανθρώπου με τη φύση (connectedness to nature). Το ερευνητικό πεδίο αυτό εξετάζει πώς οι άνθρωποι διαμορφώνουν την προσωπική τους ταυτότητα μέσα και με βάση την σχέση τους με το φυσικό περιβάλλον και τις σχέσεις που διαμορφώνουν με αυτό. Το πεδίο αυτό προσφέρει σημαντική γνώση για την καλύτερη κατανόηση του ρόλου της φύσης στη ζωή μας και του δικού μας στην προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος (Restall & Conrad, 2015).

Σύμφωνα με τον Schutltz (2002) η σύνδεση με τη φύση αποτελείται από τρία στοιχεία που συνθέτουν την ψυχολογική ενσωμάτωση του ατόμου σε αυτή:

- i. γνωστική ή νοητική αναπαράσταση του εαυτού, που δημιουργεί σχέση αλληλεξάρτησης με τη φύση, η οποία αναφέρεται στο «αίσθημα του ανήκειν στη φύση»,
- ii. συναισθηματική αναπαράσταση, η οποία αναφέρεται στον «συναισθηματικό δεσμό του ατόμου με τη φύση», ο οποίος δημιουργεί το αίσθημα της «οικειότητας» και της «φροντίδας» γι αυτήν,
- iii. τη συμπεριφοριστική αναπαράσταση, η οποία αναφέρεται στην έμπρακτη «δέσμευση του ατόμου για προστασία» του φυσικού περιβάλλοντος.

Αυτά τα τρία συστατικά αποτελούν συνθέτουν τη "σύνδεση με τη φύση" και είναι απαιτούμενα για τη διαμόρφωση μιας υγιούς σχέσης με αυτή. Έτσι, ένα άτομο που νιώθει συνδεδεμένο με τη φύση και αφιερώνει χρόνο σε αυτή είναι πιθανό να νοιάζεται περισσότερο για τη φύση και την προστασία της (Restall & Conrad, 2015).

Με βάση την έρευνα των Wells και Lekies (2006), ενήλικα άτομα που κατά την παιδική τους ηλικία είχαν θετικές εμπειρίες μέσα στη φύση ανέπτυξαν ως ενήλικες μια πορεία με κατεύθυνση περισσότερο φιλική προς το περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, η συμμετοχή σε δραστηριότητες σε παρθένο φυσικό περιβάλλον, όπως η πεζοπορία, το κάμπινγκ, το παιχνίδι στο δάσος, το ψάρεμα κ.ά., σχετίζονται θετικά με την ανάπτυξη φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς, ενώ η συμμετοχή σε

δραστηριότητες σε λιγότερο αυθεντικά φυσικό περιβάλλον, όπως το μάζεμα λουλουδιών, το φύτεμα σπόρων, η φροντίδα των λουλουδιών και των δέντρων, σχετίζεται οριακά με την ανάπτυξη ανάλογης περιβαλλοντικής συμπεριφοράς (Wells & Lekies, 2006).

Οι Dutcher και ερευνητές (2007) στην έρευνα τους ξεκίνησαν με την αρχική υπόθεση ότι οι αξίες που σχετίζονται με το περιβάλλον προέρχονται από το αίσθημα της "σύνδεσης" που έχουν τα άτομα με τη φύση. Ολοκληρώνοντας την έρευνα υποστήριξαν πως η έννοια της σύνδεσης με τη φύση αναφέρεται στη φύση και τον άνθρωπο ως μια ολότητα και δεν αφορά μόνο την όψη που βρίσκει το περιβάλλον να είναι κομμάτι του εαυτού μας, αλλά και τη θέαση του εαυτού μας ως μέρος του περιβάλλοντος (Dutcher et al., 2007).

Το 2009 οι Nisbet, Zelenski και Murphy (2009) υποστήριξαν ότι η σχέση μας με τη φύση συνδέεται θετικά με τον χρόνο που αφιερώνει κάποιος σε αυτή, αλλά και την προτίμηση του να βρίσκεται σε υπαίθριους χώρους και φυσικά περιβάλλοντα. Επίσης, όπως υποστηρίζεται από την έρευνα, άτομα που έχουν επαφή με τη φύση νοιάζονται πιο πολύ για το περιβάλλον και παρουσιάζουν περισσότερες φιλικές προς το περιβάλλον συμπεριφορές. Ωστόσο, σε αυτή την έρευνα οι μελετητές θέλησαν να αποσαφηνίσουν και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ατόμων που έχουν επαφή με τη φύση, επιβεβαιώνοντας τις υποθέσεις τους που βρίσκουν τα άτομα που έχουν επαφή με τη φύση πιο περιπετειώδη, εξωστρεφή και χαλαρά, καθώς επίσης με μεγαλύτερο σκεπτικισμό για τα περιβαλλοντικά ζητήματα (Nisbet et al., 2009).

Οι ίδιοι μελετητές ένα χρόνο αργότερα ερεύνησαν την επαφή που έχουν τα άτομα με τη φύση σε σχέση με το αίσθημα ευημερίας τους και κατά πόσο αλλαγές στην επαφή τους με τη φύση το επηρέαζαν. Η έννοια της «ευημερίας» αξιολογήθηκε με ποικίλους τρόπους, όπως συναισθηματική πλήρωση, αίσθημα ικανοποίησης, αίσθημα ευδαιμονίας, κ.ά. και φάνηκε ότι η συσχέτιση είναι πιο αδύναμη με τα παραπάνω στοιχεία, ενώ πιο ισχυρή συσχέτιση εμφανίζεται με το αίσθημα της ζωτικότητας, της αυτονομίας, της προσωπικής εξέλιξης καθώς και της εύρεσης νοήματος στη ζωή (Nisbet et al., 2010).

Η ευεργετική επίδραση της φύσης στον άνθρωπο εξετάστηκε το 2009 από τους Mayer και άλλους ερευνητές, οι οποίοι σχεδίασαν τρεις μελέτες με στόχο να εξετάσουν τα αποτελέσματα της έκθεσης στη φύση. Οι μελέτες περιλάμβαναν

«περπάτημα για 15 λεπτά σε φυσικό περιβάλλον», «περπάτημα ίσης χρονικής διάρκειας σε αστικό περιβάλλον» και «παρακολούθηση βίντεο που παρουσίαζαν φυσικά και αστικά περιβάλλοντα». Η έκθεση στη φύση αναδείχτηκε ευεργετική καθώς αύξανε την ικανότητα προσοχής, δημιούργησε θετικά συναισθήματα και ενίσχυσε την ικανότητα της σκέψης σε ζητήματα που αφορούσαν τη ζωή του ατόμου. Επίσης, η έκθεση σε φυσικά περιβάλλοντα σε σύγκριση με την έκθεση σε εικονικά αναδείχτηκε περισσότερο ευεργετική για τα άτομα (Mayer et al., 2009).

Οι Mayer και Frantz σχεδίασαν το 2004 μια κλίμακα με στόχο τη μέτρηση της αίσθησης ενότητας των ατόμων με το φυσικό περιβάλλον (connectedness to nature scale). Βασικός ισχυρισμός τους ήταν ότι η σύνδεση με τη φύση αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα οικολογικής συμπεριφοράς και της ευημερίας του ατόμου. Η κλίμακα περιλάμβανε δεκατέσσερις προτάσεις οι οποίες αναφέρονταν στο πώς αισθάνονται τα άτομα σε σχέση με τη φύση και μια αριθμητική κλίμακα από το 1 έως το 5, όπου το 1 συμβόλιζε την απόλυτη διαφωνία, το 3 ουδετερότητα και το 5 απόλυτη συμφωνία. Ο ερωτώμενος τοποθετούσε δίπλα σε κάθε πρόταση τον αριθμό που πίστευε πως ανταποκρινόταν περισσότερο στο αίσθημα της σύνδεσής του με τη φύση ανάλογα με το πώς προσδιοριζόταν στην εκάστοτε πρόταση. Δεν υπήρχαν σωστές ή λάθος απαντήσεις, αλλά στην ουσία ο κάθε ερωτώμενος του ζητείτο να απαντήσει με ειλικρίνεια για το πώς ένιωθε. Πέντε μελέτες αξιολόγησαν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της κλίμακας και υποστήριξαν ότι μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στην διερεύνηση της σχέσης ανθρώπου και φύσης (Mayer & Frantz, 2004).

Η κλίμακα συνδεσιμότητας με τη φύση προτείνεται ως ένα εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από ακτιβιστές και ερευνητές για την παρακολούθηση του βαθμού αποτελεσματικότητας της δράσης τους. Μια άλλη ενδεχόμενη χρήση θα μπορούσε επίσης να είναι για την αξιολόγηση των δράσεων που έχουν ως στόχο να ενισχύσουν την επαφή των παιδιών ή των ενήλικων με τη φύση. Η κλίμακα αυτή χρησιμοποιείται ήδη για να εξετάσει τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου και τα αποτελέσματα περιστασιακών παραγόντων τα οποία μπορεί να επηρεάσουν το αίσθημα της σύνδεσης με τη φύση (Mayer & Frantz, 2004).

Η θεωρία της σύνδεσης με τη φύση εμπλουτίζεται με ευρήματα πιο πρόσφατων ερευνών που θεωρούν ότι η σχέση με τον φυσικό κόσμο επηρεάζει άμεσα τη σωματική και ψυχική υγεία του ατόμων μέσω κατ' εξακολούθηση επαφών με τη

φύση και των θετικών εμπειριών που αναπτύσσονται σε αυτή (Tauber, 2012). Η έρευνα των Chawla και Derr (2012) όπως και αυτή των Cheng και Monroe (2012) ενισχύουν την υπόθεση ότι η καλλιέργεια μιας φιλικής προς το περιβάλλον στάσης συνδέεται άμεσα με την απευθείας επαφή με το φυσικό περιβάλλον κατά την παιδική ηλικία και ενισχύει την πρόθεση ενασχόλησης με δραστηριότητες στη φύση ως ενήλικες (Chawla & Derr, 2012· Cheng & Monroe, 2012) .

Σε έρευνα των Pensini et al. (2016) συμμετέχοντες από την Αυστραλία και την Γερμανία σε συσχέτιση μεταξύ τους έδωσαν θετικά αποτελέσματα για την σχέση που είχαν αναπτύξει ως παιδιά με τη φύση, καθώς και την έκθεσή τους σε φυσικό περιβάλλον στην ενήλικη ζωή, όπως θετικά ήταν και τα ευρήματα σχετικά με δείκτες της πνευματικής ευημερίας των ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε ότι η έκθεση σε φυσικό περιβάλλον στην παιδική ηλικία, όπως για παράδειγμα το κάμπινγκ σε υπαίθριο χώρο, ο περίπατος στο βουνό ή σε λίμνη, η ποδηλασία σε υπαίθριους χώρους κ.ά., συνδέεται με την ανάπτυξη φιλικής προς το περιβάλλον στάσης καθώς και με την πνευματική ευημερία των ατόμων ως ενήλικες (Pensini et al., 2016).

Αντίστοιχα και σε έρευνα των Zelenski και Nisbet το 2014 σε δείγμα μαθητών και ατόμων από την κοινότητα, η σχέση των ατόμων με τη φύση φαίνεται να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ευτυχία τους, σε διάφορες παραμέτρους της ζωής, δημιουργώντας μια υπόθεση προς διερεύνηση, ότι η επαφή με τη φύση θα μπορούσε να οδηγήσει το άτομο στην προσωπική ευτυχία αλλά και την αειφορία (Zelenski & Nisbet, 2014).

Πρόσφατες έρευνες επικεντρώνονται στην πληρέστερη κατανόηση των μηχανισμών που συνδέουν την έκθεση στο φυσικό περιβάλλον με την καλλιέργεια φιλικής προς το περιβάλλον στάσης. Μία από αυτές είναι η έρευνα των Rosa και άλλων το 2018, όπου πραγματοποιήθηκε στη Βραζιλία - πρώτη φορά που σχετική έρευνα διενεργήθηκε σε μια αναπτυσσόμενη χώρα - εξετάζεται η υπόθεση εάν οι εμπειρίες στη φύση οδηγούν σε φιλική προς το περιβάλλον στάση και κατά πόσο σε αυτή τη σχέση καθοριστικό ρόλο έχει η επαφή με τη φύση. Επίσης, διερευνώνται οι μακροχρόνιες επιδράσεις της επαφής με τη φύση κατά την παιδική ηλικία στην εδραίωση φιλικής προς το περιβάλλον στάσης στην ενήλικη ζωή. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως οι συμμετέχοντες ανέφεραν μέτριο προς υψηλό συναίσθημα συνδεσιμότητας με τη φύση αλλά μειωμένη δραστηριότητα σε δράση για την

προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, ο χρόνος που αφιέρωναν μέσα στη φύση ήταν μειωμένος στην ενήλικη ζωή σε σχέση με την παιδική τους ηλικία. Από τα ευρήματα της έρευνας σημειώθηκε, επίσης, θετική σχέση ανάμεσα στην επαφή με τη φύση κατά την παιδική ηλικία και την πρόσφατη επαφή των ατόμων όπως επίσης και θετικός συσχετισμός μεταξύ της επαφής με τη φύση και της καλλιέργειας φιλικής στάσης προς το περιβάλλον (Rosa et al., 2018).

Η ανθρώπινη ευημερία και η καλλιέργεια φιλικής στάσης προς το περιβάλλον έχει αναδειχτεί σε πλήθος ερευνών ότι περιλαμβάνεται στα οφέλη που αποκομίζει ο άνθρωπος από τη σχέση του με τη φύση. Η σύνδεση με τη φύση φαίνεται να εξελίσσεται ως μια πολύ σημαντική ψυχολογική βάση για τη διεκδίκηση ενός βιώσιμου μέλλοντος. Η έρευνα του Richardson και συνεργατών (2019) προτείνει ένα νέο εργαλείο, το "ευρετήριο της σύνδεσης με τη φύση", ή επίσημα "nature connection index" (NCI), μια κλίμακα που προσφέρει μια περιεκτική και απλή λύση σε σύγκριση με άλλες κλίμακες, στη μέτρηση της συνδεσιμότητας με τη φύση, ιδίως για πληθυσμούς παιδιών αλλά και ενηλίκων. Οι μετρήσεις που μπορούν να υποστηριχθούν με αυτή τη κλίμακα μέτρησης μπορούν να διεξαχθούν είτε διά ζώσης είτε διαδικτυακά. Η κλίμακα σε μετρήσεις ενός μεγάλου συνόλου δεδομένων από ενήλικες και παιδιά, ανέδειξε επιπλέον καλλιέργεια φιλικής στάσης και συμπεριφοράς προς το περιβάλλον για την προστασία και τη διατήρηση του, καθώς αποκάλυψε και αλλαγές στη σύνδεση του ατόμου με τη φύση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Η εγκυρότητα της κλίμακας αξιολογήθηκε σε συγκριτική έρευνα με άλλες κλίμακες μέτρησης και βρέθηκε αξιόπιστη ως προς τα αποτελέσματα της (Richardson et al., 2019).

Κεφάλαιο 3: Η Αφηγηματική έρευνα

3.1 Εισαγωγικά

Η αφηγηματική έρευνα εμφανίζεται στο χώρο των κοινωνικών και εκπαιδευτικών επιστημών ως ένα πολυσχιδές πεδίο ερευνητικής δραστηριότητας, που χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία σε σχέση με τις μεθοδολογικές προτάσεις και τις ερευνητικές πρακτικές. Η αφηγηματική ανθρώπινη φύση καθιστά φυσική πράξη την εξιστόρηση της ζωής των ατόμων μέσα από το πρίσμα τόσο της ατομικότητας όσο και της κοινωνικότητας των φαινομένων. Η αφηγηματική έρευνα κατέχει πλέον μια σημαντική θέση ως μεθοδολογία σε διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους και τα τελευταία χρόνια τείνει να χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο σε ερευνητικές μελέτες που αφορούν την εκπαιδευτική εμπειρία, τις ιστορίες ζωής, την αυτοβιογραφική έρευνα, την αποτίμηση γεγονότων κ.α. (Τσιώλης, 2006 ; Connelly & Clandinin, 1990).

Οι Connelly & Clandinin (1990) προσεγγίζουν την αφηγηματική έρευνα με τον ακόλουθο τρόπο: «οι άνθρωποι πλάθουν την καθημερινότητά τους με ιστορίες που πρωταγωνιστούν οι ίδιοι αλλά και άλλοι άνθρωποι και ερμηνεύουν το παρελθόν με όρους από αυτές τις ιστορίες. Η ιστορία είναι η πύλη μέσα από την οποία το άτομο μπαίνει στον κόσμο και από την οποία η εμπειρία από τον κόσμο ερμηνεύεται δίνοντας προσωπικό νόημα. Η αφήγηση είναι το φαινόμενο που μελετάται σε μια έρευνα. Η αφηγηματική έρευνα, η μελέτη της εμπειρίας ως ιστορία, συνεπώς, είναι βασικά ένας τρόπος σκέψης σχετικά με την εμπειρία. Η αφηγηματική έρευνα ως μεθοδολογία συνεπάγεται με την εξέταση του φαινομένου. Για να χρησιμοποιήσει κανείς την αφηγηματική έρευνα ως μεθοδολογία χρειάζεται να υιοθετήσει αφηγηματική θέαση της εμπειρίας, ως ένα φαινόμενο υπό μελέτη» (Connelly & Clandinin, 1990 : 2).

3.2 Η χρήση της αφήγησης στην ποιοτική έρευνα

Ένας τρόπος χρήσης της αφήγησης στην έρευνα είναι με τη μορφή του «πεζού λόγου». Τα δεδομένα τα οποία χρησιμοποιούνται σε ερευνητικές διαδικασίες κατατάσσονται στα εξής βασικά είδη: α) κείμενα σύντομης απάντησης, β) αφηγηματικά κείμενα, και γ) αριθμητικά με την επιλογή ενός αριθμού σε κλίμακα τύπου Likert. Στην ποιοτική έρευνα παρόλο που χρησιμοποιούνται όλα τα είδη των

δεδομένων, ο αφηγηματικός τύπος κειμένων φαίνεται να χρησιμοποιείται συχνότερα και να την χαρακτηρίζει περισσότερο. Η έννοια της αφήγησης ως πεζός λόγος έχει διευρυνθεί ώστε να αναφέρεται σε κάθε είδους δεδομένα με τη μορφή της συνομιλίας ή της συζήτησης (συνεντεύξεις). Η αφήγηση στην ποιοτική έρευνα ασχολείται κυρίως με το λόγο, με τον τρόπο που αυτός εκφράζεται με φυσικότητα ή με την καθημερινή χρήση, παρά με μικρές φράσεις αποκομμένες από το συντακτικό και νοηματικό πλαίσιο (Polkinghorne, 1995).

Ένας δεύτερος τρόπος χρήσης της αφήγησης είναι ως «εξιστόρηση». Η αφήγηση εδώ αναφέρεται σε ένα πιο συγκεκριμένο είδος λόγου, τις «ιστορίες», και όχι σε κάθε είδος πεζού κειμένου. Εδώ τα γεγονότα και οι πράξεις ενοποιούνται σε ένα ενιαίο σύνολο, με μια πλοκή. Από την ιστορία καθεαυτή περνάμε στην εξιστόρηση και την έκφραση μιας κουλτούρας - στοιχείων του πολιτισμού ή μιας ιδεολογίας. Οι ιστορίες καταπιάνονται με την απόπειρα του ανθρώπου να λύσει ένα πρόβλημα ή να αποσαφηνίσει μια ατελή κατάσταση. Η βάση της αφηγηματικής έκφρασης είναι η εμπλοκή κάθε πρωταγωνιστή σε μια ορισμένη ακολουθία από μια αρχική σε μια τελική κατάσταση. Η πλοκή είναι η αφηγηματική δομή μέσω της οποίας οι άνθρωποι κατανοούν και περιγράφουν την σχέση μεταξύ των γεγονότων και των επιλογών της ζωής τους. Η πλοκή υπογραμμίζει ένα κομμάτι στο χρόνο όπου τα γεγονότα συνδέονται μεταξύ τους ώστε να συνεισφέρουν σε ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Η πλοκή θέτει την αρχή και το τέλος του εξιστορούμενου μέρους, οριοθετώντας τα χρονικά όρια της αφήγησης και ολοκληρώνοντας με τον τρόπο αυτό την εκφραστική μορφή (Polkinghorne, 1995).

Η αφηγηματική έρευνα παρόλο που μοιράζεται κοινά σημεία με άλλους τύπους ποιοτικής έρευνας διαφέρει από άλλες προσεγγίσεις. Οι Connelly, Clandinin και άλλοι ερευνητές (2007) αναγνωρίζουν τρία κοινά χαρακτηριστικά: α) χρονικότητα, β) κοινωνικότητα, γ) τοπικότητα, που προσδιορίζουν τις τρεις κατευθύνσεις στον αφηγηματικό χώρο. Αυτά τα τρία χαρακτηριστικά θα πρέπει να εξετάζονται και αναδεικνύονται ταυτόχρονα και όχι χωριστά το ένα από το άλλο:

(1) *Χρονικότητα (temporality)*: τα υπό μελέτη γεγονότα βρίσκονται σε χρονική μετάβαση, καθώς έχουν πάντα παρελθόν, παρόν και μέλλον. Στην αφηγηματική έρευνα είναι σημαντικό ο ερευνητής να προσπαθεί να αντιληφθεί τον τόπο, τους ανθρώπους και τα γεγονότα ως μια διαδικασία που βρίσκεται σε διαρκή αλλαγή.

(2) *Κοινωνικότητα (sociality)*: οι αφηγηματικοί ερευνητές προβληματίζονται με τις ατομικές καταστάσεις – συναισθήματα, επιθυμίες, ελπίδες, ήθος, αισθητική - του ερευνητή και του αφηγητή, καθώς και με τις κοινωνικές καταστάσεις (περιβάλλον, παράγοντες και δυνάμεις που περιβάλλουν τα άτομα), όπως και με την σχέση του ερευνητή με τον αφηγητή.

(3) *Τοπικότητα (place)*: στην αφηγηματική έρευνα η ακρίβεια της τοποθεσίας είναι καίριας σημασίας. Ο τόπος μπορεί να αλλάξει όσο η έρευνα εμβαθύνει στον χρόνο και ο ερευνητής χρειάζεται να σκεφτεί την επιρροή που ασκεί στην εμπειρία.

3.3. Η βιογραφική αφηγηματική προσέγγιση

«Από το τέλος της δεκαετίας του '80 παρατηρείται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη βιογραφική αφηγηματική μέθοδο, το οποίο ωστόσο συνοδεύεται από μια ποιοτική διαφοροποίηση. Οι βιογραφίες δεν κατανοούνται πλέον μόνο ως εργαλείο ή υλικό που παρέχει στον ερευνητή προνομιακή πρόσβαση στην εσωτερική σκοπιά των υποκειμένων, στους τρόπους βίωσης ή στις λανθάνουσες δομές νοήματος του ατομικού βίου. [...] Πρόκειται για κάτι περισσότερο από εξιστορημένες ιστορίες ζωής: είναι η βιογραφικά αποκτημένη "γνώση" και συνάμα μια ουσιαστική πηγή για τη διασφάλιση μιας εσωτερικής συνεκτικότητας εντός της πολυπλοκότητας των σύγχρονων κοινωνικών κόσμων. Έτσι, η βιογραφική προσέγγιση αναγνωρίζεται ως μια προνομιακή στρατηγική για τη διερεύνηση της ανθρώπινης βιωμένης εμπειρίας» (Τσιώλης, 2006 : 121).

Η βιογραφική αφηγηματική έρευνα συγκροτεί ένα ευρύ πεδίο που περιλαμβάνει:

- προβληματισμούς σχετικά με τη ζωή του ατόμου
- μεθοδολογικές παραμέτρους για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση βιογραφικών μελετών
- μεθοδολογία και τεχνικές για την παραγωγή και ανάλυση βιογραφικών δεδομένων

Το υλικό που μπορεί να αξιοποιήσει η αφηγηματική βιογραφική έρευνα είναι γεγονότα ζωής και προσωπικά συμβάντα, επιστολές, ημερολόγια, φωτογραφίες, αυτοβιογραφίες, τα οποία συνήθως έχουν συμβεί ή δημιουργηθεί πριν διενεργηθεί η έρευνα (Τσιώλης, 2006).

3.4 Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη

«Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη είναι ένα είδος "ανοιχτής" συνέντευξης, στην οποία ο ερωτώμενος καλείται απροσχεδίαστα να αφηγηθεί την ιστορία της ζωής του, συνολικά ή για μία περίοδό της, ανακαλώντας στη μνήμη του προσωπικές εμπειρίες και βιώματα, γεγονότα στα οποία ο ίδιος είχε προσωπική ανάμειξη. Κατά τη βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη ο ερωτώμενος ενισχύεται ώστε να χρησιμοποιήσει την αφήγηση ως κυρίαρχο τρόπο παρουσίασης των γεγονότων » (Τσιώλης, 2006 : 170). Ο αφηγητής μετατίθεται νοητικά ξανά πίσω στο παρελθόν και αναβιώνει την εξιστορούμενη εμπειρία, έστω και από τη φιλτραρισμένη σκοπιά του παρόντος. Η αφήγηση του συμμετέχοντα στην έρευνα καταγράφεται (ηχογραφείται ή βιντεοσκοπείται) και μέσω της διαδικασίας της μεταγραφής αποδίδεται σε γραπτό κείμενο το οποίο αποτελεί εν τέλει και το υλικό επεξεργασίας του ερευνητή (Τσιώλης, 2006).

3.4.1 Χαρακτηριστικά της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης

Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη διαθέτει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία ο ερευνητής θα πρέπει να έχει λάβει υπόψη του στον ερευνητικό σχεδιασμό, καθώς και κατά πόσο αυτό το είδος της έρευνας εξυπηρετεί τους ερευνητικούς του σκοπούς. Τα χαρακτηριστικά της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης είναι τα παρακάτω:

- «Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη αποτελεί ένα τύπο "ανοιχτής" συνέντευξης. Με τον όρο "ανοιχτή " συνέντευξη εννοούμε πως ο αφηγητής έχει την ελευθερία να μορφοποιήσει ο ίδιος την αφήγηση του εντός μιας ευρείας θεματικής, π.χ. την ιστορία της ζωής του» (Τσιώλης, 2006 : 171). Αν ο ερευνητής χρειάζεται να εκμαιεύσει απαντήσεις πιο συγκεκριμένες ή εντός μικρότερης κλίμακας δυνατών αποκρίσεων, τότε η βιογραφική αφηγηματική έρευνα δεν αποτελεί κατάλληλη μέθοδο για την έρευνα του.
- Στη βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη ο αφηγητής καλείται να χρησιμοποιήσει αφηγηματικό λόγο για την εξιστόρηση των γεγονότων. «Ο αφηγηματικός τρόπος έκθεσης ενδείκνυται για τη διαχρονική προσέγγιση των φαινομένων, καθώς επίσης και για την εξέταση της στάσης των ατόμων προς τα γεγονότα, τόσο στο χρόνο βίωσης όσο και από μια μεταγενέστερη οπτική» (Τσιώλης, 2006 : 171).

- «Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη έχει χαρακτήρα βιογραφικό. Ο αφηγητής εξιστορεί την ιστορία της ζωής του, είτε συνολικά είτε μια χρονική της περίοδο, ανακαλώντας γεγονότα, βιώματα και εμπειρίες στα οποία είχε προσωπική ανάμειξη» (Τσιώλης, 2006 : 171).

3.4.2 Η διαδικασία της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης

Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη συνιστά μια πολύμορφη επικοινωνιακή διαδικασία που περιλαμβάνει τρεις φάσεις που διαφοροποιούνται μεταξύ τους:

(α) *Τη φάση της κύριας αφήγησης*, όπου ο ερευνητής, δίνοντας έναυσμα με εναρκτήρια πρόταση για την αφήγηση, προτρέπει τον συμμετέχοντα να αφηγηθεί την ιστορία της ζωής του σχετικά με το υπό εξέταση φαινόμενο. Ο αφηγητής επιλέγει ελεύθερα την αφηγηματική διαδρομή που θα ακολουθήσει για να κατασκευάσει την αφήγηση του, χωρίς την παρέμβαση ή την καθοδήγηση του ερευνητή. Ο αφηγητής αφού κατανοήσει τον πρόλογο του ερευνητή και επικυρώσει το "αφηγηματικό συμβόλαιο", ξεκινά την αφήγηση του, η οποία μπορεί να διαρκέσει το λιγότερο από δέκα λεπτά έως και πολύ ικανοποιητικά την μια ώρα. Η συνήθης αφηγηματική διαδρομή είναι η έναρξη από το παρελθόν και κυρίως τα παιδικά χρόνια με κατάληξη στο παρόν, χωρίς αυτό φυσικά να είναι καθολικό χαρακτηριστικό. Σε αυτή την πρώτη φάση είναι σημαντικό ο ερευνητής να μην έχει παρεμβατικό χαρακτήρα, αφήνοντας τον αφηγητή να εκφράζει ελεύθερα το λόγο του βάσει του δικού του πλαισίου αναφορών.

(β) *Τη φάση των παρεπόμενων ερωτήσεων*. Σε αυτή τη φάση ο ρόλος του ερευνητή έχει διττή φύση. Αρχικά δίνονται εναύσματα για συνέχιση της αφήγησης από σημεία που ξεκίνησαν στην κύρια αφήγηση αλλά είτε έμειναν ημιτελή είτε διακόπηκαν. Στη συνέχεια, αξιοποιώντας καίρια σημεία της κύριας αφήγησης επιδιώκεται η πρόκληση νέων αφηγήσεων, κάνοντας ερωτήσεις που να προωθούν πάντα αφηγηματικές διαδρομές.

(γ) *Τη φάση των ερωτήσεων απολογισμού και των ελεύθερων ερωτήσεων*. Σε αυτή τη φάση ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να ρωτήσει, καθώς και να ζητήσει από τον αφηγητή να διατυπώσει αξιολογήσεις, εκτιμήσεις και απόψεις του σχετικά με θέματα που τον ενδιαφέρουν, όπως και να εξετάσει αν έχουν καλυφθεί από τον αφηγητή όλοι

οι παράμετροι που απαντώνται στο υπό εξέταση φαινόμενο της έρευνας του (Τσιώλης, 2006).

3.5 Δυσκολίες της αφηγηματικής έρευνας

Η αφήγηση και η ζωή διαδραματίζονται ταυτόχρονα και γι' αυτό το λόγο το θεμελιώδες ενδιαφέρον της αφήγησης ως μεθόδου είναι η ικανότητά της να καθιστά τις καθημερινές εμπειρίες σε προσωπική και κοινωνική διάσταση ουσιαστικές. Μέρος της δυσκολίας στη παρουσίαση μιας αφηγηματικής έρευνας είναι να βρει ο ερευνητής τρόπους να κατανοήσει και να απεικονίσει την πολυπλοκότητα των εν εξελίξει ιστοριών που έχουν ειπωθεί και επαναλαμβάνονται. Η αναδιατύπωση παλαιών εμπειριών μέσα από το πρίσμα της νέας εμπειρίας αλλάζει συνεχώς τις ιστορίες και το νόημα τους μέσα στο χρόνο. Ο ερευνητής καλείται να επεξεργαστεί και να αναλύσει γεγονότα, εμπειρίες και βιώματα τα οποία έχουν διενεργηθεί στο παρελθόν, αλλά παρουσιάζονται μέσα από μια παροντική οπτική, έχοντας αποκτήσει άλλο νόημα για τον αφηγητή μέσα στο χρόνο. Μέρος της αλλαγής του νοήματος της εμπειρίας για τον αφηγητή οφείλεται και στην απόκτηση νέων εμπειριών, βιωμάτων, γνώσεων που άλλαξαν τη θέαση πάνω σε ένα ζήτημα, δίνοντας διαφορετικό νόημα και ερμηνεύοντας το με διαφορετικό τρόπο στο παρόν απ' ότι ίσως θα το έκανε στο παρελθόν (Connelly & Clandinin, 1990) .

Παρόμοια δυσκολία καλείται να αντιμετωπίσει και ο ίδιος ο ερευνητής, καθώς επεξεργάζεται και αναλύει τα λεγόμενα του αφηγητή έχοντας στο μυαλό του ένα δικό του πλαίσιο αναφορών σχετικά με το υπό εξέταση ζήτημα. Ο ερευνητής υπάρχει κίνδυνος να ερμηνεύσει σύμφωνα με τις δικές του νοηματοδοτήσεις και τι σημαίνουν για εκείνον τα γεγονότα, δίνοντας έτσι άλλο νόημα στην ιστορία (Connelly & Clandinin, 1990). Σε αυτό το σημείο ο ερευνητής θα χρειαστεί να κατανοήσει την πολυπλοκότητα των ιστοριών που αφηγούνται στην έρευνα, προσπαθώντας να διατηρήσει μια περισσότερο ουδέτερη οπτική.

Επιπρόσθετα στις δυσκολίες της αφηγηματικής έρευνας θα προσέθετα καθαρά μέσα από την προσωπική μου εμπειρία, τον τεράστιο όγκο δεδομένων που έχει να διαχειριστεί ο ερευνητής με την ολοκλήρωση των αφηγήσεων, ο οποίος είναι και μη ταξινομημένος σε ενότητες όπως π.χ. είναι σε μια συνέντευξη. Αυτό σημαίνει ότι για ένα ερευνητικό ερώτημα που έχει θέσει ο ερευνητής, χρειάζεται να αναζητά την απάντηση στο σύνολο της αφήγησης και όχι σε ένα συγκεκριμένο χωρίο. Επίσης το γεγονός ότι η αφηγηματική έρευνα ως είδος ανήκει όπως προανέφερα στις "ανοιχτού

τύπου" μεθοδολογίες, παρόλο που αυτό την καθιστά ιδιαίτερα ανθρωποκεντρική και ολιστική, ταυτόχρονα δυσκολεύει το έργο του ερευνητή, γιατί εύκολα ο αφηγητής κατά τη διάρκεια της εξιστόρησης του μπορεί να επεκταθεί σε θέματα που δεν αφορούν το υπό εξέταση ζήτημα.

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 4: Ερευνητικός σχεδιασμός

4.1 Σκοπός της έρευνας και ερωτήματα

Η παρούσα ερευνητική εργασία έχει σκοπό να εξετάσει και να ερμηνεύσει τον ρόλο που είχαν σημαντικές εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον στη ζωή ατόμων - μελών φυσιολατρικών οργανώσεων και πώς επηρέασαν την πορεία της ζωής τους. Εξετάζονται οι αφηγήσεις έξι ενήλικων ατόμων με στόχο την ανάδειξη των σημαντικών εμπειριών τους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Έτσι, οι αφηγήσεις τους παρέχουν το πεδίο διερεύνησης της σχέσης και της επαφής τους με το φυσικό περιβάλλον, καθώς και του ρόλου των βιωμάτων τους στην πορεία τους ως άτομα μέσα από την επαφή τους με τη φύση.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν ήταν τα εξής:

- α) Ποιες αναφέρονται από τους αφηγητές ως σημαντικές εμπειρίες της ζωής τους σε σχέση με την επαφή τους με τη φύση;
- β) Με ποιους τρόπους θεωρούν ότι έχουν επηρεαστεί οι προσωπικές επιλογές της ζωής τους από τις εμπειρίες της επαφής τους με τη φύση;
- γ) Πώς ορίζουν την μάθηση και την εξέλιξή τους ως άτομα μέσα από την επαφή που έχουν διαμορφώσει με τη φύση;
- δ) Πώς αντιλαμβάνονται και νοηματοδοτούν τη σχέση τους με τη φύση;

4.2 Συμμετέχοντες στην έρευνα

Η επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα βασίστηκε στην αναζήτηση περιπτώσεων που θεωρούνται "τυπικές", δηλαδή εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν τον ερευνητή (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Προϋποθέσεις για την επιλογή των συμμετεχόντων ήταν να έχουν οι ίδιοι μια βιοματική εμπλοκή με τη φύση καθώς

και να διαθέτουν την ικανότητα και την πρόθεση αφήγησης της εμπειρίας τους. Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή βασίστηκε στα παρακάτω κριτήρια:

- ✓ να είναι μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων
- ✓ να έχουν βιώματα και εμπειρίες μέσα στη φύση
- ✓ να έχουν αφηγηματική ικανότητα

Έξι άτομα που κάλυπταν τα κριτήρια αυτά αποτέλεσαν τους συμμετέχοντες της έρευνας. Όλοι ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με δυο από αυτούς να κατέχουν μεταπτυχιακό και διδακτορικό δίπλωμα. Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν επαγγελματίες - μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων, εκτός από έναν που ήταν απλό μέλος. Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμαίνονταν από τα 32 έως τα 68 έτη, με μέση ηλικία τα 42 έτη, εκ των οποίων τρεις ήταν γυναίκες και τρεις άντρες. Πιο συγκεκριμένα δύο από τους συμμετέχοντες ήταν ιδιοκτήτες εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπαίθριων δραστηριοτήτων και υπεύθυνοι σχεδιασμού περιβαλλοντικών προγραμμάτων, ένας ήταν πρόεδρος και μέλος ορειβατικού συλλόγου καθώς και οδηγός πεζοποριών, ένας επαγγελματίας δύτες - εκπαιδευτής και ιδιοκτήτης καταδυτικής σχολής, ο οποίος ήταν και μέλος φορέα για την προστασία της Μεσογείου, και τέλος, ένας ήταν μέλος ορειβατικού συλλόγου, ο οποίος είχε ολοκληρώσει σχολή χειμερινού βουνού.

Η διαδικασία αναζήτησης των συμμετεχόντων ήταν αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα, αφού η ερευνήτρια δεν ήταν μέλος κάποιας φυσιολατρικής οργάνωσης, ούτε είχε γνωριμίες που θα μπορούσαν να συστήσουν ανθρώπους που πληρούσαν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Μέσα από μια εκτενή διερεύνηση στο διαδίκτυο, εντοπίστηκαν περιπτώσεις και αναζητήθηκαν τα στοιχεία επικοινωνίας τους. Ακολούθησε τηλεφωνική επικοινωνία μαζί τους, γνωστοποιώντας τους τον σκοπό της έρευνας και ζητώντας την συμμετοχή τους.

Η πρώτη επαφή έγινε με ένα ιδρυτικό μέλος γνωστής εταιρείας trekking με έδρα την Πάρνηθα. Η οργάνωση ήταν γνωστή στην ερευνήτρια διότι επί τρία χρόνια ως εκπαιδευτικός είχε συμμετάσχει με τους μαθητές της σε προγράμματα υπαίθριων δραστηριοτήτων για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η εν λόγω εταιρεία δραστηριοποιείται στον τομέα των υπαίθριων δραστηριοτήτων, οργανώνει ταξίδια στη φύση σε Ελλάδα και εξωτερικό, καθώς επίσης υλοποιεί προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για όλες τις ηλικίες με βασικό μέλημα την παροχή

αυθεντικών εμπειριών στη φύση. Η πρόσκληση για συμμετοχή στην έρευνα έγινε αποδεκτή με ενθουσιασμό και οδήγησε στην πρώτη μου συνάντηση και αφήγηση.

Στην συνέχεια η επικοινωνία έγινε με γνωστό ορειβατικό σύλλογο, έναν από τους πιο δημοφιλείς της Ελλάδας, με πολλαπλές κατακτήσεις κορυφών και σπουδαίο έργο στην εκπαίδευση πεζοπόρων, αναρριχητών και ορειβατών και πίστη στην ανάπτυξη μιας αρμονικής σχέσης μεταξύ ανθρώπου και φύσης. Και αυτή η επικοινωνία ήταν επιτυχής και κανονίστηκε συνάντηση με την πρόεδρο και ιδρυτικό μέλος του συλλόγου και εν ενεργεία οδηγό βουνού. Ακολούθησαν άκαρπες προσπάθειες επικοινωνίας με μέλη διάφορων άλλων φυσιολατρικών φορέων, όπως και περιπτώσεις όπου αρνήθηκαν τη συμμετοχή τους είτε λόγω έλλειψης χρόνου, είτε λόγω προσωπικής τους εκτίμησης ότι δεν είχαν την ικανότητα να αφηγηθούν την ιστορία τους.

Μετά από αυτές τις αποτυχημένες προσπάθειες και μια σχετική επακόλουθη απογοήτευση, αναζητήθηκε επαφή με μια σχολή κατάδυσης που βρίσκεται στον Μαραθώνα. Η πρόσκληση είχε θετική έκβαση και έδωσε την ευκαιρία για την τρίτη συνάντηση και αφήγηση από τον ιδιοκτήτη – ιδρυτή και επαγγελματία δύτε της πρώτης καταδυτικής σχολής στην Ανατολική Αττική και τα νότια προάστια. Ο συμμετέχων έχει αναπτύξει ένα δίκτυο επαγγελματιών δυτών όπου οργανώνουν καταδύσεις για επαγγελματίες και αρχάριους δύτες, σχεδιάζουν οργανωμένες εκδρομές καταδυτικού τουρισμού σε μέρη εντός και εκτός της Ελλάδας, συμμετέχουν σε καταγραφές θαλάσσιων ειδών σε συνεργασία με φορείς προστασίας της Μεσογείου, καθώς έχουν σχεδιάσει κι ένα ειδικά διαμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά, το οποίο προσφέρει θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις για την κατάδυση και το θαλάσσιο περιβάλλον.

Ο τέταρτος συμμετέχοντας εντοπίστηκε με πιο τυχαίο τρόπο και σχετικά εύκολα. Είχε σχέση με φιλικό άτομο του εργασιακού περιβάλλοντος της ερευνήτριας και ήταν μέλος ορειβατικού συλλόγου και λάτρης του βουνού. Πρόκειται για άτομο που, αν και δεν δραστηριοποιείτο επαγγελματικά σε κάποιον φυσιολατρικό φορέα, είχε μακροχρόνια επαφή με τη φύση και μεγάλη αγάπη για το βουνό, η οποία τον οδήγησε στην ολοκλήρωση της σχολής χειμερινού βουνού.

Ύστερα από αρκετό καιρό που δεν είχε εντοπιστεί άλλο διαθέσιμο άτομο για συμμετοχή στην έρευνα, έγινε τηλεφωνική επικοινωνία με τον πέμπτο συμμετέχοντα,

με τον οποίο η ερευνήτρια είχε συναντηθεί σε ένα σεμινάριο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Πρόκειται για ιδρυτικό μέλος μιας κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης με έδρα το Δήμο της Αθήνας, η οποία οργανώνει προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για παιδιά όλων των ηλικιών, σχεδιάζει περιβαλλοντικές εξορμήσεις για ενήλικες με δραστηριότητες στη φύση και εκπονεί περιβαλλοντικές μελέτες. Η οργάνωση είναι επίσης βραβευμένη για τη δράση της από την WWF.

Η τελευταία αφηγήτρια ήταν εισηγήτρια σε ένα βιωματικό εκπαιδευτικό σεμινάριο για εκπαιδευτικούς στο οποίο συμμετείχε και η ερευνήτρια. Ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία μαζί της αποδέχτηκε να παραχωρήσει την έκτη αφήγηση. Η συμμετέχουσα είναι μέλος γνωστής φυσιολατρικής εταιρείας και κατέχει έναν πολυδιάστατο ρόλο σε αυτήν, με ενεργό δράση για το περιβάλλον. Είναι υπεύθυνη επικοινωνίας της εταιρείας, υλοποιεί περιβαλλοντικά προγράμματα σε σχολεία και επιμορφωτικά προγράμματα σε εκπαιδευτικούς, είναι υπεύθυνη συντονίστρια προγραμμάτων LIFE και συμμετέχει και στο τμήμα προστασίας και διατήρησης άγριας ορνιθοπανίδας.

Για λόγους διατήρησης της ανωνυμίας και προστασίας των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, τα ονόματα που αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα έχουν αντικατασταθεί με ψευδώνυμα.

Συμμετέχοντες στην έρευνα	Αναφορά στα αποσπάσματα
Άρτεμις: Μέλος της εταιρείας trekking που δραστηριοποιείται στον τομέα των υπαίθριων δραστηριοτήτων και υπεύθυνη σχεδιασμού περιβαλλοντικών προγραμμάτων.	Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων.
Ηλέκτρα: Πρόεδρος και μέλος ορειβατικού συλλόγου και οδηγός πεζοποριών.	Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου.
Δημήτρης: Επαγγελματίας δύτης και ιδιοκτήτης καταδυτικής σχολής - μέλος φορέων για την προστασία της Μεσογείου.	Δημήτρης, δύτης.

Αχιλλέας: Μέλος του ορειβατικού συλλόγου Αθηνών - λάτρης του χειμερινού βουνού.	Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου.
Πολυχρόνης: Ιδρυτικό μέλος κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης που δραστηριοποιείται στον τομέα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολεία και οργανωτής υπαίθριων δραστηριοτήτων.	Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας.
Αγάπη: Συντονίστρια Ενημέρωσης δράσεων διατήρησης για την άγρια ορνιθοπανίδα - εκπαιδύτρια περιβαλλοντικών προγραμμάτων.	Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης.

Πίνακας 1: Συμμετέχοντες στην έρευνα και η συνοπτική αναφορά τους στα αποσπάσματα.

4.3 Προετοιμασία για τις συναντήσεις και οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης

Πριν από την πραγματοποίηση της κάθε συνάντησης υπάρχουν ορισμένα ζητήματα που οφείλει ο ερευνητής να διευθετήσει για την καλύτερη διεξαγωγή της έρευνας. Αρχικά, μια βασική προϋπόθεση για την επιτυχή έκβαση της συνάντησης είναι η οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης με τον αφηγητή. Για να επιτευχθεί αυτό η ερευνήτρια προέβη στις παρακάτω ενέργειες:

- ❖ Γνωστοποίησε στους συμμετέχοντες το θέμα της έρευνας, τον σκοπό της, το πλαίσιο εντός του οποίου διεξάγεται, καθώς και την ιδιότητά της.
- ❖ Επικοινωνήσε τους λόγους για τους οποίους τους επέλεξε να συμμετέχουν στην έρευνα, καθώς και το πώς έφτασε να τους επιλέξει.
- ❖ Διαβεβαίωσε για την ανωνυμία των περιπτώσεων και την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων.

- ❖ Κατέστησε σαφές τον αφηγηματικό χαρακτήρα της έρευνας για να επιβεβαιωθεί η δυνατότητα και θέληση των αφηγητών να συμμετέχουν σε ένα τέτοιο είδος έρευνας.
- ❖ Γνωστοποίησε ότι η εξιστόρησή τους θα καταγραφεί ηλεκτρονικά σε μαγνητόφωνο και εξακρίβωσε ότι δεν υπάρχει διαφωνία ως προς αυτό.

Με τις απαραίτητες πληροφορίες από στοιχεία που ήταν ήδη γνωστά για κάποιους συμμετέχοντες, αλλά και από τις αναζητήσεις που είχαν γίνει στο διαδίκτυο, ξεκίνησε η τηλεφωνική επικοινωνία με καθένα χωριστά. Στην επικοινωνία που έγινε 3 με 7 ημέρες πριν τη συνάντηση, δόθηκαν όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για τον σκοπό της έρευνας, την ιδιότητα της ερευνήτριας και όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, τους δόθηκαν συνοπτικές εξηγήσεις για το είδος της έρευνας και ότι δεν θα διατυπώνονταν ερωτήσεις όπως στην συνέντευξη, αλλά θα αφηγούνταν την ιστορία της ζωής τους και τα βιώματα που είχαν από τη φύση, ώστε να γίνει κατανοητός ο αφηγηματικός χαρακτήρας της έρευνας. Συμφωνήθηκε επίσης ο τόπος και ο χρόνος της συνάντησης, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθεσιμότητα και των δυο (αφηγητή/ ερευνητή).

Ο τόπος της συνάντησης χρειαζόταν να είναι μια αρκετά προσεκτική επιλογή, καθώς θα έπρεπε να είναι οικείος για τον αφηγητή, ώστε να νιώθει άνετα, και να εξασφαλίζει ηρεμία στην επικοινωνία, δίχως περισπασμούς. Οι περισσότερες συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν στον χώρο εργασίας των συμμετεχόντων, σε χρόνο που δεν συμμετείχαν σε κάποια εργασία, εκτός από δυο συναντήσεις: η μια που πραγματοποιήθηκε στο σπίτι του αφηγητή και η άλλη σε μια ήσυχη καφετέρια. Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν φιλικοί και εγκάρδιοι, ξενάγησαν την ερευνήτρια στον χώρο και παρουσίασαν το έργο της οργάνωσης, ενώ ο αφηγητής που την υποδέχθηκε σπίτι είχε ετοιμάσει και κεράσματα. Οι χώροι που διενεργήθηκαν οι αφηγήσεις εξασφάλιζαν ιδιωτική και απρόσκοπτη επικοινωνία, με κλίμα που σύντομα μετατρέποταν από οικείο σε αρκετά φιλικό.

4.4 Συλλογή των ερευνητικών δεδομένων

Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα ήταν η "βιογραφική συνέντευξη", όπου οι συμμετέχοντες καλούνται να αφηγηθούν την ιστορία της ζωής τους συνολικά ή μια περίοδο της, χωρίς να έχουν καθορίσει από

πριν τι θα πουν και κάνοντας ανάκληση από τη μνήμη τους προσωπικές εμπειρίες, βιώματα και γεγονότα στα οποία οι ίδιοι είχαν προσωπική ανάμειξη (Τσιώλης, 2006).

Και οι έξι συμμετέχοντες αφηγήθηκαν απροσχεδίαστα την προσωπική τους ιστορία και τις εμπειρίες που είχαν μέσα στο φυσικό περιβάλλον. Αρχικά δόθηκε στους συμμετέχοντες έντυπο ενημερωτικό έγγραφο συγκατάθεσης στην ερευνητική μελέτη (Βλ. Παράρτημα), ένα για την ερευνήτρια και ένα που θα κρατούσαν οι ίδιοι, το οποίο περιείχε γενικές πληροφορίες σχετικά με το πλαίσιο της ερευνητικής μελέτης, τον σκοπό της, πληροφορίες σχετικά με αυτό που ζητούνταν από εκείνους, το δικαίωμα τους να αποχωρήσουν από την διαδικασία όποτε το θελήσουν και τα στοιχεία επικοινωνίας μου. Στο ίδιο έντυπο υπήρχε ένας ένθετος πίνακας όπου οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν στοιχεία δημογραφικού χαρακτήρα. Σε αυτό το σημείο όλοι οι συμμετέχοντες εξέφρασαν άγχος για τη διεξαγωγή της έρευνας και ιδιαίτερα εξαιτίας του αφηγηματικού της τύπου. Όλοι είχαν την πίστη πως δεν είχαν τόσο ανεπτυγμένη την αφηγηματική ικανότητα όσο πίστευαν πριν τη συνάντηση, υπόθεση που ευτυχώς δεν επιβεβαιώθηκε στην πορεία.

Με την τοποθέτηση του κασετόφωνου και του μικρόφωνου στον αφηγητή η διαδικασία ξεκίνησε, δίνοντας το έναυσμα για έναρξη της αφήγησης με την εξής εναρκτήρια πρόταση:

"Θα ήθελα σας παρακαλώ να μου διηγηθείτε την ιστορία της ζωής σας. Με ενδιαφέρει να ακούσω την ιστορία σας και τα βιώματα που έχετε από την επαφή σας με τη φύση. Θα ήθελα να γυρίσετε όσο πιο πίσω μπορείτε και να μου διηγηθείτε όσα γεγονότα και εμπειρίες έχετε βιώσει στη φύση, ήταν και είναι για εσάς σημαντικά και πιστεύετε πως έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ζωή σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε όσο χρόνο θέλετε. Καθώς σας ακούω μπορεί να κρατήσω μερικές σημειώσεις. Δεν πρόκειται να σας διακόπτω κάνοντας ερωτήσεις και, αν θέλω να σας ρωτήσω κάτι, θα το κάνω όταν τελειώσετε".

Ο αφηγητής είχε την ελευθερία να επιλέξει ο ίδιος χωρίς την παρέμβαση της ερευνήτριας την αφηγηματική διαδρομή που θα ακολουθήσει και να οικοδομήσει τη μορφή της αφήγησής του/της (Τσιώλης, 2006). Εναλλακτικά, είχε σχεδιαστεί από την ερευνήτρια μια διαφορετική προτροπή σε περίπτωση που ο αφηγητής δεν επικυρώσει από την αρχή το αφηγηματικό σύμβολο, η οποία ήταν ή εξής: *"Θα ήθελα να σκεφτείτε τις εμπειρίες σας στη φύση. Αυτές που θεωρείτε εσείς σημαντικές στη ζωή*

σας, αυτές που πιστεύετε ότι είχαν και έχουν καθοριστικό ρόλο στη ζωή σας. Μπορείτε να αναφερθείτε σε εμπειρίες από την παιδική σας ηλικία μέχρι τώρα. Είστε ελεύθερος να επιλέξετε εσείς το σημείο που θα ξεκινήσει η αφήγηση σας". Όλοι οι συμμετέχοντες, όμως, ξεκίνησαν την αφήγηση τους κατανοώντας αυτό που ζητήθηκε εξ' αρχής, χωρίς να χρειαστεί να χρησιμοποιήσω την εναλλακτική προτροπή.

Όλοι οι συμμετέχοντες ξεκίνησαν τις αφηγήσεις τους δίνοντας πλούσιο περιγραφικό υλικό με εμπειρίες μέσα από τη φύση που είχαν κατά την παιδική τους ηλικία. Το πρώτο κομμάτι αυτό της αφήγησης είχε διάρκεια από επτά έως δέκα λεπτά, τα οποία ήταν ιδιαίτερος σημαντικά, καθώς οι αφηγητές περιέγραφαν με ενθουσιασμό πολλές και διαφορετικές εμπειρίες τους. Αυτό απαιτούσε από την ερευνήτρια ένα εξαιρετικά προσεκτικό και έτοιμο "αυτί", ώστε να μπορεί να επεξεργάζεται όσα άκουγε, να δίνει την προσοχή της στον αφηγητή και να σημειώνει τα στοιχεία που θα ήθελε να εμβαθύνει εάν δεν προχωρούσε σε εκτενή αναφορά ο αφηγητής. Κατά τη διάρκεια της αφήγησης η ερευνήτρια κρατούσε σημειώσεις σε τετράδιο όσα σημεία θεωρούσε σημαντικά και μπορούσε να ζητήσει περισσότερη εμβάθυνση σε περίπτωση σύντομης αναφοράς ή για να δώσει έναυσμα για συνέχιση της ιστορίας, σε περίπτωση που ο αφηγητής κόμπιαζε ή σταματούσε την αφήγηση του.

Αφού ολοκληρώνονταν αυτά τα πρώτα λεπτά της αφήγησης, συνήθως οι συμμετέχοντες περίμεναν μια ένδειξη ότι η διαδικασία προχωράει σωστά, ότι αυτό που αφηγούνται ενδιαφέρει και είναι αυτό που ζητούσε η ερευνήτρια και ότι είναι σε "καλό δρόμο". Σε αυτό το σημείο, η ερευνήτρια επέλεγε ενθαρρυντικές προς τη διαδικασία φράσεις, όπως "πολύ ωραία" ή "πολύ ενδιαφέρον αυτό που λες" ή πιανόταν από φράσεις που αναφέρονταν κατά τη διάρκεια της αφήγησης για να δώσει έναυσμα για συνέχιση της ιστορίας. Μετά από τα πρώτα λεπτά όλοι οι συμμετέχοντες έδειχναν να ανακουφίζονται από το άγχος που αρχικά ένιωθαν, η χροιά της φωνής τους άρχισε να γλυκαίνει, το σώμα τους φαινόταν πιο χαλαρό, αλλάζοντας τη θέση τους σε πιο άνετη, γελούσαν περισσότερο και γενικότερα το κλίμα γινόταν ολοένα και πιο φιλικό, δίνοντας την αίσθηση της συνομιλίας με έναν φίλο.

Οι αφηγήσεις που ακολούθησαν τα επόμενα λεπτά ήταν εξίσου πλούσιες περιγραφικά, με αναφορές σε εμπειρίες που είχαν μέσα στη φύση, εκτενή αναφορά στα σημεία που επέλεγαν οι ίδιοι για να εμβαθύνουν, ιστορίες από γεγονότα που τους

είχαν συμβεί, καθώς και προσωπικές απόψεις που διατύπωναν σχετικά με την προστασία της φύσης και τη σημασία της στη ζωή των ανθρώπων. Καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης η ερευνήτρια προσπαθούσε να ενθαρρύνει τη συνέχιση της ιστορίας, είτε λεκτικά είτε μη λεκτικά, χρησιμοποιώντας κινήσεις του σώματος που δήλωναν το ενδιαφέρον για όσα λέγονταν και διατηρώντας μια στάση ενεργού ακρόασης. Παράλληλα, κρατούσε τις σημειώσεις στο τετράδιο με τα στοιχεία που θεωρούσε σημαντικά και ήθελαν διευκρίνηση. Όσο οι αφηγήσεις ήταν σε εξέλιξη πρόσεχε η στάση της να μην είναι παρεμβατική και καθοδηγητική για τον αφηγητή και να διατηρεί όσο το δυνατόν περισσότερο ένα ουδέτερο προφίλ χωρίς να συμφωνεί ή να διαφωνεί με όσα άκουγε. Είναι πολύ σημαντικό κατά τη διάρκεια της αφήγησης να μην νιώσει ο αφηγητής ότι κρίνεται από τον ερευνητή για κάτι που έπραξε.

Κάθε φορά που ο αφηγητής έφτανε προς το τέλος της αφήγησης του, το οποίο γινόταν αντιληπτό όταν υπήρχε παύση μεγαλύτερης διάρκειας από το συνηθισμένο, ο αφηγητής παροτρυνόταν να συνεχίσει με τη χρήση βοηθητικών φράσεων όπως: "θες να μου μιλήσεις για τότε που...." ή "ανέφερες πριν ότι...." ή "μπορείς να μου μιλήσεις λίγο περισσότερο για....". Με αυτόν τον τρόπο η ιστορία να συνεχίζεται. Τέλος, εάν υπήρχαν στοιχεία που είχαν σημειωθεί στο τετράδιο, τα οποία δεν είχαν αναπτυχθεί κατάλληλα, ή είχαν προκύψει ερωτήσεις από την ιστορία ή απορίες που σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα που δεν είχαν απαντηθεί, τότε η ερευνήτρια διατύπωνε η ίδια ερωτήσεις. Στο τέλος, ζητήθηκε η άδεια από τους συμμετέχοντες να υπάρξει επικοινωνία μαζί τους, σε περίπτωση που χρειάζονταν περισσότερες διευκρινήσεις, λαμβάνοντας σε όλες τις περιπτώσεις θετικές απαντήσεις.

Τη λήξη της κάθε συνάντησης ακολουθούσε συζήτηση με θεματολογία το έργο της οργάνωσης, ζητήματα που αφορούν το φυσικό περιβάλλον και τη διαχείρισή του, την απομάκρυνση του σύγχρονου ανθρώπου από τη φύση και το νέο μοντέλο ζωής που έχει υιοθετήσει, καθώς σε αυτή τη χρονική στιγμή όλοι οι συμμετέχοντες ήθελαν να μάθουν περισσότερες πληροφορίες για την ερευνήτρια, τις σπουδές της, τον χώρο εργασίας της, τις απόψεις της σχετικά με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω.

Όλες οι αφηγήσεις μαγνητοφωνήθηκαν κατόπιν συμφωνίας με τους συμμετέχοντες με τη χρήση δημοσιογραφικού κασετόφωνου, σε λειτουργία για μεγάλο μήκος καταγραφή ομιλιών. Η διάρκεια τους κυμαίνονταν από 37 έως 55 λεπτά, με μέσο όρο αφηγηματικού χρόνου τα 44 λεπτά. Οι αφηγήσεις

απομαγνητοφωνήθηκαν λέξη προς λέξη, με διαδοχικές ακροάσεις ως προς την καταγραφή, ώστε να αποτυπωθεί εγγράφως με ακρίβεια και πληρότητα η κάθε ιστορία. Κάθε φορά που ολοκληρωνόταν μια απομαγνητοφώνηση, γινόταν εκ νέου ακρόαση του αφηγήματος από την αρχή για διορθώσεις, καθιστώντας βέβαιη μια συνολική ορθότητα. Η απομαγνητοφώνηση της κάθε αφήγηση γινόταν αμέσως μετά την κάθε συνάντηση, ώστε να διατηρείται ζωντανή στο μυαλό της ερευνήτριας κάθε λεπτομέρεια που μπορεί να χρησίμευε ως στοιχείο. Το γραπτό κείμενο που προέκυπτε από τη μεταγραφή αποτέλεσε το υλικό το οποίο στη συνέχεια αναλύθηκε θεματικά.

4.5 Η ανάλυση των αφηγήσεων

Η μέθοδος ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε για την ανάδειξη, ανάλυση και ερμηνεία των σημαντικών εμπειριών ζωής των συμμετεχόντων στη φύση, ήταν η θεματική ανάλυση, όπως αυτή στηρίζεται στη μελέτη των Braun & Clarke (2006), Τσιώλη (2018), καθώς και της Riessman (2008) για τη θεματική αφηγηματική ανάλυση.

Η θεματική ανάλυση είναι μια μέθοδος εντοπισμού, περιγραφής, αναφοράς και "θεματοποίησης" επαναλαμβανόμενων μοτίβων, δηλαδή "θεμάτων" τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα (Braun & Clarke, 2006; Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Τα θέματα συμπυκνώνουν ομάδες κωδικών ή κατηγοριών και ενέχουν μεγαλύτερο βαθμό ερμηνείας από τους περιγραφικούς κωδικούς ή τις κατηγορίες (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Επίσης, δεν εξαρτώνται απαραίτητα από μετρήσιμες παραμέτρους βάσει της συχνότητας που εμφανίζονται, αλλά περισσότερο από το κατά πόσο αποδίδουν νοηματικά κάτι σημαντικό σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα.

Τα βήματα για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης, που προτείνονται από τους Braun και Clark, τα οποία ακολουθήθηκαν και στην παρούσα έρευνα, είναι έξι:

- εξοικείωση με τα δεδομένα,
- κωδικοποίηση,
- αναζήτηση θεμάτων,
- επανεξέταση θεμάτων,
- ορισμός και ονομασία θεμάτων,

- έκθεση των δεδομένων - συγγραφή των ευρημάτων.

Τα έξι αυτά συγκεκριμένα βήματα δεν είναι απαραίτητο να ακολουθούν μια προκαθορισμένη αυστηρή ως προς την ιεραρχία πορεία, αλλά μια πορεία επαναφοράς και κίνησης στα δεδομένα, που χαρακτηρίζεται από ευελιξία (Braun & Clarke, 2006). Η θεματική ανάλυση της αφηγηματικής έρευνας, όπως προτείνεται από την Riessman (2008) στο "Narrative methods for the human sciences" εξετάζει το περιεχόμενο, το «τι» λέγεται, γράφεται ή εμφανίζεται οπτικά. Το περιεχόμενο είναι το αποκλειστικό επίκεντρο από τις αναφορές των γεγονότων και των εμπειριών «που αφηγήθηκε» και όχι οι πτυχές του «λόγου». Τα δεδομένα ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των θεμάτων που αναπτύσσει ο ερευνητής, επηρεασμένα από την προηγούμενη και την αναδυόμενη θεωρία, τον συγκεκριμένο σκοπό της έρευνας και τα ίδια τα δεδομένα (Riessman, 2008).

Σύμφωνα με την Riessman (2008) ο ερευνητής εργάζεται πάνω σε μία μόνο αφήγηση τη φορά, απομονώνοντας και διατάσσοντας τα γεγονότα σε έναν χρονολογικό βιογραφικό λογαριασμό, δηλαδή τη χρονολογική αλληλουχία των σημαντικότερων γεγονότων που αναφέρονται από την πορεία της ζωής του αφηγητή και διατηρώντας τον πλούτο των λεπτομερειών που περιέχονται σε αυτήν. Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία για όλες τις αφηγήσεις, ο ερευνητής προσδιορίζει τις βασικές υποθέσεις σε κάθε αφήγηση και τις κωδικοποιεί. Αντιπροσωπευτικά σημεία των αφηγήσεων επιλέγονται στη συνέχεια για να επεξηγήσουν το προς υπό εξέταση ζήτημα. Επειδή στη θεματική αφηγηματική ανάλυση δίνεται έμφαση στο περιεχόμενο της ομιλίας, αυτό που θέλει να επικοινωνήσει ο αφηγητής, στα σημεία των αφηγήσεων που επιλέγονται προς παρουσίαση η "ακατάστατη" ομιλούμενη γλώσσα μετασχηματίζεται για να την καταστήσει η ευανάγνωστη, προσπαθώντας πάντα να διατηρηθεί ανέπαφη η «ιστορία» για ερμηνευτικούς σκοπούς (Riessman, 2008).

Επιπρόσθετα, για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε συνδυαστικά η επαγωγική και παραγωγική προσέγγιση: επαγωγική προσέγγιση για τα θέματα που προέκυψαν και αναδύθηκαν μέσα από τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων και παραγωγική προσέγγιση για τα θέματα που βασίζονταν σε προϋπάρχουσα διατυπωμένη θεωρία, αλλά και για την εξυπηρέτηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Η επαγωγική προσέγγιση ήταν χρήσιμη για την κατανόηση του τρόπου που

αντιλαμβάνονται τα άτομα την σχέση τους με τη φύση και την εξέλιξη τους μέσα από αυτή.

Με οδηγό τις αρχές της θεματικής ανάλυσης όπως προτείνονται από τους Braun και Clark (2006), Ίσαρη & Πουρκό (2015), Riessman (2008) και Τσιώλη (2018), προτού γίνουν τα βήματα ανάλυσης και θέλοντας να διαμορφωθεί μια πρώτη εικόνα σχετικά με το υλικό, ξεκίνησε αρχικά μια μη συστηματική αναγνώριση θεμάτων που εμφανίζονταν σε μεγάλη συχνότητα μέσα στις αφηγήσεις των συμμετεχόντων και είχαν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, όπως παραδείγματος χάριν η τακτική επαφή με την φύση κατά την παιδική ηλικία ή ο εξέχων ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος στην διαμόρφωση σχέσης με τη φύση, καθώς εντοπίζονταν και θέματα τα οποία εμφανίζονταν με μικρότερη συχνότητα και είχαν τη χροιά της ατομικότητας, όπως παραδείγματος χάριν η ανάγκη της προσωπικής δοκιμασίας και της εύρεσης προσωπικών ορίων μέσα από την επαφή με τη φύση. Σε αυτό το πολύ αρχικό στάδιο η ανάγκη ήταν να ικανοποιηθεί η περιέργεια της ερευνητριάς και να διαμορφωθεί μια συνοπτική εικόνα σχετικά με τα δεδομένα που είχαν συλλεχθεί.

Η περαιτέρω εξοικείωση με τα ερευνητικά δεδομένα των αφηγήσεων προέκυψε κατά την ακρόαση των αφηγήσεων. Για κάθε αφήγηση χωριστά έγιναν πολλαπλές ακροάσεις, διαβάζοντας ταυτόχρονα και τις απομαγνητοφωνήσεις τους. Σε αυτό το σημείο αναγνωρίστηκαν οι πρώτες λέξεις και φράσεις-κλειδιά που σχετίζονταν με αναφορές στις σημαντικές εμπειρίες που είχαν οι συμμετέχοντες μέσα στη φύση, ανθρώπους που είχαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση σχέσης με το φυσικό περιβάλλον, αλλαγές που εντόπιζαν στον εαυτό τους ή στον τρόπο ζωής τους μέσα από την επαφή με τη φύση, δημιουργώντας τις πρώτες σημειώσεις και ιδέες δίπλα από το κείμενο.

Σε αυτό το στάδιο έγινε αντιληπτό ότι επειδή ο όγκος των δεδομένων υπό διαχείριση ήταν πολύ μεγάλος, αλλά και ενιαίος (μη κατηγοριοποιημένος), καθότι στην αφηγηματική έρευνα δεν διατυπώνονται ερωτήσεις που βοηθούν στην ταξινόμηση των δεδομένων, κατασκευάστηκε ένα σχεδιάγραμμα βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων και καταγράφηκαν πιθανά στοιχεία που μπορεί να αναφερθούν από τους συμμετέχοντες για κάθε ερευνητικό ερώτημα, χωρίς όμως αυτό να αποτελεί δεσμευτικό παράγοντα για την εύρεση διαφορετικών δεδομένων. Αυτό το

σχεδιάγραμμα απεδείχθη εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο, καθώς βοήθησε να συστηματοποιηθεί η σκέψη της ερευνήτριας γύρω από τα δεδομένα, αλλά και λειτούργησε εξίσου βοηθητικά και στο επόμενο στάδιο της κωδικοποίησης.

Με το σχεδιάγραμμα αυτό αναγνώστηκαν οι αφηγήσεις πολύ προσεκτικά, κωδικοποιώντας πλέον πιο συστηματικά μέρη της αφήγησης που σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα και αποδίδοντας με κωδικό ένα νόημα που τα προσδιόριζε επαρκώς σε πρωταρχική φάση. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρχαν αφηγηματικά μέρη που έλαβαν παραπάνω από έναν κωδικό, γιατί το νόημα τους ταίριαζε σε περισσότερα τους ενός ερευνητικά ερωτήματα. Επίσης, υπήρχαν και κωδικοί οι οποίοι προέκυψαν σε αυτό το σημείο, αλλά δεν σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα. Σε κάθε αφήγηση έγινε συστηματική κωδικοποίηση σε όλη την έκταση της και χωριστά η μία από την άλλη και για κάθε κωδικό επαναλαμβανόμενα γινόταν αναφορά στο κείμενο, ώστε να διασφαλιστεί ότι κάθε κωδικός ήταν μοναδικός και δεν αλληλεπικαλύπτονταν οι κωδικοί μεταξύ τους. Μερικοί από τους κωδικούς που χρησιμοποιήθηκαν ήταν αυτολεξεί, κυρίως όταν το νόημα ήταν ξεκάθαρο από την αρχή, ενώ άλλοι ήταν περιγραφικοί, συνήθως όταν εντοπιζόνταν πιο σύνθετα νοηματικά αποσπάσματα. Στη συνέχεια, αφού ολοκληρώθηκε η κωδικοποίηση κάθε αφήγησης, εντοπίστηκαν λέξεις ή φράσεις που μπορεί να εμφανίζονταν σε παραπάνω από μία αφηγήσεις των συμμετεχόντων, παραδείγματος χάριν η φράση "νιώθω ηρεμία όταν βρίσκομαι στη φύση" ή η λέξη "εξερεύνηση", σημειώνοντας τα ως σημαντικά ευρήματα. Επίσης, αντίστοιχα σημειώθηκαν λέξεις ή φράσεις που αναφέρονταν από έναν μόνο συμμετέχοντα ως πιθανά σημαντικά ευρήματα.

Ολοκληρώνοντας την αρχική κωδικοποίηση των δεδομένων, η ερευνήτρια επέστρεψε στα δεδομένα με μια πιο ολοκληρωμένη ματιά, έχοντας στο μυαλό της τα ερευνητικά ερωτήματα. Αναζητήθηκαν πιθανά θέματα που θα προέκυπταν από τα δεδομένα και έγινε προσπάθεια να συνδυαστούν κωδικοί μεταξύ τους για τη δημιουργία θεμάτων. Κάποιοι από τους αρχικούς κωδικούς σχημάτιζαν βασικά θέματα, ενώ κάποιοι άλλοι κωδικοί σχημάτιζαν υποθέματα. Αναθεωρήθηκαν αρκετές φορές οι κωδικοί και τα θέματα που είχαν δημιουργηθεί. Αποφασίστηκε ότι οι σημαντικές εμπειρίες ζωής μέσα στη φύση θα δημιουργήσουν μια ξεχωριστή ενότητα και τα υπόλοιπα θέματα θα αφορούν τον αντίκτυπο αυτών των εμπειριών σε διάφορους τομείς της ζωής των αφηγητών.

Στη συνέχεια σε ένα έγγραφο word κατασκευάστηκε ένας πίνακας με πολλές στήλες για κάθε θέμα και συγκεντρώθηκαν όλα τα αποσπάσματα με κοινά στοιχεία που είχαν κωδικοποιηθεί κάτω από κάθε θέμα, ώστε να είναι ταξινομημένοι όλοι οι κωδικοί για κάθε αφηγητή. Σε αυτό το σημείο έγιναν και άλλες συνδέσεις, συμπυκνώθηκαν οι κωδικοί όταν υπήρχαν νοηματικές συνδέσεις, και διαχωρίστηκε κάθε υποθέμα στις διαφορετικές πτυχές που αναδεικνύονταν. Η επεξεργασία των δεδομένων πήρε αρκετό χρόνο, καθώς εντοπίζονταν σε κάποια αποσπάσματα στοιχεία που δεν είχαν εντοπιστεί αρχικά, και η ερευνήτρια επέστρεφε στην αφήγηση για να βρει το σημείο που αναφέρεται το απόσπασμα, και να το εξετάσει σε ένα αφηγηματικό σύνολο. Αυτό πάντα βοηθούσε να γίνει η σύγκριση των αποσπασμάτων.

Ωστόσο, προέκυψε η ανάγκη με ορισμένα δεδομένα να δημιουργηθεί μια θεματική κατηγορία που λειτούργησε ως «ομπρέλα» για κάποιους κωδικούς. Αυτό έγινε στις «αλλαγές στις επιλογές ζωής» από την επαφή με τη φύση, όπου υπήρχε μεγάλος όγκος δεδομένων που σχετίζονταν εννοιολογικά και αφορούσαν την επίγνωση του εαυτού. Στην πορεία, επανεξετάστηκαν τα θέματα και η συνοχή μεταξύ τους, και τα αποσπάσματα για κάθε θέμα δημιούργησαν ένα συνεκτικό μοτίβο.

Η ίδια διαδικασία ακολουθήθηκε για το σύνολο των δεδομένων, εντοπίζοντας αν υπήρχαν στοιχεία που δεν είχαν συμπεριληφθεί στην αρχική κωδικοποίηση (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Υπήρξαν κάποιοι κωδικοί που δεν είχαν συμπεριληφθεί και δημιουργούσαν υποθέματα, όπως αυτός της "ολιστικής θεώρησης της φύσης" και της "σοφίας της φύσης". Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η διαδικασία της κωδικοποίησης και δημιουργίας θεμάτων ήταν ίσως η πιο απαιτητική σε χρόνο διαδικασία της διπλωματικής. Αφού υπήρξε συμφωνία ως προς τα βασικά θέματα και υποθέματα, δόθηκε μια ονομασία, έχοντας κατά νου στο να ανταποκρίνονται στο νόημα των αποσπασμάτων. Βασικά θέματα που δημιουργήθηκαν και αφορούσαν την επίδραση της φύσης στο άτομο ορίστηκαν ως "Επιλογές Ζωής", "Προσωπική Εξέλιξη" και "Σχέση με τη φύση".

Αφού ολοκληρώθηκε η ονομασία των θεμάτων και υποθεμάτων, δημιουργήθηκαν τα πρώτα σχήματα για να υπάρξει μια οπτική απεικόνιση και άρχισε η συγγραφή των ευρημάτων. Η συγγραφή προσπάθησε να παρέχει όλα τα στοιχεία που αναφέρονταν από τους αφηγητές αναδεικνύοντας την ουσία των θεμάτων. Η

παρουσίαση των αφηγήσεων που επιλέχθηκε ήταν περιγραφική και ερμηνευτική σε κάποια χωρία. Έγινε προσπάθεια να είναι όσο το δυνατόν πιο περιγραφική για μη γίνει κάποια παρερμηνεία των δεδομένων, να μην αποδοθεί προσωπικό νόημα και αλλοιωθούν τα δεδομένα. Σαφώς η επιλογή μιας περιγραφικού τύπου ανάλυσης δεν ήταν καθολική σε όλα τα δεδομένα. Η επιλογή ερμηνευτικού τύπου ανάλυσης που έγινε σε ορισμένα χωρία, μου έδωσε τη δυνατότητα να διεισδύσω βαθύτερα στο νόημα των αφηγούμενων ιστοριών.

Κεφάλαιο 5: Θεματική ανάλυση των αφηγηματικών δεδομένων

5.1 Σημαντικές εμπειρίες ζωής στην επαφή των αφηγητών με τη φύση

Οι αφηγήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα ανέδειξαν ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους όπου η επαφή με τη φύση αποτυπώνεται ως σημαντική εμπειρία ζωής. Στις παρακάτω κατηγορίες παρατίθενται οι εμπειρίες που ανέφεραν οι αφηγητές ως σημαντικές από την επαφή τους με τη φύση:

1. Επαφή με τη φύση μέσω διακοπών και εξορμήσεων στον οικογενειακό ή φιλικό κύκλο
2. Επαφή με τη φύση μέσω αθλητικής δραστηριότητας
3. Επαφή με τη φύση μέσα από τον τρόπο ζωής, τη νοοτροπία, τα χόμπι και τις ενασχολήσεις της οικογένειας
4. Επαφή με τη φύση μέσα από τη συμμετοχή σε συλλόγους, σχολές, περιβαλλοντικές οργανώσεις και κατασκηνώσεις
5. Επαφή με τη φύση μέσω ενός σημαντικού προσώπου για τη ζωή του αφηγητή
6. Επαφή με τη φύση μέσω του επαγγέλματος
7. Επαφή με τη φύση μέσω του τόπου διαμονής και της πρόσβασης σε σημεία αστικού πρασίνου
8. Επαφή με τη φύση μέσω της παρατήρησης φυσικών φαινομένων και επαφής με φυσικά στοιχεία
9. Επαφή με τη φύση μέσω της εκπαίδευσης

5.1.1 Διακοπές και εξορμήσεις στη φύση σε οικογενειακό η φιλικό κύκλο

Όλοι οι αφηγητές ανέφεραν στις αφηγήσεις τους ότι οι πρώτες επαφές που είχαν με τη φύση ήταν μέσω των διακοπών που έκαναν με τους γονείς τους κατά την παιδική τους ηλικία. Οι διακοπές αυτές πραγματοποιούνταν κυρίως κατά τους θερινούς μήνες είτε σε εξοχικές κατοικίες, είτε κατασκηνώνοντας υπαίθρια σε περιβάλλοντα φυσικής ομορφιάς.

"Εγώ είχα την τύχη και κυρίως λόγω της καλής επιλογής του παππού μου, είχα την τύχη να έχουμε σπίτι, έχουμε ένα εξοχικό που είναι πάνω στη θάλασσα και ένα εξοχικό που ήταν στα 1.400 μέτρα στην κορυφή στον Ταϋγετο, μέσα σε ένα δάσος. Άρα όλη μου η παιδική ζωή, όλο το καλοκαίρι ήταν ανάμεσα στα δύο σπίτια, ένα μήνα θάλασσα.

Εμένα στη θάλασσα και ένα μήνα μέσα σε ένα δάσος στα 1.400 μέτρα. Εμένα βασικά μου άρεσε το δάσος και η θάλασσα, αγαπούσα τη θάλασσα από μικρός, αλλά είχα αδυναμία σε αυτό το σπίτι στο βουνό. Άρα μπορούμε να πούμε ότι η πρώτη μου επαφή πιτσιρίκι τώρα, πολύ μικρός, ήταν αυτόν τον ένα μήνα καλοκαίρι μέσα στο δάσος στο βουνό." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

"Στην Εύβοια υπάρχει μία πολύ γνωστή παραλία που λέγεται Νιμπορειό, [...]εμείς έχουμε περάσει ατελείωτες ώρες πάνω σε αυτή την παραλία, πηγαίναμε Παρασκευή απόγευμα και φεύγαμε Δευτέρα πρωί τα καλοκαίρια και συνήθως φεύγαμε από δω πέρα με ένα φουσκωτό μικρό που είχε ο πατέρας μου και πηγαίναμε απέναντι. Αρκετά πριν φτάσουμε λοιπόν στην παραλία όταν η παραλία ήταν κάποια απόσταση ξέρω 'γω 500 μέτρα, 600 μέτρα ο πατέρας μου σταμάταγε το φουσκωτό και εμείς βουτάγαμε και βγαίναμε κολυμπώντας, είναι μεγάλη απόσταση." Δημήτρης, δύτες

"Λοιπόν εμένα οι δικοί μου, πηγαίναμε για *camping* συνέχεια, δηλαδή τροχοβολουσαμε όλη την ώρα, πηγαίναμε ένα μήνα διακοπές και κάναμε όλο τον γύρο της Πελοποννήσου, τον γύρο της Ηπείρου!" Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

Μερικοί από τους αφηγητές αναφέρουν πως και στη μετέπειτα ζωή τους, μέσα από εξορμήσεις και ολιγοήμερες εκδρομές παρέα με στενούς τους φίλους, συνέχισαν να επιλέγουν φυσικά περιβάλλοντα για την αναψυχή τους, αναζητώντας τις περισσότερες φορές τοπία με έντονο και πλούσιο το φυσικό στοιχείο.

"Στα Καλάβρυτα έγινε η πρώτη επαφή και εκεί ξεκίνησε το πάθος έτσι με τα χιόνια και με το χειμερινό βουνό που μετά εξελίχθηκε! [...] εκείνη την περίοδο ήτανε μία περίοδος 6 - 7 χρόνια που πηγαίναμε φανατικά, δηλαδή όσες φορές φεύγαμε από Χανιά ήταν για να πάμε να βρούμε κάποιο χιονοδρομικό, να πάμε να κάνουμε καμιά εξόρμηση! Αυτό ήτανε το πάθος μας τότε!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

"Μια πολύ ωραία εκδρομή είχα πάει με την κοπέλα μου τη Σ..... που την είχα πείσει. Είχαμε βρει μία εκδρομή που ήτανε για μία κορυφή του Ταΰγετου[...]Ήταν πολύ ωραία διαδρομή, επειδή ήταν μεγάλη η υψομετρική διαφορά, ξεκινούσε από πιο πυκνή βλάστηση και ωραίο δάσος, περνάγαμε μέσα και μετά έτσι είχε λίγο ξεραϊλα αλλά με φανταστικό τοπίο." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

Η αναζήτηση δεν περιοριζόταν μόνο σε τοπία έντονης φυσικής ομορφιάς αλλά πολλές φορές είχε στόχο την εύρεση του μοναδικού, του παρθένου τοπίου, όπου η ανθρώπινη παρουσία και παρέμβαση ήταν ελάχιστη.

"Από το Μάιο, πάντα Πρωτομαγιά πήγαίνα στη Χιλιαδού στην Εύβοια και κάναμε το πρώτο κάμπινγκ, ελεύθερο, αλλά από Πρωτομαγιά μέχρι τέλος Σεπτέμβρη όλα τα σαββατοκύριακα έφευγα στην Εύβοια σε κρυφές παραλίες τότε [...] οπότε τότε λοιπόν έχοντας αυτή την επαφή κάθε Σαββατοκύριακο πέρασα ένα καλοκαίρι μαγείας[...] Δεν υπάρχει πιο ωραίο από το να κοιμάσαι κάτω από τα αστέρια και να ακούς τη θάλασσα, δηλαδή αυτό τώρα, δεν μπορεί να συγκριθεί με τίποτα άλλο!" Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

" Ένα άλλο πολύ ωραίο μετά που μου έδωσε ακόμα μία άλλη οπτική προς τη φύση είναι όταν ο κολλητός μου αποφάσισε να αγοράσει ένα μικρό σκάφος μεταχειρισμένο, ένα chris-craft [...] κάναμε κάθε Σαββατοκύριακο μετά, όπως κάναμε τα camping, μετά κάναμε κάθε Σαββατοκύριακο με το σκάφος.[...] η οποία εμπειρία ήταν ότι μπορεί να πας σε ένα μέρος που δεν πηγαίνεις με τίποτα άλλο παρά μόνο με αυτό το μέσο, που αυτό ήτανε φοβερό! [...] Ήταν αυτό το παρθένο περισσότερο, αυτό! Ότι έβλεπες κάτι πραγματικά που μπορεί να μην το είχε πατήσει άνθρωπος. Πραγματικά μπορεί να μην το είχε πατήσει, να κολυπήσεις σε αυτό το σημείο που λέει ο λόγος. Δηλαδή αυτή η μοναδικότητα ήτανε φοβερή και σε πολλά μπορεί να ήταν και όπου πάει το μάτι σου, να μη βλέπεις τίποτα ανθρώπινο, οπότε ήτανε απόλυτα φυσικό όλο αυτό. "
Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Σίγουρα μετέπειτα τα πιο έτσι highlights σημεία είναι τα ταξίδια που έχω κάνει στο εξωτερικό και στην Ταϊλάνδη πήγα μία φορά μόνο για καταδύσεις... μόνο για καταδύσεις έτσι και έχουμε δει φοβερά πράγματα έχουμε φοβερά πράγματα! [...] Είναι πολύ εντυπωσιακό! Επίσης δύο φορές στη ζωή μου έχω πάει στην Ερυθρά θάλασσα και έχω κάνει μία μορφή ταξιδιού μόνο για καταδύσεις που λέγεται liveboard δηλαδή ζεις πάνω στο σκάφος και για πέντε μέρες δεν βγήκαμε στη στεριά, [...] και εμείς για πέντε μέρες δεν βγήκαμε στη στεριά ήμασταν μέσα στο απέραντο μπλε και για πέντε μέρες ζυπνάγαμε το πρωί κάναμε κατάδυση στις 6:00 το πρωί βγαίναμε τρώγαμε με τα παιδιά και ξανακάναμε κατάδυση, βγαίναμε ξεκουραζόμασταν λίγο και μετά ξανά κάναμε κατάδυση. Κάναμε τρεις με τέσσερις φορές την ημέρα καταδύσεις επί πέντε ημέρες και εκεί πέρα σου δίνεται η δυνατότητα να δεις εντυπωσιακά πράγματα γιατί είσαι πολύ πιο

μακριά από τα κοντινά spot τα οποία πηγαίνουν τα σκάφη που πρέπει να γυρίσουν το μεσημέρι, άλλα σου δίνεται η δυνατότητα να δεις πάρα πολύ εντυπωσιακά πράγματα!
Δημήτρης, δύτες

Η εκδρομή ωστόσο μπορεί να είχε και μια αυξημένη δυσκολία, που εντέλει άρσε στον αφηγητή και ίσως να την αναζητούσε.

"Μια από τις πιο ωραίες εξορμήσεις που είχαμε κάνει μαζί με τον κολλητό μου, είχαμε ανέβει στην κορυφή στον Όλυμπο, είναι από τις πιο ωραίες εκδρομές που έχω κάνει, πραγματικά ήτανε τρελή εμπειρία να ανεβαίνεις πάνω στο Μύτικα! [...] Πήγαμε στο καταφύγιο αλλά μείναμε έξω, θέλαμε να το κάνουμε λίγο πιο extreme εμείς! Μείναμε έξω, τελικά ήταν λίγο extreme και ειδικά το βράδυ που είχε φουλ αέρα, είχε πολύ αέρα και είχε και κρύο αλλά εντάξει τη βγάλαμε. [...] Δύο μέρες μείναμε και μετά κατεβήκαμε, δεν νομίζω ότι είναι για παραπάνω! Νομίζω ότι είναι από τις ωραιότερες εμπειρίες που έχω κάνει!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

5.1.2. Αθλητικές δραστηριότητες στη φύση

Κάποιοι από τους αφηγητές ανέφεραν πως οι αθλητικές δραστηριότητες αποτέλεσαν το μέσο για να έρθουν σε επαφή με τη φύση. Οι αναφορές τους αφορούσαν τόσο άθληση σε φυσικά περιβάλλοντα, όπως το βουνό και η θάλασσα, όσο και σε χώρους αστικού πρασίνου, όπου δίνονταν η δυνατότητα επαφής με τη φύση μέσα στον αστικό ιστό.

"Η πρώτη επαφή μου που θυμάμαι πολύ έντονα, που μπορώ να θυμηθώ μάλλον, είναι όταν πήγα να με τους γονείς μου από πολύ μικρή και χαρακτηριστικά όταν με βάλανε να κάνω μαθήματα σκι στο βουνό." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Ήμουνα του αθλητισμού γενικότερα έκανα στίβο οπότε προπονούμουν έξω. Είχα την τύχη απέναντι από το σπίτι μου να υπάρχει και το πάρκο Τρίτση, οπότε είχα επαφή έντονη με τη φύση, οπότε βγαίναμε πολύ στο πάρκο προπονούμουν σε ένα γήπεδο μέσα στο πάρκο και πολύ καιρό κάναμε προπόνηση έξω, δηλαδή εκτός γηπέδου οπότε είχα αρκετή επαφή." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Και το κομμάτι της θάλασσας βέβαια, είναι ένα κομμάτι μου αρέσει πάρα πολύ και αυτό, δηλαδή από πολύ μικρός άρχισα να ασχολούμαι με διάφορα σπορ, το windsurf,

έκανα πάρα πολύ βόλτες με τη μάσκα, ξέρεις έκανα ψαροντούφεκο, το καλοκαίρι είχα πολύ αυτές ασχολίες!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

Αναφέρεται επίσης πως η υπαίθρια άθληση δεν είχε την ίδια αίσθηση με τη άθληση σε εσωτερικό χώρο, καθώς έδινε την αίσθηση ενός βιώματος το οποίο έμοιαζε περισσότερο με παιχνίδι.

" Τη δεύτερη μέρα μας κάλεσε στο πάρκο για να κάνουμε προπόνηση και μας είχε βάλει ένα έλκηθρο στην πλάτη αυτό που το τραβάς με βάρη δεν ξέρω αν γνωρίζεις... το οποίο θυμάμαι ότι κόλλαγε στο χιόνι, γελάγαμε εμείς αλλά κάναμε προπόνηση μέσα από κάτι βιωματικό που είχε πολύ πλάκα δηλαδή είχαμε περάσει πολύ όμορφα... είχαμε παγώσει, αλλά το θυμόμαστε όλοι να μιλάμε και να λέμε "Πω Πω έχω παγώσει" και αυτό μας έχει μείνει και μας είχε ευχαριστήσει που το κάναμε, κάναμε προπόνηση αλλά ήταν ευχάριστη, ήταν παιχνίδι..." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

5.1.3. Τρόπος ζωής, νοοτροπία, χόμπι και ενασχολήσεις της οικογένειας

Ο τρόπος ζωής και η νοοτροπία οικογενειακών μελών φαίνεται πως είναι παράγοντες, οι οποίοι καθόρισαν και επηρέασαν τη ζωή των παιδιών τους και την επαφή που ανέπτυξαν με τη φύση. Οι αναφορές που έγιναν αφορούσαν βόλτες και πεζοπορίες στο βουνό και εξορμήσεις στη θάλασσα με στόχο κυρίως την αναψυχή. Η φύση αποτελούσε τόπο, όπου η οικογένεια μοιραζόταν όμορφες στιγμές.

"Γενικά του μπαμπά μου του άρεσε πάρα πολύ και μας πήγαινε συνέχεια στα βουνά πηγαίναμε βόλτες, πεζοπορίες." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

" Τώρα όπως σου είπα και πριν ο μπαμπάς μου φρόντιζε τα σαββατοκύριακα και μας πήγαινε πάντοτε κάπου, να περπατήσουμε, να αθληθούμε έξω όλοι μαζί. Ένιωθε ότι μας φροντίζει έτσι." Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Και ξαναλέω ότι οι γονείς μας δεν ήταν πλούσιοι άνθρωποι, ήταν όμως της φύσης και μας πηγαίνανε μακριά το Σαββατοκύριακο. Την Κυριακή μας πηγαίνανε να κάνουμε ποδήλατο ή να πάμε στο Σχοινιά τότε που δεν ήταν ακόμη γνωστός, να μαζέψουμε κουκουνάρια και ξύλα για να κάνουμε κατασκευές σαν τους ξυλουργούς, να κάνουμε το μπάνιο μας και τέτοια, οπότε είχαμε σχέση με τη φύση!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

Τα χόμπι και οι ενασχολήσεις των γονέων επίσης παρουσιάζονται ως μέσα τα οποία έφεραν σε επαφή τα παιδιά με το φυσικό περιβάλλον, δημιουργώντας έναν πρώτο δεσμό με τη φύση, ο οποίος φαίνεται να είναι καθοριστικός στη ζωή των αφηγητών, όπως προκύπτει από την μετέπειτα πορεία τους.

"Ο μπαμπάς μου και η μαμά αγαπούσαν πολύ τη φύση, αλλά αυτό που αγαπούσαν περισσότερο ήταν το ψάρεμα! Όταν ήμασταν λοιπόν παιδιά ο αδερφός μου και εγώ μας έπαιρναν το πρωί με τα στρώματα μας ακόμη, δηλαδή μας έβαζαν σε κάτι λυόμενα έτσι, σε κάτι στρώματα, που τα βάζανε σε ένα αυτοκίνητο που είχαν, που το λέγαμε κιβωτό και μας πηγαίνανε στην παραλία, μέναμε εκεί και το πρωί νωρίς, ξυπνούσαν για να σηκωθούν να ψαρέψουν! Εγώ λοιπόν από μικρή δηλαδή από όσο θυμάμαι, είχα επαφή με τη θάλασσα." Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Ο πατέρας μου πάντα ήταν άνθρωπος που ασχολούνταν πάρα πολύ με τη θάλασσα κυρίως με το ψαροντούφεκο και με την ελεύθερη κατάδυση. [...] Συνεπώς σχεδόν κάθε Σαββατοκύριακο, κυρίως το καλοκαίρι επαναλαμβάνω, μας έπαιρνε μαζί του και έχουμε περάσει απίστευτα πολλά Σαββατοκύριακα με την αδερφή μου που έχω και με τη μητέρα μου, σε πάρα πολλές παραλίες κάνοντας ελεύθερο κάμπινγκ κυρίως και κάνοντας εξορμήσεις για να κάνει ο πατέρας μου ψαροντούφεκο και εμείς να περάσουμε τριήμερα δίπλα στη θάλασσα. Συνεπώς έχω πάρα πολλές εμπειρίες λοιπόν και έχω ζήσει δίπλα στη θάλασσα, όταν λέμε δηλαδή ότι έχω πάρα πολλές επαφές με τη φύση κυρίως μιλάμε για τη θάλασσα. Έχω ζήσει Σαββατοκύριακα σε πάρα πολλές παραλίες της Εύβοιας, στην Άνδρο, σε διάφορα μέρη σχετικά κοντά εδώ πέρα στην Αττική, με σκοπό να περάσουμε καλά μέσα στη θάλασσα. Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, είχα μάσκα, βατραχοπέδιλα, αναπνευστήρα και κολυμπούσα και εξερευνούσα τη θάλασσα." Δημήτρης, δύτες

5.1.4 Συμμετοχή σε συλλόγους, περιβαλλοντικές οργανώσεις, σχολές και κατασκηνώσεις

Όλοι οι αφηγητές ανέφεραν πως κατά την παιδική ηλικία έως και την ενήλική ζωή τους συμμετείχαν και συνεχίζουν να είναι μέλη διαφορετικών πλαισίων που έχουν όμως όλα επαφή με τη φύση. Το κατασκηνωτικό πλαίσιο φαίνεται να προσφέρεται σαν ένας πρόσφορος χώρος, όπου τα παιδιά και τα στελέχη του ασκούν πολλές δραστηριότητες στη φύση, περνούν πολύ χρόνο στο εξωτερικό περιβάλλον,

εκπαιδεύονται σχετικά με τη συμπεριφορά τους απέναντι στη φύση, μέσα σε περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από το φυσικό στοιχείο.

"Σαν κατασκηνώτρια επειδή ήμουν σε μια κατασκήνωση στη Βαρυμπόμπη από τα 5 μου, μέχρι τα 21 σαν στέλεχος, είχα ανέβει φαντάσου μέχρι και Όλυμπο με την κατασκήνωση. Έκανα πολύ την Πάρνηθα, ανεβαίναμε πεζοπορία.. ήμασταν πολύ της πεζοπορίας με την κατασκήνωση, ξεκινάγαμε από Βαρυμπόμπη και φτάναμε Μπάφι! [...] Γενικά ήταν μες στη Βαρυμπόμπη, ήταν κτίρια αλλά ήμασταν μέσα στα δέντρα και γενικότερα όλη μέρα ήμασταν έξω, κάναμε πράγματα έξω μες στη φύση. [...] κάναμε βραδινές πεζοπορίες, μαζευόμασταν σε ένα θεατράκι δεν θα το ξεχάσω...ήταν ένα θεατράκι μέσα στο δάσος στη Βαρυμπόμπη ,η κατασκήνωση ήταν ακριβώς κάτω από την πλατεία, ήταν δηλαδή μέσα στο δάσος και μαζευόμασταν και κάναμε σκετς υπήρχε καλλιτεχνικό κομμάτι, νομίζω ότι μας έδωσε πολλά. [...] Υπήρχε αγάπη για τη φύση μας μάθαιναν, μας παιδεύανε ότι δεν πετάμε τα σκουπίδια μας, μας αφήνανε ψιλό... ήμασταν ελεύθεροι δηλαδή μπορούσαμε να αναπτύξουμε τις δικές μας δεξιότητες."
Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

Επίσης η μακροχρόνια συμμετοχή σε φυσιολατρικές εκδρομές οργανωμένες από ορειβατικούς συλλόγους, εξασφαλίζει συχνή και διαρκή επαφή με τη φύση για τους ενήλικες .

"Με τον Αθηναϊκό Ορειβατικό Σύλλογο είχαμε αρχίσει και πηγαίναμε κάτι εκδρομές, αλλά νορμάλ όχι κάτι extreme και όχι χιόνια. Κυρίως πιο φυσιολατρικά, πιο φυσιολατρικές εκδρομές." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

"Το να έχεις τη δυνατότητα να μείνεις το βράδυ σε καταφύγιο, να τραγουδήσεις με την ομάδα, να ψήσεις από μία πατάτα στο τζάκι, να τη μοιραστείς, να κοιμηθείς οπουδήποτε είναι κάτι το μοναδικό! [...] Θέλω να πω εμπειρίες ανεπανάληπτες σε όλα, στα βουνά επάνω, στα σύνορα μας... πολύ ωραίες στιγμές ,πολύ ωραίες σκηνές! "
Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

Η επαφή με τη φύση μπορεί να επιτευχθεί και με τη συμμετοχή σε φυσιολατρικές εκδρομές οργανωμένες από εξειδικευμένες σχολές, όπου οι συνθήκες είναι πιο δύσκολες και απαιτούν ιδιαίτερη προετοιμασία και ειδικές γνώσεις.

"Μια χρονιά ήτανε ο Πατρινός κολλητός μου από τη σχολή, ο οποίος είχε τη φαινή ιδέα να πάμε σε μία σχολή χειμερινού βουνού. Η σχολή χειμερινού βουνού...εγώ είχα

στο μυαλό μου ότι χειμερινό βουνό, απλά πας το χειμώνα, κάτι τέτοιο, δεν είναι κάτι *extreme*, αλλά εν τέλει η σχολή χειμερινού βουνού είναι κάτι τραγικά πιο σύνθετο και κάτι πολύ πιο ωραίο και πολύ-πολύ...υπερβολικά πολύ δύσκολο! Στη σχολή χειμερινού βουνού μαθαίνεις πώς να κινείσαι σε χιονισμένα βουνά και να φτάνεις σε κορυφογραμμές, είναι αυτό που λέμε αλпинισμός στην ουσία." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

Καθοριστική φαίνεται ωστόσο να είναι και η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, όπου τα μέλη παρουσιάζονται να δρουν ως ομάδα σε μέρη φυσικού ενδιαφέροντος, παρέχοντας ενεργό δράση και πληροφόρηση. Η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές οργανώσεις χαρακτηρίζεται ως εμπειρία καθοριστικής σημασίας στη ζωή της αφηγήτριας, καθώς μετά από αυτό η πορεία της δεν ήταν η ίδια.

"Η εθελοντική ομάδα Θεσσαλονίκης, η οποία ήταν ένα καταπληκτικό πράγμα, με τύπους που ήταν όλοι σαν κιμένα με πολύ ενδιαφέρον κι αυτά... και κάναμε συνέχεια βόλτες, συνέχεια πηγαίναμε σε μέρη. Αφού είναι κλασικό, οι δασολόγοι που ήμασταν στην ορνιθολογική, όλο χρωστούσαμε μαθήματα γιατί η εξεταστική έπεφτε μαζί με τις μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις που κάνουμε, και πάντα χάναμε μαθήματα, επειδή πηγαίναμε και καταμετρούσαμε τότε πουλιά και δεν προλαβαίναμε. Ήταν μια πολύ ωραία περίοδος, με έναν ολόκληρο κόσμο που ανοίγεται μπροστά σου... και νομίζω ότι αυτό ήταν που δεν υπήρχε δηλαδή πισωγύρισμα μετά... ναι...!" Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

"Ήμουν και φοιτήτρια, είχα χρόνο... ήμασταν όλη την ώρα κάπου, δούλευα στην Κερκίνη μαζί με τον Θ.Α. ο οποίος στο μεταξύ είναι καταπληκτικός ορνιθολόγος και πολύ φίλος, είχα πολύ υποστήριξη και ήταν καλό το timing. Δηλαδή εγώ στη Θεσσαλονίκη για κάποια χρόνια έφευγα Πέμπτη με Κυριακή και ήμουνα Κερκίνη και μετά ξανά πήγαινα Θεσσαλονίκη και αυτό το πράγμα έκανα όλη την ώρα. Στην Κερκίνη έκανα ξεναγήσεις σε ομάδες και περιβαλλοντική. [...] Έκανα περιβαλλοντική στα σχολεία που έρχονταν στο κέντρο πληροφόρησης. Τότε δεν υπήρχαν φορείς, υπήρχαν τα κέντρα πληροφόρησης [...]κι είχανε μόνο ένα άτομο, τον Β.Φ., πολύ καλός φίλος και πήγαινα και βοηθούσα. Κάναμε και περιπολίες λαθροθηρίας κανονικά... σαν δουλειά κανονικά ήτανε... Ήταν πολύ ωραία όμως, πολύ ωραία σαν εμπειρία." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

5.1.5 Σημαντικά πρόσωπα – μέντορες στη ζωή του αφηγητή

Σχεδόν όλοι οι αφηγητές ανέφεραν πως κατά τη διάρκεια της ζωής τους υπήρξε ένα σημαντικό πρόσωπο, το οποίο ήταν ορόσημο στην πορεία της ζωής τους. Τα άτομα αυτά λειτουργούσαν ως μέντορες για τους αφηγητές και τους έφεραν σε άμεση επαφή με τη φύση. Για κάποιους αφηγητές μέντορες ήταν μέλη της οικογένειάς τους που μέσα από το επάγγελμα, τα χόμπι και τις ενασχολήσεις τους επηρέασαν τους αφηγητές.

"Αγαπώ αυτό το μέρος κυρίως λόγω ότι κάναμε συνέχεια εκδρομές με τον παππού μου, πηγαίναμε μέσα στο δάσος, τη μία πηγαίναμε να βρούμε κάτι πηγές, τη μία πηγαίναμε να μαζέψουμε κάτι βότανα να φτιάξουμε μαγκούρες, δηλαδή μια συνεχόμενη περιπέτεια, που για ένα παιδί ήταν ότι καλύτερο, ότι καλύτερο! [...] Στο βουνό είχαμε κάθε φορά που θα πηγαίναμε για μία εκδρομή ,είχαμε κάποιο στόχο με τον παππού μου. Τη μία φορά ήταν η εποχή της ρίγανης πηγαίναμε πάνω για να μαζέψουμε ρίγανη, την άλλη εποχή ήταν κάτι βότανα που ήταν να μαζέψουμε, ήταν κάτι αφεψήματα που έκανε για το στομάχι, πηγαίναμε να μαζέψουμε βότανα, ξέραμε ότι ήταν σε μία περιοχή στο βουνό που αν πηγαίναμε μισή με μία ώρα περπάτημα θα φτάναμε σε ένα ξέφωτο που φύτρωναν κάτι βοτάνια και πηγαίναμε και τα μαζεύαμε!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

"Νομίζω από κει (σ.σ. απ' τον παππού του) πήρα την αγάπη για το βουνό! Η παιδική ηλικία είναι πάρα πολύ σημαντική και νομίζω σε επηρεάζει πάρα πολύ! Και θεωρώ ότι με έχει επηρεάσει πάρα πολύ γενικά για το τι θα κάνω στη ζωή μου." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

"Από την άλλη το επάγγελμα του πατέρα μου ήταν γεωλόγος στην Εύβοια[...] όπου επέβλεπε τις γεωτρήσεις, δηλαδή τις καινούργιες γεωτρήσεις που θα δίνανε νερό είτε σε κάποιους δήμους, είτε σε ιδιώτες αγρότες κυρίως. Πολλές φορές με έπαιρνε μαζί του σε αυτά τα ταξίδια και ήταν πολύ ενδιαφέρον, δεν θα ξεχάσω ποτέ μέχρι τώρα που είδα μία γεώτρηση που έβγαζε, που χτύπησε ας πούμε έτσι το υπόγειο νερό και το έφερε στην επιφάνεια! Αυτό ήτανε πολύ εντυπωσιακό γιατί αυτό έρχεται υπό πίεση και το πετάει πάρα πολύ ψηλά, ήταν ένα σιντριβάνι της φύσης ας το πούμε έτσι, που ήταν πολύ εντυπωσιακό! Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Σίγουρα το πιο σημαντικό στην όλη μου την πορεία σε αυτό το αντικείμενο ήταν η καθοδήγηση του πατέρα μου, ο πατέρας μου ήταν αυτός ο άνθρωπος που κατάφερε κι εμένα και έχω και μια αδερφή, η οποία κάνει ακριβώς το ίδιο και ο πατέρας μας ήταν αυτός ο άνθρωπος που μας κατάφερε να έχουμε τόσο καλή σχέση με τη θάλασσα!"

Δημήτρης, δύτης

Μέντορες ήταν επίσης και άτομα του κοινωνικού περιβάλλοντος - εκπαιδευτές, σύντροφος, φίλος, συνάδελφος - εμπνέοντας με τον τρόπο ζωής τους, τη στάση τους και τη φιλοσοφία που είχαν για τη ζωή αποτελώντας πηγή έμπνευσης και πρότυπα προς μίμηση για τους αφηγητές.

"Ο πρόεδρος της Ο..... ο Π... Λ... τον ξέρω εγώ από το '95 και είναι πολύ στενός μου φίλος [...] εγώ τότε, σκέψου, πιτσιρικά, με ενδιαφέρον σε αυτό το πράγμα, μου άνοιξε έναν ολόκληρο κόσμο τότε, στον οποίο μπορούσες να δράσεις άμεσα... δηλαδή, τις πρώτες χελιδονοφωλιές που κάναμε ως Ο....., εγώ ήμουν εκεί πέρα." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

"Το έναυσμα για όλα αυτά ήταν ένας άνθρωπος ο Γ..., ο οποίος είναι το αγόρι μου πλέον, ζούμε μαζί εδώ, τον γνώρισα και βρεθήκαμε στο όλο αυτό το θέμα του βουνού, αλλά επειδή είχαμε πάρα πολλά κοινά στο θέμα του βουνού αυτός ήταν η αφορμή για να μνηθώ και εγώ στον τρόπο του να ζω στο καταφύγιο ας πούμε και για να είναι και μένα πιο ομαλό και πιο εύκολο ας πούμε." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Είχαμε και έναν άνθρωπο βασικά το θυμόμαστε τον αρχηγό μας τον κύριο Ηλία δεν θα τον ξεχάσω ποτέ, ο οποίος ήταν ένας άνθρωπος πρότυπο για μας, δηλαδή μας παίδεψε πολύ σωστά[...] ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος ήταν για μας μυστήριο και πρότυπο.. ήταν για εμάς πολύ σοβαρός περιμέναμε να κάνουμε κάτι για να του αρέσει... μας επιβράβευε ήταν μία προσωπικότητα που τη θυμάμαι...[...] και ήτανε και ο οδηγός μας στις πεζοπορίες, δηλαδή αυτός ο άνθρωπος ήξερε τα μονοπάτια είχαμε πάει στη Βάλια Κάλντα, είχαμε πάει Όλυμπο, είχαμε ανέβει Μύτικα δηλαδή είχαμε φτάσει...ήμασταν παιδιά και είχαμε φτάσει στην κορυφή του Ολύμπου!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

" Όταν λοιπόν μετατέθηκα από την δουλειά μου, από την Κόρινθο που ήμουν διορισμένη, στην Αθήνα, είχα πρώτο Πρόεδρο, τον πρόεδρο αυτού εδώ του συλλόγου (σ.σ. ορειβατικός σύλλογος Αχαρνών). Ήταν συνάδελφος μου, συζήτηση στη συζήτηση

μου είπε ότι αυτός είναι ο πρόεδρος ενός Συλλόγου που αγαπάει να ανεβαίνει στο βουνό! οποία έκπληξη...!!! ότι υπήρχαν κι άλλοι τρελοί σαν και μένα που αγαπάνε να περπατάνε στο βουνό! Εε, δεν χρειαζόταν και πολύ βέβαια...[...] ήταν σαν τους μασόνους, δεν υπήρχε περίπτωση να τον γνωρίσεις και να μη σε φέρει σε επαφή με τη φύση! [...] βλέπεις ήταν ένας άνθρωπος που σε ενέπνεε να το κάνεις...! [...] Όποιος μας βγάζει στο βουνό λέμε ότι αυτός είναι ο νονός μας! [...] Ήταν μοναδικός! Μας αντιμετώπιζε όλους ίσα!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

5.1.6 Επαγγελματική ενασχόληση

Η επαφή με τη φύση μέσω του επαγγέλματος, για μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων είναι συνθήκη η οποία υπάρχει στην καθημερινότητα τους ή τουλάχιστον σε εβδομαδιαία βάση. Όλοι πλην ενός εκ των αφηγητών εργάζονται σε φυσιολατρικές οργανώσεις όπου η συχνότητα επαφής με τη φύση είναι μεγάλη και συχνή.

"Σαν ορόσημο στη ζωή μου θα έλεγα ότι είναι τότε που πήγα στην Ορνιθολογική, για την επαγγελματική μου ζωή εννοώ και μετά τότε που πήγα στη Θεσσαλονίκη το '97 το Σεπτέμβριο και που γνώρισα τους φίλους μου εκεί, στη Θεσσαλονίκη, δηλαδή το μεγάλο ορόσημο ήταν αυτό... και από κει και πέρα υπήρχε μία εξέλιξη πολλών και διάφορων πραγμάτων." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

"Φέτος αποφάσισα να μείνω μόνιμα και να ασχοληθώ μόνο με την εταιρεία με την trekking Πάρνηθας στην οποία είμαι σαν υπεύθυνη υλοποίηση των προγραμμάτων, δηλαδή έχω αναλάβει το κομμάτι της υλοποίησης των outdoor προγραμμάτων είτε αυτά είναι hiking, είτε πεζοπορίες, είτε είναι ποδηλασίες, είτε είναι Camp παιδικά, είτε είναι περιβαλλοντικές ξεναγήσεις και φέτος μάλιστα ζω πια εδώ μόνιμα, φτιάχνουμε και ένα χώρο στον οποίο θα ζούμε μόνιμα εδώ πλέον." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Περνώντας τα χρόνια όμως και μετά την Ολυμπιάδα, άρχισε να αναπτύσσεται πάρα πολύ ο τουρισμός, που θέλανε να έρθουν στα ελληνικά νησιά, να κάνουν καταδύσεις και είδαμε ότι θα τραβήξουμε κόσμο, αν γίνει νόμιμη η κατάδυση και από το 2005 και μετά ψηφίστηκε νομοσχέδιο και επετράπησαν οι καταδύσεις στην Ελλάδα. Άρα λοιπόν εγώ βλέποντας ότι γίνανε νόμιμες καταδύσεις και έχοντας αυτό το background από τον

πατέρα που έκανε καταδύσεις από τα προηγούμενα χρόνια, αποφάσισα να το κάνω επαγγελματικά." Δημήτρης, δύτης

5.1.7 Τύπος διαμονής και πρόσβασης σε σημεία αστικού πρασίνου

Κάποιοι από τους αφηγητές αναφέρθηκαν στην σημασία που είχε γι' αυτούς ο τόπος που έμεναν και η εύκολη πρόσβαση σε σημεία με φυσικά στοιχεία. Η διαμονή σε επαρχιακές πόλεις ή σε περιοχές που δεν έχουν έντονο το αστικό στοιχείο, με τις αυλές και τις αλάνες προσφέρουν τη δυνατότητα υπαίθριων δραστηριοτήτων και επαφής με τη φύση σε καθημερινή βάση.

"Χρειάστηκε κυρίως λόγω επαγγέλματος των γονέων μου να μετακομίσουμε στη Χαλκίδα, όταν ήμουν πρώτη δημοτικού και μείναμε εκεί γύρω στα 8 χρόνια, οπότε όλο το δημοτικό και το γυμνάσιο ας το πούμε έτσι το έζησα στη Χαλκίδα. [...] Το σχολείο, το δημοτικό ήταν ακριβώς απέναντι μου, ήταν μία ας το πούμε έτσι στα περίχωρα της Χαλκίδας δίπλα στη θάλασσα σε μία χερσόνησο που έκανε δύο κόλπους εκεί η περιοχή, οπότε είχε δύο.. ένα παραθαλάσσιο μέρος που είναι με δύο παραλίες και μία χερσόνησο ανάμεσα. Οπότε αυτή ας το πούμε έτσι η εικόνα από το μπαλκόνι της αμεσότητας με τη θάλασσα ή στο διάλειμμα που είσαι δίπλα στη θάλασσα γιατί ήταν το σπίτι, το σχολείο, μία αλάνα και η θάλασσα. Μέχρι και στα διαλείμματα ας πούμε ταΐζαμε γαριδάκια τους γλάρους.[...] ήταν πολύ άμεση η σχέση με την φύση, όχι τόσο εντάζει με δέντρα και τα λοιπά, όμως μόνο αυτή η πολύ στενή σχέση με την θάλασσα με επηρέασε πάρα πολύ σαν εικόνα. Δηλαδή τώρα κατευθείαν φέρνω εικόνες από το παράθυρό μου το τι έβλεπα.. που έβλεπα τη θάλασσα από το σχολείο ή από την αλάνα που παίζαμε ποδόσφαιρο ή το οτιδήποτε ας πούμε και ήταν μία περιοχή που δεν είχε καν ασφαλτό, στην αρχή, είχε μόνο τρεις πολυκατοικίες και κάποια μικρά - μικρά σπίτια. [...] Γενικά το παιχνίδι όμως γινότανε μέσα στην αλάνα πόδια χτυπημένα, στα οικόπεδα τα χορταριασμένα παίζαμε φυσικάλαμα, πάντως όλο το παιχνίδι γινόταν έξω." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Είχαμε αυλές, μένω στη Νέα Ιωνία, δηλαδή ήμουν σε ένα χώρο στον οποίο ήμουν πάντα αρκετά έξω στη φύση. Εντάζει είμαι καθαρά αστή, δηλαδή εννοώ, ούτε οι δικοί μου, δηλαδή πάντα μέναμε σε σπίτια τύπου πολυκατοικία αλλά μετά που είχαμε ένα σπίτι με χώρο, με κήπο και τέτοια, ήμουν αρκετά έξω." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

Τα πάρκα παρουσιάζονται ως χώρος αναψυχής στα αστικά κέντρα, όπου μπορεί κάποιος να έρθει σε επαφή με τη φύση, να περάσει όμορφα και να νιώσει ότι ξεφεύγει από την καθημερινότητα.

"Με τους γονείς μου θυμάμαι που πηγαίναμε πολύ βόλτα στο πάρκο ήτανε μία ανάσα ήταν κάτι πολύ όμορφο τότε...ήταν μία ανάσα ...τότε ήταν και πάρα πολύ όμορφο, με τις πάπιες..ήταν αρκετά όμορφα." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

Μένουμε δίπλα στο Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας οπότε γενικά ήμουνα συνέχεια σε τέτοιο χώρο. [...] Οπότε και γενικά σαν παιδική ηλικία θα έλεγα ότι ήτανε πολύ ωραία... γενικά δεν έχω άσχημες εμπειρίες και κάπως πάντα θα έλεγα ότι συν πλην, είχα επαφή με τη φύση." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

5.1.8 Παρατήρηση φυσικών φαινομένων και επαφή με φυσικά στοιχεία

Η επαφή με τη φύση προκύπτει όπως αναφέρεται από έναν αφηγητή μέσα από την παρατήρηση του φυσικού φαινομένου της άμπωτης και της παλίρροιας, το οποίο επηρέαζε την δραστηριότητα που είχε σαν παιδί. Επίσης η θέαση ενός πίδακα νερού που ανέβλυζε με δύναμη προς τα πάνω ήταν εικόνα που εντυπωσίασε τον αφηγητή.

"Θυμάμαι σίγουρα την παλίρροια και άμπωτη που είναι πολύ χαρακτηριστικό εκεί στην Χαλκίδα, γιατί αυτή η χερσόνησος όταν ήταν άμπωτη μπορούσαμε να περάσουμε και να μαζέψουμε διαφορά κοχυλάκια και τα λοιπά, τα οποία χρησιμοποιήσαμε π.χ. για το ψάρεμα σαν δολώματα και τα λοιπά. Αλλά το απόγευμα που ανέβαινε η παλίρροια δεν είχες καμία πρόσβαση να κάνεις τον κύκλο αυτής της χερσονήσου. Τέτοιες εικόνες δηλαδή πάρα πολλές, που σίγουρα με επηρέαζαν σαν παιδί, χωρίς να το καταλαβαίνω, δεν ήτανε συνειδητά..σαν παιδί! Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

" Δεν θα ξεχάσω ποτέ μέχρι τώρα που είδα μία γεώτρηση που έβγαζε, που χτύπησε ας πούμε έτσι το υπόγειο νερό και το έφερε στην επιφάνεια! Αυτό ήτανε πολύ εντυπωσιακό γιατί αυτό έρχεται υπό πίεση και το πετάει πάρα πολύ ψηλά, ήταν ένα σιντριβάνι της φύσης ας το πούμε έτσι, που ήταν πολύ εντυπωσιακό! Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

Αναφορές επίσης έγιναν για την αίσθηση που είχαν κάποιοι από τους αφηγητές όταν βρίσκονταν σε εξωτερικό περιβάλλον σε επαφή με φυσικά στοιχεία

όπως το χιόνι, η βροχή και ο άνεμος. Τα φυσικά στοιχεία ενίσχυαν την επαφή με τη φύση δίνοντας μια διαφορετική αίσθηση στους αφηγητές, τόσο έντονη που έως και σήμερα είναι κυρίαρχη σαν εμπειρία.

" Όταν βγαίναμε έξω ας πούμε και κάναμε προπόνηση έλεγες πω - πω τι ωραία!! θυμάμαι πολύ έντονα την επαφή με τη βροχή, που ήμασταν εκτεθειμένοι στα καιρικά φαινόμενα. Εμάς μας άρεσε, περιμέναμε να βρέχει γιατί θεωρούσαμε ότι θα έχει ένα ενδιαφέρον η προπόνηση, θα είναι λίγο πιο.. θα έχει περισσότερο σασπένς, αλλιώς ήταν κάτι κοινότυπο, το βαριόμασταν.. το ίδιο και το ίδιο! Επίσης θυμάμαι πάρα πολύ έντονα προπόνηση με χιόνι!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Έχεις σκεφτεί ποτέ πόσους διαφορετικούς κάνει ο αέρας όταν περνάει ανάμεσα από τα φύλλα των δέντρων; ανάλογα με το δέντρο είναι διαφορετικός ο ήχος... [...]εδώ θα ακούσετε τα πουλιά, θα ακούσετε το θρόισμα του αέρα ανάμεσα στα έλατα, που είναι διαφορετικό από αυτό του πεύκου, άλλο είναι στην βελανιδιά.... είναι παιχνιδιάρικο αυτό!! Σφυρίζει στο έλατο...! είναι τελείως διαφορετικά!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

5.1.9 Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Δύο από τους αφηγητές ανέφεραν ως σημαντικά γεγονότα ζωής που είχαν μέσα από τη φύση, εμπειρίες που απέκτησαν μέσα σε εκπαιδευτικό πλαίσιο. Η επαφή με την πραγματικότητα που προσφέρει το πεδίο και η γνώση που αποκτιέται μέσα από το βίωμα, πλαισιώνουν και χαρακτηρίζουν την εμπειρία ως μοναδική, ουσιώδη και ασύγκριτη.

"Το πιο ωραίο βέβαια στο Γεωλογικό ήταν οι γεωλογικές εκδρομές όπου εκεί πραγματικά ερχόσουν κι εξηγούσες επιτόπου, ήταν κάτι για το οποίο παρακαλούσαμε να μας πάνε μία εκδρομή, δύσκολα βέβαια για τα πανεπιστήμια, δύσκολα πας μια εκδρομή, παρ όλα αυτά όμως το Γεωλογικό έκανε. Σίγουρα θα θέλαμε να κάνουμε παραπάνω! [...]επισκεπτόμαστε τον Υμηττό που ήτανε γύρω αλλά είχαμε πάει και Σαντορίνη... ή εκδρομή μέχρι την Πελοπόννησο μέχρι τη Μάνη που εκεί βλέπεις όλη τη Γεωλογία της Ελλάδας σε μία τέτοια διαδρομή." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Πήγα σε μεταπτυχιακό στο Οικολογία Διαχείριση και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος, οπότε είχε και οικοτόπους και τέτοια πράγματα. Η πτυχιακή μου , το

Master μου μάλλον ήτανε «Σημαντικοί Βιότοποι και Φυτά της Λευκάδας» και εγώ ήμουν τρία χρόνια στη Λευκάδα και έκανα συλλογές μέσα σε βιότοπους και αυτό το είναι κάτι το οποίο βοηθάει πάρα πολύ και τη δουλειά μου εδώ, γιατί δεν έχει σχέση μόνο με χλωρίδα, αλλά έχει σχέση πολύ με habitat, με βιότοπους δηλαδή, οπότε είναι καλό γενικά να βλέπεις τις απειλές και απλά το γνωστικό μου, μου το κάλυψε η Ορνιθολογική από πολύ νωρίς, γιατί κάνω παρατήρηση πουλιών οπότε τα πράγματα τα έμαθα στο Πεδίο και δεν τα μαθαίνεις τη θεωρία... αυτό δεν μπορεί να στο υποκαταστήσει τίποτα." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

5.2 Επιδράσεις στη ζωή των αφηγητών από τις σημαντικές εμπειρίες τους στη φύση

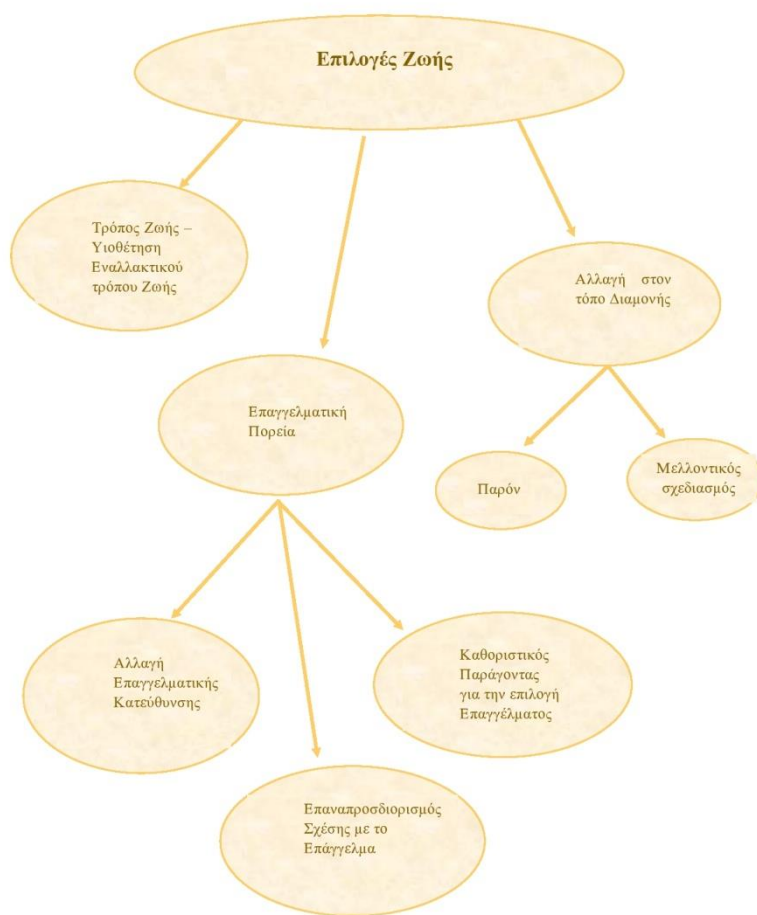
Η επίδραση των σημαντικών εμπειριών στη φύση είναι διαφορετική και μοναδική για τον κάθε αφηγητή. Σαφώς υπήρξαν στοιχεία που παρουσίασαν ομοιότητες και γι' αυτό το λόγο κατηγοριοποιήθηκαν σε μία θεματική ενότητα. Η προσεκτική επεξεργασία των δεδομένων ανέδειξε τις τρεις παρακάτω θεματικές ενότητες που αφορούν στην επίδραση των εμπειριών μέσα στη φύση στη ζωή των αφηγητών. Ο Πίνακας 3 περιλαμβάνει τις βασικές θεματικές ενότητες της έρευνας μου με μια σύντομη περιγραφή των υποθεμάτων.

ΘΕΜΑΤΑ	ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ
Επιλογές Ζωής	Αλλαγές στον τρόπο ζωής - υιοθέτηση ενός εναλλακτικού τρόπου ζωής, αλλαγές στην επαγγελματική πορεία, αλλαγή στον τόπο διαμονής.
Προσωπική εξέλιξη	Εισαγωγή σε νέες μαθησιακές διαδικασίες, αλλαγές συμπεριφοράς και στάσεων, επίγνωση του εαυτού, δημιουργία φιλικών σχέσεων - κοινωνικοποίηση, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.
Σχέση με τη φύση	Αποκοπή από την καθημερινότητα, αίσθημα του "ανήκειν" στη φύση, συναισθήματα για τη φύση, προσέγγιση της φύσης, ολιστική θεώρηση της φύσης, η σοφία της φύσης.

Πίνακας 3 : Οι εμπειρίες στη φύση ως επιδραστικός παράγοντας στη ζωή των ατόμων.

5.2.1 Η επαφή με τη φύση ως παράγοντας επιρροής στις προσωπικές επιλογές ζωής των αφηγητών

Όλοι οι αφηγητές ανέφεραν πως η επαφή με τη φύση επηρέασε και καθόρισε σε πολλούς, διαφορετικές πτυχές της ζωής τους, με έναν τρόπο μοναδικό. Οι εμπειρίες μέσα από τη φύση είχαν ισχυρό αντίκτυπο σε προσωπικές επιλογές που αφορούν την πορεία της ζωής τους συνολικά. Στο Σχήμα 1 απεικονίζονται συνοπτικά οι κατηγορίες των αλλαγών στις επιλογές ζωής των αφηγητών.

Σχήμα 1: Αλλαγές στις επιλογές Ζωής

5.2.1.1 Υιοθέτηση εναλλακτικών τρόπων ζωής

Η επαφή με τη φύση φαίνεται ότι έδωσε την ευκαιρία για αλλαγές στον τρόπο ζωής κάποιων από τους αφηγητές. Μία αφηγήτρια ανέφερε στην ιστορία της πως άφησε πίσω όλη τη ζωή της, όπως την είχε οργανώσει στην πόλη, για να ζήσει στο βουνό. Οι καθημερινές ενασχολήσεις της και ανάγκες της έχουν μετατοπιστεί. Με την

υιοθέτηση ενός πιο εναλλακτικού τρόπου ζωής οι ασχολίες της πόλης δεν έχουν πια θέση στην καθημερινότητα της. Οι ανάγκες και οι επιθυμίες της έχουν επαναπροσδιοριστεί σε ότι αυτά που της δίνουν ευχαρίστηση. Μάλιστα από την αφήγηση της φαίνεται πως ακόμα και οι δυσκολίες που μπορούν να προκύψουν σε ένα τέτοιο πλαίσιο, δεν την πτόησαν καθόλου σε αυτή της την επιλογή.

"Φαντάσου ότι άλλαξα όλη τη ζωή μου για να 'μαι εδώ! ήταν αφορμή ότι ερωτευθήκαμε με τον Γ..., αλλά άλλαξα και τη ζωή μου για να είμαι εδώ τελείως! Δηλαδή τα ρίσκα όλα! [...] Εγώ φαντάσου ότι ζούσα από τα 25 μέχρι τα 28 μου συμβίωνα και ζούσα στην πόλη, με μία ρουτίνα καθημερινότητας και τα λοιπά και τα λοιπά... πάντα βέβαια είχαμε το βουνό! Πάντα ήμουν στο βουνό και έκανα πράγματα στο βουνό, αλλά μετά ήταν διαφορετικά, τα παράτησα όλα και αποφάσισα να ζήσω εδώ!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Φαντάσου ότι πέρυσι ήμασταν δύο μήνες με χιόνια αποκλεισμένοι, εγώ φαντάσου για να πάω στη δουλειά μου πέρυσι, που έπρεπε 8:00 να είμαι στο γυμναστήριο, έφυγα από δω με τον Γ... πεζοπορώντας μέχρι το τελεφερίκ ,δηλαδή ξεκινήσαμε από τις 6:00, γιατί είχαμε αποκλειστεί, πεζοπορούσαμε στα χιόνια το οποίο φαντάσου χιόνι ήταν απάτητο, ότι είχε ρίξει τη νύχτα.. μέχρι το γόνατο το χιόνι, πεζοπορούσαμε μέχρι το τελεφερίκ για να κατέβω με το τελεφερίκ και να πάρω το αμάξι μου και να φύγω να πάω στη δουλειά μου και έτσι επέστρεφα κιόλας... επέστρεφα μου είχε έτοιμο τον εξοπλισμό, ντυνόμουν στο καζίνο απέξω εκεί στο τελεφερίκ και ξεκινάγαμε την πεζοπορία.[...]και πάλι πραγματικά δεν είναι έμεινα ούτε ένα βράδυ στην πόλη! Δηλαδή καταφέρναμε κάθε φορά και με έφερνε ξανά στο βουνό δηλαδή ξανά ερχόμουν στο βουνό!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Μία κοπέλα στα 28 γιατί εγώ από τα 28 μου περίπου είμαι εδώ μέχρι τώρα που είμαι 30, θα σου πει ότι εγώ πάω, βγαίνω για ποτό, πάω για καφέ, εμάς δεν υπάρχει αυτή η ανάγκη! πιο πολύ υπάρχει η ανάγκη ότι θα πάμε για τρέξιμο στο βουνό; Θα πάμε να κάνουμε ποδήλατο στο βουνό; θα προλάβουμε; Θα πάμε βράδυ; θα πάμε με βροχή; υπάρχει πιο πολύ αυτό!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

5.2.1.2 Αλλαγή στον τόπο διαμονής

Η αλλαγή στον τόπο διαμονής είναι μια προσωπική επιλογή που αναφέρεται ως αποτέλεσμα της επαφής με τη φύση. Η επιλογή της διαμονής εκτός αστικού

κέντρου, παρουσιάζεται ως μια προσωπική αναζήτηση με διάρκεια στο χρόνο, στηρίζοντας την ιδέα της απομάκρυνσης από την πόλη και τον σύγχρονο τρόπο ζωής.

"Εγώ είχα την ανησυχία να φύγω από την Αθήνα. Ήθελα γενικά να φύγω από την πόλη ενώ ήμουν παιδί της πόλης, ζήλευα τα χωριά, πήγαινα πολύ στα Καλάβρυτα, ζούσα κάποιο διάστημα στα Καλάβρυτα περιοδικά δηλαδή με σεζόν, ήθελα να φύγω! [...] Κατάλαβα ότι μου αρέσει τελικά αυτό που γίνεται εδώ γιατί ζούσα και πέρυσι εδώ, ξαφνικά τα άφησα όλα από την Αθήνα και αποφάσισα να ζήσω στο βουνό.. ζω στο καταφύγιο Μπάφι." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Με ώθησε ότι θέλω να φύγω από την Αθήνα! και αυτό ήταν για μένα δώρο θεού, δηλαδή εγώ ερχόμουν εδώ πέρα και τους έλεγα, δηλαδή η πρώτη κουβέντα που τους είπα όταν τους γνώρισα ήταν ξέρετε κάτι; Σας ζηλεύω ρε συ!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

Από την άλλη, η επιλογή αλλαγής τόπου διαμονής, απομάκρυνσης από την πόλη και διαμονής κοντά στη φύση, παρουσιάζεται και ως επιθυμητό μελλοντικό πλάνο ζωής μετά την ολοκλήρωση των επαγγελματικών υποχρεώσεων.

"Εγώ έχω πάντα, έχω την επιλογή ότι θέλω να είμαι κοντά στη φύση και πάντα έχω στο μυαλό μου ότι κάποια στιγμή, όταν κάνω αυτά που θέλω επαγγελματικά, ότι θέλω να πάω και να ζήσω κάπου στη φύση... ίσως να γυρίσω πίσω στην Καλαμάτα, ίσως να ζήσω λίγο στην φύση, σε κανένα αγρό." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

5.2.1.3 Αλλαγές στην επαγγελματική πορεία

Πολλοί από τους αφηγητές αναφέρθηκαν στην επαφή τους με τη φύση ως παράγοντα που επηρέασε την επαγγελματική τους πορεία. Περιγράφηκαν διάφορων τύπων επιρροές που οδήγησαν σε αλλαγές. Η ολοκληρωτική αλλαγή επαγγελματικής κατεύθυνσης ήταν μια από αυτές, όπου ένας αφηγητής περιέγραψε πως αν και οι βασικές του σπουδές ήταν σε άλλο τομέα, εκείνος επέλεξε να αισθάνεται όμορφα και άνετα αλλά και ικανός σε αυτό που κάνει. Αυτή η συνειδητοποίηση άλλαξε εντελώς το πλάνο του σχετικά με την επαγγελματική του πορεία και τον οδήγησε στην επιλογή του τωρινού επαγγέλματος που έχει σχέση με τη φύση.

"Εγώ λοιπόν έφτασα σε ένα σημείο να μην ξέρω ακριβώς τι θέλω να κάνω στη ζωή μου. Το μόνο που κατάφερα πάντα να έχω γνώση είναι ότι μέσα στη θάλασσα ήμουν πολύ καλός και είχα πολύ αυτοπεποίθηση και ένιωθα πάρα πολύ όμορφα μέσα στη

θάλασσα! Προσπάθησα λοιπόν αυτό που θα κάνω τελικά να είναι εκεί που νιώθω εγώ πάρα πολύ καλά και γι' αυτό διάλεξα να το κάνω!...] Οι σπουδές μου δεν είχαν καμία σχέση, τελείωσα το Deere, το αμερικάνικο κολλέγιο στα οικονομικά και στη διοίκηση επιχειρήσεων και τέτοια πράγματα.[...] Αυτό το αποφάσισα περίπου στα 25 μου αφού τελείωσα με το Deere και είδα κάποια πράγματα και μου άρεσε πολύ και αποφάσισα να το κάνω πλέον." Δημήτρης, δότης

Σε άλλες περιπτώσεις οι αφηγητές ανέφεραν πως επαναπροσδιόρισαν τη σχέση με το επάγγελμα τους, επιλέγοντας συνδυασμούς που έδιναν την επιλογή παρουσίας σε φυσικό περιβάλλον αλλά και τη δυνατότητα να κατανοούν τις φυσικές διεργασίες καλύτερα.

"Πολλές φορές μπορεί να περπατάς και να μην να μη δίνεις σημασία στο που βρίσκεσαι, που αυτή ήταν η ιδέα μου όταν ήρθα κι έφτιαξα τη Γ....., για το πώς μπορείς να καταλάβεις τη φύση μέσα στη φύση!" Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Επειδή εμένα μου αρέσει κι ο αθλητισμός ήμουν και είμαι ένα ανήσυχο πνεύμα, δηλαδή μου αρέσει να είμαι έξω, να κάνω πράγματα, να τρέχω στο βουνό, έψαχνα ομάδες, τρόπους να φέρω στο βουνό τον κόσμο, μου άρεσε πολύ δηλαδή μου άρεσε επειδή η δουλειά μου ήταν σε γυμναστήρια και έκαναν πολύ indoor, ήθελα να το βγάλω έξω εγώ αυτό το πράγμα, ήθελα από μικρή και είχα την ανησυχία του να θέλω να το βγάλω έξω, θέλω ο κόσμος να μάθει το έξω." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

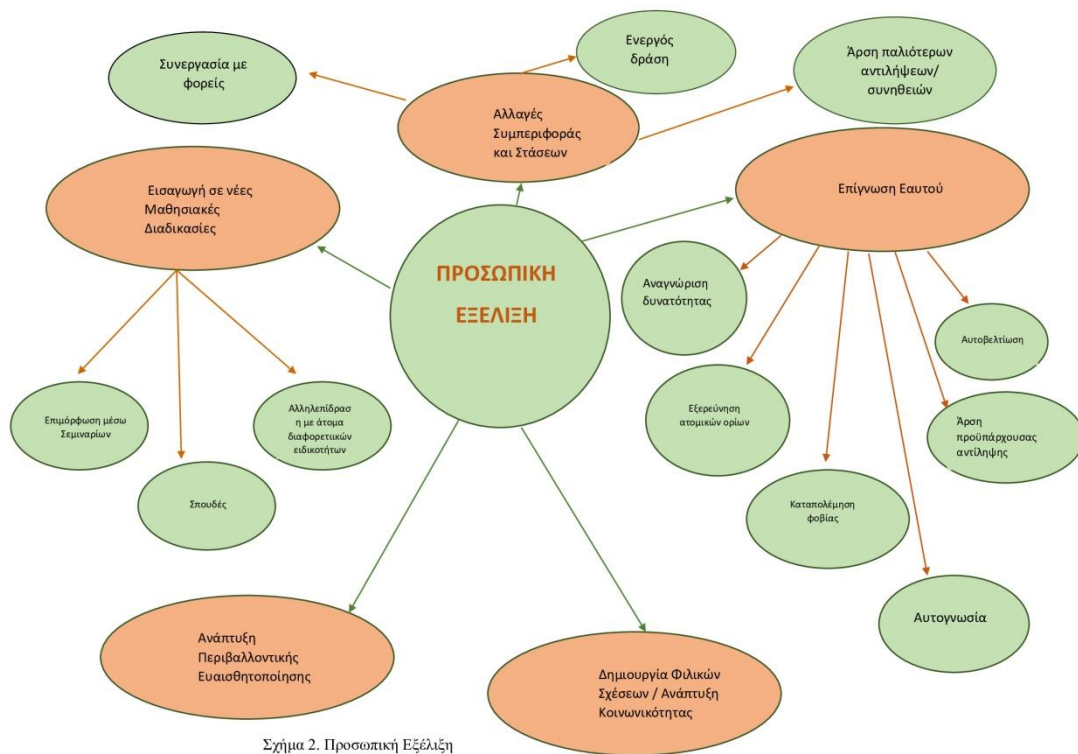
Επίσης ένας αφηγητής αναφέρει πως οι εμπειρίες που είχε ως παιδί μέσα από το βουνό και οι δραστηριότητες που εμπλέκονταν, αποτέλεσαν στοιχεία έμπνευσης που ασυνείδητα καθόρισαν την μελλοντική επιλογή του επαγγέλματος του. Επίσης αναφέρεται από τον ίδιο αφηγητή ότι αυτές οι εμπειρίες που είχε τον βοήθησαν πολύ στο να σκέφτεται με διαφορετικό τρόπο πάνω στο επάγγελμα του.

"Και θεωρώ ότι με έχει επηρεάσει πάρα πολύ γενικά για το τι θα κάνω στη ζωή μου, δηλαδή και το κομμάτι του μηχανικού, εντάζει αυτό είναι λίγο γιατί και ο πατέρας μου είναι πολιτικός μηχανικός, οπότε το έχω πάρει και από εκεί, αλλά ας πούμε το κομμάτι του μηχανολόγου που ήθελα να γίνω εγώ, είχε πάρα πολύ να κάνει με πράγματα που φτιάχναμε εκεί πέρα μαστορέματα που κάναμε με τον παππού, φτιάχναμε πράγματα κάτι

χάλαγε πηγαίναμε και το συναρμολογούσαμε με πατέντα...όλα αυτά είναι πολύ σημαντικά σε αυτό το κομμάτι ενός μηχανολόγου έτσι να μπορέσει να σκεφτεί out of the box, έτσι να αυτοσχεδιάσει και θεωρώ ότι ίσως με επηρέασαν από την εμπειρία στο βουνό. Άρα μπορούμε να πούμε ότι ίσως αυτές οι εμπειρίες από όταν είσαι μικρός μπορεί να σε επηρεάσουν και γενικά στη ζωή σου." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

5.2.2. Η επαφή με τη φύση ως παράγοντας επιρροής στην προσωπική εξέλιξη των αφηγητών

Πληθώρα αναφορών έγιναν από όλους τους αφηγητές για επίδραση της φύσης στην προσωπική τους εξέλιξη. Οι εμπειρίες μέσα από τη φύση αποδείχθηκαν εξαιρετικά διαμορφωτικές και λειτούργησαν με εξελικτικό τρόπο για τα άτομα σε προσωπικό επίπεδο. Στο σχήμα 2. απεικονίζονται συνοπτικά οι αλλαγές στην προσωπική εξέλιξη των αφηγητών μέσα από την επαφή με τη φύση.

Σχήμα 2. Προσωπική Εξέλιξη

5.2.2.1 Εισαγωγή σε νέες μαθησιακές διαδικασίες

Αρκετοί από τους αφηγητές ανέφεραν πως η επαφή τους με τη φύση ήταν παράγοντας που τους ώθησε να εμπλακούν σε νέες μαθησιακές διαδικασίες. Αρχικά μια αφηγήτρια αναφέρει πως μέσα από τη συνειδητοποίηση ότι της αρέσει να

βρίσκεται περισσότερο στο βουνό, έδωσε νέα κατεύθυνση στην επαγγελματική της δραστηριότητα, ακολουθώντας σεμινάρια που τη βοήθησαν να προσεγγίσει το επάγγελμα της με διαφορετικό τρόπο. Η αντίληψη αυτή στη συνέχεια ενίσχυσε την επιθυμία να εμπλακεί περαιτέρω σε μαθησιακές διαδικασίες εξειδίκευσης, σχετικά με τις δραστηριότητες στη φύση.

"Έπεσε στην αντίληψή μου στο internet ένα σεμινάριο εκπαιδευτών της T..... - H.... Πάρνηθας που γενικώς ερχόμουν στο Μπάφι και έκανα πεζοπορίες με κόσμο, με ασκούμενους μου και τα λοιπά, οπότε μου έμεινε, χωρίς βέβαια να έχω εκπαιδευτεί γι' αυτό, οπότε αυτό το πράγμα που δημιούργησε το μικρόβιο και με ιντρίγκαρε να μπω σε αυτή τη διαδικασία, να εκπαιδευτώ, να δω τα μονοπάτια να δω πώς κινούνται αυτοί οι άνθρωποι, τι κάνουν σε αυτήν την εταιρεία, τι συμβαίνει στο βουνό.. ήξερα για το Μπάφι ότι είναι οι ίδιοι άνθρωποι, οπότε ήθελα να δω τι γίνεται. Μία πολύ καλή αφορμή λοιπόν ήταν αυτό το σεμινάριο, ήρθα σε αυτό το σεμινάριο έκανα την εκπαίδευση που κάνανε, ήταν ένα Σαββατοκύριακο τριήμερο, κατάλαβα ότι μου αρέσει περισσότερο από αυτό που έκανα, το indoor, γιατί επειδή ήμουν πολλά χρόνια ένιωθα ότι δεν έχει να μου δώσει κάτι άλλο, ένιωθα μερικές φορές ότι πνίγομαι, με έπνιγε αυτή τη ρουτίνα, γιατί εγώ γενικώς η φύση της δουλειά μας είναι πρωί - απόγευμα, οπότε ήμουν στους δρόμους στην κίνηση, άρχισε να με πνίγει και επειδή αγαπώ πάρα πολύ τη δουλειά μου και ακόμα την αγαπάω πάρα πολύ ήθελα να είμαι παραγωγική σε αυτό που κάνω, οπότε αποφάσισα ότι πέρυσι θα τα κάνω συνδυαστικά, δηλαδή θα κάνω τα hiking, θα κάνω τις πεζοπορίες, θα κάνω αναρριχήσεις, θα ακολουθώ και θα είμαι περισσότερο στο βουνό." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Ωστόσο όλο αυτό φέτος θα το επισφραγίσω με κάτι πολύ όμορφο, κάνουμε στο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κάνω μία ειδικότητα παρακλάδι των ΤΕΦΑΑ, αλλά ουσιαστικά δεν είναι γυμναστική ακαδημία αλλά είναι της ΚΕΔΙΒΙΜ κέντρο δια βίου μάθησης λέγεται το οποίο έβγαλε μία ειδικότητα, η οποία λέγεται εμπνευσμένες υπαίθριων δραστηριοτήτων, εκεί θα ανήκουν όλοι οι άνθρωποι οι οποίοι ασχολούνται με τα outdoors, είτε αυτό είναι αετός, είτε αυτό είναι paintball, είτε αυτό είναι πεζοπορία οτιδήποτε έχει να κάνει με το αθλητικό τουρισμό αναψυχής οπότε έχω μπει σε αυτό το επιμορφωτικό σεμινάριο και θα είμαστε πλέον και πιστοποιημένοι, θα πάρουμε ένα πτυχίο το οποίο θα μας πιστοποιεί ως εμπνευσμένες υπαίθριων δραστηριοτήτων!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

Σε άλλη αφήγηση αναφέρθηκε η επιλογή ενός μεταπτυχιακού προγράμματος που σχετίζονταν άμεσα με την επαφή με τη φύση.

"Με ενδιέφερε πάρα πολύ η χλωρίδα, με ενδιέφερε να κάνω κάτι που να έχει σχέση με χλωρίδα. Πήγα σε μεταπτυχιακό στο Οικολογία Διαχείριση και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος, οπότε είχε και οικοτόπους και τέτοια πράγματα. Η πτυχιακή μου, το Master μου μάλλον ήτανε «Σημαντικοί Βιότοποι και Φυτά της Λευκάδας» και εγώ ήμουν τρία χρόνια στη Λευκάδα και έκανα συλλογές μέσα σε βιότοπους και αυτό το είναι κάτι το οποίο βοηθάει πάρα πολύ και τη δουλειά μου εδώ, γιατί δεν έχει σχέση μόνο με χλωρίδα, αλλά έχει σχέση πολύ με habitat, με βιότοπους δηλαδή."
Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

Τέλος, η επιθυμία για μάθηση περιγράφεται ακόμα και μέσα στο φιλικό περιβάλλον, όπου άτομα διαφόρων ειδικοτήτων έρχονται να εξηγήσουν και να μοιραστούν μεταξύ τους τη γνώση σχετικά με όσα παρατηρούν στη φύση, προσπαθώντας να έχουν μια πιο ολιστική προσέγγιση της φύσης. Αυτή η προσωπική επιδίωξη έρχεται να οικοδομήσει μια οργάνωση που βιωματικά μεταδίδει αυτήν την ολιστική προσέγγιση στο ευρύτερο κοινό.

"Το φοβερό είναι ότι πάρα πολλά πράγματα δεν τα γνώριζα και συνεχίζω να μην τα γνωρίζω και αυτή ήταν η αιτία μετά, που δημιούργησα τη «Γ.....» γιατί στην ωκεανογραφία βρήκα [...] ότι το περιβάλλον είναι όλοι, πρέπει να έχουν λόγο όλοι, εγώ δε λέω, δεν πρέπει να γίνουμε όλοι βιολόγοι, αλλά πρέπει να ενδιαφερθούμε λίγο με την οπτική του πως βλέπει κι ο βιολόγος τη φύση και πρέπει να μας ενδιαφέρει και πολλά πράγματα εγώ εννοείται δεν τα ήξερα..[...] όμως όλες αυτές οι απαντήσεις ήρθανε στο ύπαιθρο έξω και στις εκδρομές με τη «Γ.....», που αυτή ήταν η ανάγκη μου, για αυτό ζήτησα κι έναν βιολόγο... να ακούσω τα βιολογικά... αυτό το κάνουμε βέβαια και στις εκδρομές μετά που γίναμε παρέα στην ωκεανογραφία και κάναμε εκδρομές όλοι μαζί και ο καθένας έλεγε τα δικά του." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

5.2.2.2 Αλλαγές συμπεριφοράς και στάσεων

Σε μερικές αφηγήσεις αναφέρθηκαν αλλαγές στη συμπεριφορά και τη στάση των ατόμων εδραιώνοντας μια πιο φιλική προς το περιβάλλον στάση. Η επαφή με τη φύση φαίνεται πως άλλαξε και επαναπροσδιόρισε την αντιλήψεις σχετικά με την αξία

της ζωής, αλλά και παλαιότερες συνήθειες που εναντιώνονταν στη φυσική εξέλιξη. Συνήθειες σε παρελθοντικό χρόνο που γίνονταν δίχως δεύτερη σκέψη, τώρα αναθεωρούνται και φιλτράρονται δίνοντας νέα οπτική. Ο κύκλος της ζωής έχει αποκτήσει διαφορετική αξία για τον αφηγητή και η ανθρώπινη παρέμβαση παρουσιάζεται ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας.

"Μετέπειτα πέρασαν τα χρόνια άρχισα να κάνω και εγώ αρκετά ψαροντούφεκο και ελεύθερη κατάδυση, όσο πέρναγαν τα χρόνια και ακόμα λίγο πιο μετά αφού αποφάσισα να το κάνω ψιλό - επαγγελματικά, μου άρεσε πάρα πολύ η θάλασσα και άρχισε να περνάει σε πολύ δεύτερη μοίρα το να κάνω ψαροντούφεκο και να σκοτώνω ψάρια. Δεν μου άρεσε αυτή η ιδέα, γιατί δεν μου άρεσε το να σκοτώνω εννοείται και γιατί τα επόμενα χρόνια και σήμερα αν θέλεις οι ψαροντουφεκάδες και οι ψαράδες είναι πιο πολλοί από τα ψάρια!" Δημήτρης, δύτες

"Επίσης γενικότερα έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια μέσα μου η αντίληψη ότι κάτι το οποίο είναι κυνήγι και σκοτώνεις δεν μπορεί να είναι χόμπι. Δεν μπορούμε να σκοτώνουμε από χόμπι! Δεν είμαστε στην εποχή όπου σκοτώνουμε για να φάμε! Δεν είναι δυνατόν! Τα προηγούμενα χρόνια μπορεί να ίσχυε αυτό το πράγμα.". Δημήτρης, δύτες

Η ανάπτυξη φιλικής στάσης προς το περιβάλλον οδήγησε έναν αφηγητή σε συνεργασία με επίσημους φορείς που καταγράφουν τη θαλάσσια πανίδα. Η θέληση για συμμετοχή σε δράσεις καταγραφής θαλάσσιων ειδών φανερώνει ίσως την επιθυμία του αφηγητή να συμβάλλει κι αυτός με τον δικό του τρόπο στην ενημέρωση των επίσημων φορέων για την προστασία του θαλάσσιου κόσμου.

"Γενικότερα τα τελευταία χρόνια εμείς σαν αντικείμενο που το έχουμε αυτό, έχουν έρθει σε επαφή μαζί μας διάφορες οργανώσεις και άνθρωποι που δραστηριοποιούνται σε αυτό το χώρο για να βοηθήσουν μέσα από τις καταδύσεις κυρίως, να προωθήσουμε διάφορα προγράμματα για την προστασία του περιβάλλοντος και όλων αυτών των πραγμάτων. Σε συνεργασία με όλους αυτούς τους φορείς λοιπόν και εμείς έχουμε βοηθήσει παραδείγματος χάριν ένα πράγμα το οποίο το κάνουμε πάντα, είναι με το που θα δούμε στη θάλασσα ένα είδος, το οποίο μπορεί να είναι πρωτότυπο για εμάς, έχω δει σαλάχι εδώ πέρα παραδείγματος χάριν, έχω δει χελώνες, το οποίο δεν είναι συχνό, το οποίο με το που το δεις το βγάζεις μία φωτογραφία και ενημερώνεις τους ανθρώπους, οι οποίοι τα καταγραφούν όλα αυτά τα πράγματα." Δημήτρης, δύτες

Η καλλιέργεια μιας περισσότερο φιλικής στάσης απέναντι στο περιβάλλον ανέπτυξε την ανάγκη για συντονισμένη δράση με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος. Η ανάληψη δράσης, φανερώνει την βαθειά συνειδητοποίηση του ατόμου στα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα, καθώς και την επιθυμία για κατοχή ενός περισσότερο ενεργητικού ρόλου σε σημαντικά περιβαλλοντικά ζητήματα. Ταυτόχρονα όμως αναδεικνύει και τη πνευματική δυσκολία αυτής της επιλογής για το άτομο.

"Η δουλειά μου είναι πολύ δύσκολη και αντιμετωπίζουμε πολύ δύσκολα πράγματα και πολλές φορές αποθαρρύνεσαι, και λες ότι εντάξει δεν αντέχω, γιατί είναι πολύ δύσκολα τα πράγματα και ειδικά τώρα, ξέρεις με όλα αυτά τα νομοθετήματα, τις πιέσεις τις οποίες δεχόμαστε, ότι ξέρεις στο τέλος τι θα γίνει... ότι προσπαθούμε και τα πράγματα πάνε από το κακό στο χειρότερο, αποθαρρύνεσαι. Βέβαια αν δεν προσπαθούσες, τα πράγματα θα ήταν πολύ χειρότερα, αυτό έχω να πω, αν δεν κάναμε τίποτα τα πράγματα θα ήταν ακόμα χειρότερα!" Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

5.2.2.3 Επίγνωση του εαυτού

Οι πέντε από τους έξι αφηγητές αναφέρθηκαν σε αλλαγές που παρατήρησαν στον εαυτό τους μέσα από την επαφή τους με τη φύση: αλλαγές που αφορούν στην αναγνώριση των δυνατοτήτων τους, μέχρι ποιο σημείο φτάνει η σωματική και πνευματική τους δύναμη.

"Μια φορά ένιωσα ότι δεν μπορώ να το ανέβω, είτε γιατί θεώρησα ότι δεν είχα τις αντοχές είτε γιατί θεώρησα ότι δεν γίνεται να την ανέβω με αυτές τις συνθήκες, δηλαδή τη Δίρφυ στην Εύβοια την ανέβηκα με την τρίτη φορά. Δύο φορές έφτασα μέχρι κάποιο σημείο και είπα όχι δεν βγαίνει, δεν μπορώ να το κάνω. Δεν πειράζει είπα εγώ θα ξανάρθω, όπως κι έγινε! Ξαναήρθα! Είναι σημαντικό να ξέρουμε και να αναγνωρίζουμε τις δυνάμεις μας ! Αυτό νομίζω ότι δεν υπάρχει ταυτισμός σε τίποτα! Ο καθένας έχει τις δικές του δυνάμεις! Βεβαίως, εκεί που μπορούν να είναι μαζί, θα είναι, αλλά εκεί που πρέπει και θέλει ο καθένας να είναι μόνος του, πρέπει να είναι μόνος!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

Εισήγαγε τον αφηγητή σε μια διαδικασία εξερεύνησης των ατομικών του ορίων, όπου η ικανοποίηση που αισθάνονταν από την κατάκτηση της κορυφής, αποτελούσε το κίνητρο που έδινε ώθηση για να συνεχίσει, υπερβαίνοντας τα όρια της σωματικής και πνευματικής αντοχής.

"Ο αλпинισμός εν τέλει επειδή ασχολήθηκα με αυτό το κομμάτι, γιατί μου άρεσε πάρα πολύ, είναι λίγο περίεργο, σαν ναρκωτικό! Είναι μαζί με μεγάλη δόση ματαιοδοξίας, γιατί εν τέλει πας σε μέρη που δεν θεωρώ ότι έχει... είναι πολύ ωραία τα άτομα, τα τοπία όταν φτάνεις είναι μαγικό, αλλά δεν θεωρώ ότι αυτός που θα πάει το κάνει για το τοπίο, το κάνει λίγο για, ότι θέλω να πιάσω, θέλω ν' ανέβω αυτή την κορυφή! Αυτό ότι να ανέβω στην κορυφή, ν' ανέβω με τις πιο δύσκολες συνθήκες. Είναι μία γενικά ματαιοδοξία που εν τέλει και εγώ την κόλλησα σε εκείνη την φάση και ακόμα την έχω! Να κατακτήσω μια ακόμα κορυφή!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

Ένας αφηγητής ανέφερε πως βοήθησε τον εαυτό του να καταπολεμήσει μια φοβία που είχε με το ύψος:

"Η αλήθεια είναι ότι έμενα μου άρεσε κιάλας γιατί ένιωσα ότι ξεπέρασα λίγο και κάποιες χαζοφοβίες που είχα με το ύψος και με αυτά... εν τέλει μία χαρά!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

Άλλος αφηγητής ανέφερε πως εξάλειψε προϋπάρχουσες αντιλήψεις που είχε σχετικά με την άγρια πανίδα και τη σχέση του με τον άνθρωπο, δημιουργώντας ένα διαφορετικό νοητικό σχήμα που τον βοήθησε να κατανοήσει καλύτερα τη θέση του στο θαλάσσιο περιβάλλον .

" Αν με ρώταγε δηλαδή κάποιος το highlight της ζωής μου όσον αφορά την κατάδυση είναι σίγουρα η επαφή που είχα με καρχαρίες, πολλές φορές όχι μία και δυο και το πόσο κατάφερα να βγάλω από μέσα από αυτή την αντίληψη, που όλοι έχουμε μεγαλώνοντας, βλέποντας τα σαγόνια του καρχαρία. Νομίζεις ότι είναι δολοφόνοι, είναι από δω, είναι από κει. Καμία σχέση δεν έχει με την πραγματικότητα αυτό απολύτως, όσο και να τους φοβόμαστε εννοείται δεν είναι αυτό που εμείς νομίζουμε! Εννοείται φοβόμαστε, άνθρωποι είμαστε αλλά αυτοί που φοβούνται πιο πολύ από εμάς είναι οι καρχαρίες. Εμείς είμαστε οι επισκέπτες στο περιβάλλον τους, εμείς είμαστε οι εισβολείς δεν είναι αυτοί οι εισβολείς και για αυτό το λόγο πολλές φορές, τις περισσότερες φορές όλα αυτά τα ζώα που μπορεί να γίνονται ατυχήματα, επιθέσεις, το κάνουν λόγω της άμυνας τους,

για να υπερασπιστούν τον εαυτό τους. Δεν είναι επικίνδυνοι, δεν είναι ότι γεννήθηκαν οι καρχαρίες για να τρώνε ανθρώπους, αν είναι δυνατόν!" Δημήτρης, δύτες

Ωστόσο η επαφή με τη φύση φαίνεται πως λειτούργησε βοηθητικά και στην αυτογνωσία σε κάποιους από τους αφηγητές αφού ανέφεραν πως μέσα από την επαφή με τη φύση συνειδητοποίησαν τις δυνατότητες τους. Άλλος αφηγητής ανέφερε πως τον ώθησε στην βαθύτερη κατανόηση του εαυτού του αλλά και του ανθρώπινης οντότητας. Η φύση και άνθρωπος αποτελούν μια ολότητα, ένα σύνολο.

"Σαν παιδάκι εγώ ξεκινώντας, υπήρχαν στιγμές που είχα φοβηθεί μέσα στη θάλασσα και όλες αυτές οι στιγμές, είναι στιγμές που μου έδωσαν να καταλάβω ότι εκεί μέσα εγώ τουλάχιστον, είμαι πολύ πιο καλός και ότι νιώθω πολύ πιο ωραία εκεί μέσα." Δημήτρης, δύτες

"Νομίζω όμως ότι η επαφή με τη φύση σίγουρα μας κάνει καλύτερους γιατί συνειδητοποιούμε το ποιοι είμαστε εμείς, γιατί είμαστε φύση... Δηλαδή εμείς! Δεν είμαστε εμείς κι η φύση. Είμαστε φύση!! Αυτό, όλοι μαζί και το καθετί είναι φυσικό και το καθετί είναι και ανθρωπογενές πλέον, γιατί η αλήθεια είναι ότι λίγα πράγματα είναι χωρίς το δαχτυλάκι του ανθρώπου." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

Τέλος, η επαφή με τη φύση φαίνεται να λειτουργεί και αυτοβελτιωτικά για το άτομο. Η φράση *"γίνεσαι καλύτερος"* δηλώνει πως η επαφή με τη φύση σε εξελίσσει, σε βελτιώνει σαν άνθρωπο. Ο αφηγητής αναφέρει πως ωρίμασε μέσα από την επαφή του με την φύση, η οποία τον βοήθησε να είναι λιγότερο απόλυτος, να δέχεται το διαφορετικό χωρίς να θεωρεί τον εαυτό του ανώτερο. Αναφορά στην αυτοβελτίωση γίνεται και μέσω της αλλαγής στον τρόπο αντιμετώπισης καταστάσεων, ο οποίος χαρακτηρίστηκε περισσότερο διαλλακτικός και ανοιχτός και λιγότερο απόλυτος μέσα από την επαφή με τη φύση.

"Η επαφή με τη φύση λοιπόν ήταν συνέχεια μία αμφίδρομη σχέση και εντελώς αέναη και ασταμάτητη σχέση σε όλα τα επίπεδα, δηλαδή από τις εκδρομές, από τη δουλειά, από όλα, από την εκπαίδευση που συνεχίζει,[...] Οπότε όλο αυτό το κέρδος λοιπόν έρχεται και σου ανοίγει το... γίνεσαι καλύτερος! Κι αυτό είναι πραγματικά πάρα πολύ σημαντικό και μπορείς να καταλάβεις και να συνειδητοποιείς γιατί πρέπει να δίνεις σημασία στο οτιδήποτε." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Η μεγαλύτερη συνειδητοποίηση είναι ότι εγώ ήμουν σε μερικά πράγματα απόλυτος και πολύ εύκολα έκρινα είτε τους ανθρώπους. Η φύση με οδήγησε στο ακριβώς το αντίθετο δηλαδή... αυτό μετά που το διάβασα π.χ. λέμε και ο Νίτσε που λέει ότι ευτυχισμένος είναι όποιος δεν είναι απόλυτος... αφού στο δείχνει η φύση, ότι δεν υπάρχει το απόλυτο. Δηλαδή πάλι, το απόλυτο πρέπει να είναι να μην είσαι απόλυτος. Αυτό λοιπόν με έκανε και στις σχέσεις μου. Δηλαδή μπορεί να έκρινα πολύ γρήγορα μία κατάσταση έναν άνθρωπο[...]. Αυτό λοιπόν μου το άλλαξε η φύση, μου το έδειξε η φύση, γιατί το διέκρινα ότι δεν είσαι μόνος σου, ότι δεν είσαι ο καλύτερος επειδή γνωρίζεις αυτό ή επειδή δεν το γνωρίζεις δεν σημαίνει τίποτα και επειδή επίσης και όλα τα πράγματα υπάρχουν και στη φύση και το ένα και το άλλο [...]. Μη χρησιμοποιείς παραδείγματα από τη φύση για να δικαιολογήσεις κάτι, επειδή υπάρχουν όλα δεν μπορείς να πάρεις ένα παράδειγμα."

Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Από πιο ανώριμα απόλυτα πράγματα, όλα έγιναν πιο διαλλακτικά, πιο ανοιχτά, στο οτιδήποτε, στο να ζήσουμε, στο να γευτούμε στο οτιδήποτε.[...] Δεν με ενοχλεί τίποτα πραγματικά!! Εντάξει αυτό βέβαια είναι λίγο δύσκολο σε μία κοινωνία η οποία δεν είναι έτσι, αλλά κι αυτό ακόμα δεν μας πειράζει... Εδώ είμαστε να προσπαθούμε, να προσπαθήσουμε να τους δείξουμε ότι υπάρχει και το άλλο."

Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

5.2.2.4 Δημιουργία φιλικών σχέσεων - ανάπτυξη κοινωνικότητας

Η δημιουργία φιλικών σχέσεων περιγράφηκε από μερικούς αφηγητές ως εξίσου σημαντικό στοιχείο της προσωπικής τους εξέλιξης. Μέσα στον εργασιακό χώρο αλλά και μέσω της συμμετοχής σε φυσιολατρικές ομάδες οι φιλίες που δημιουργήθηκαν παρουσιάζονται μοναδικές και ουσιαστικές, με διάρκεια στο χρόνο.

"Μου αρέσει γιατί μέσα από αυτό το χώρο και οι φιλίες που έχω κάνει στο χώρο αυτό, ήταν κοντά μου σε όλες τις δυσκολίες της ζωής μου. Οι άνθρωποι αυτοί τόσο που ήταν δίπλα μου σε όλα αυτά που έζησα, που πιστεύω ότι δεν θα μπορούσα ποτέ να ζανακάνω τέτοιες φιλίες! Πάντα νιώθω ότι θα τους χρωστάω θεωρώ!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Η Ο..... είναι ότι μου έδωσε την αίσθηση ότι είναι οι καλύτεροι μου φίλοι στην Ο....., δηλαδή οι κολλητοί μου είναι εκτός, αλλά εννοώ ότι οι καλύτεροι μου φίλοι και στη Θεσσαλονίκη είναι αυτοί οι άνθρωποι. Πραγματικά για μένα είναι ότι έχω μεγαλώσει στην Ο..... Δηλαδή, αν κάποια στιγμή γινόταν κάτι και έφευγα από την Ο....., εντάξει

δε νομίζω ότι μπορώ να αποσχιστώ τελείως... ξέρεις δεν θα θελα να γίνει κάποια στιγμή κάτι που να μου αλλάξει τον εγκέφαλο τελείως και να στεναχωρηθώ τόσο πολύ πού να... αλλά είναι πολύ μεγάλο μέρος της ζωής μου, έχω πολύ καλούς φίλους." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

Επίσης η ανάπτυξη της κοινωνικότητας εμφανίζεται σε μια αφήγηση ως στοιχείο προσωπικής εξέλιξης του ατόμου.

"Αυτό που θα σου πω είναι ότι εντάξει δεν έχω βγάλει πολλά χρήματα, αλλά πρώτον έχω γνωρίσει πάρα πολύ κόσμο και αυτός ο κόσμος με εκτιμάει πάρα πολύ μόνο και μόνο που κατάφερα κάτι μαζί του, όπως και με οποιονδήποτε καθηγητή θα καταφέρνει να πετύχει κάτι μαζί σου." Δημήτρης, δύτες

5.2.2.5 Ανάπτυξη περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης

Οι περισσότεροι από τους αφηγητές μέσα από τις ιστορίες τους μοιράστηκαν ατομικές σκέψεις σχετικά με την ανθρώπινη παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον, φανερώνοντας με αυτόν τον τρόπο μια ακόμα πτυχή της προσωπικής εξέλιξης τους σε περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένα άτομα. Η συνειδητοποίηση και η αναγνώριση των αλλαγών που έχουν γίνει στον πλανήτη σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο μέσα από την επίδραση του ανθρώπου, η ανάγκη για κατανόηση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του ανθρώπου για τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα, το αίσθημα ότι δεν μας ανήκει τίποτα, είναι σκέψεις που διατυπώθηκαν στις αφηγήσεις των συμμετεχόντων.

"Σίγουρα ο πατέρας μας και οι πατεράδες μας αν θες και οι προηγούμενες γενιές είχαν δει πολύ πιο ωραία τις θάλασσες απ' ότι τις βλέπουμε εμείς! Εμείς τις βλέπουμε πολύ πιο ωραία απ' ότι θα τις δουν τα παιδιά μας και πάει λέγοντας αυτό το πράγμα. 100% ακόμα και στις καταδύσεις που κάνουμε εδώ πέρα, όπου λέει ο λόγος σήμερα κάναμε κατάδυση και είδαμε 4- 5 ψαράκια, αν την κάναμε πριν από 30 χρόνια θα βλέπαμε δεκαπέντε ψαράκια, σε 15 χρόνια θα βλέπουν δύο ψαράκια και ούτω καθεξής. Γιατί δυστυχώς ο άνθρωπος καταστρέφει τα πάντα και η ρύπανση η οποία γίνεται είναι πάρα πολύ μεγάλη παντού. Σήμερα ευτυχώς με αυτή την διάδοση των πάντων πού γίνεται, με τα ντοκιμαντέρ και όλα αυτά μπορούν και οι άνθρωποι που δεν κάνουν καταδύσεις να δουν τι συμβαίνει. Υπάρχουν παραγωγές πάρα πολύ ωραίες κυρίως με τα πλαστικά,

εγώ κάνω καταδύσεις συνέχεια και βλέπω σακούλες, βλέπω ποτήρια, βλέπω τα πάντα και τα τελευταία πέντε χρόνια περίπου, έχει αρχίσει μία ιδιαίτερη ανάπτυξη του να λέμε να μην χρησιμοποιούμε πλαστικά και να τα περιορίζουμε όσο γίνεται!" Δημήτρης, δύτες

"Έχω ανησυχία να μαθαίνει ο κόσμος και τους το λέμε πολύ έντονα, είναι το που βρίσκονται; Τι είναι αυτό το μέρος στο οποίο βρίσκονται; τι σημαίνει η χλωρίδα και η πανίδα που υπάρχει στην Πάρνηθα; θεωρητικά στην Πάρνηθα γιατί μπορεί να είναι οπουδήποτε αλλού... Πώς μπορούμε να το προστατεύσουμε αυτό; Τι σημαίνει ότι είναι δίπλα στην Αθήνα; 40 χιλιόμετρα από την πόλη αυτός ο δρόμος; γιατί είναι Εθνικός Δρυμός; τέτοια άγχη, δηλαδή έχουν προκύψει προβλήματα αρκετά σοβαρά με την επισκεψιμότητα π.χ. τα ελάφια! υπάρχει ένα σοβαρό πρόβλημα με αυτό! Ο κόσμος δεν γνωρίζει... σου λένε τι λες τώρα; Δεν μπορώ να τα ταΐσω; δεν καταλαβαίνει γιατί γράφουμε μην ταΐζετε τα ελάφια, γράφει ο φορέας μην ταΐζετε τα ελάφια! Γίνονται πάρα πολλές προσπάθειες γενικά να εκπαιδευτεί ο κόσμος σιγά-σιγά, στο που έρχεται και τι είναι αυτό που βρίσκονται εδώ, ότι ας πούμε π.χ. δεν μπορώ να κόψω το λουλουδάκι γιατί μου ήρθε να το πάρω, γιατί αυτό το λουλουδάκι μπορεί να είναι ένα από τα ενδημικά της Πάρνηθας που δεν θα βρεις πουθενά αλλού στον κόσμο!" Άρτεμις υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Γνωρίζοντας τη θάλασσα, γνωρίζοντας την άμπωτη, την παλίρροια από τη Χαλκίδα, ότι το χώμα το οποίο έγινε ασφαλτος μετά ή το οικόπεδο που παίζαμε κρυφτό που ήτανε μέσα στα χόρτα, αυτό έγινε πολυκατοικία... επειδή τα γνωρίζεις σε νοιάζει, κι εκεί κατάλαβα καταλαβαίνεις πως αλλάζεις το περιβάλλον σου, πώς επηρεάζεις το περιβάλλον σου και όχι με τι τρόπο π.χ. θα το προστατεύσεις." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

" Ένα πράγμα που διδάσκουμε στους δύτες είναι ότι δεν αφαιρούμε τίποτα απολύτως μέσα από τη θάλασσα. Εννοείται ότι δεν βγάζουμε απολύτως τίποτα ζωντανό. Εννοείται κανονικά όμως αν θέλεις δεν βγάζουμε και τίποτα που να μην είναι ζωντανό, πρώτα απ' όλα γιατί δεν μας ανήκει, ανήκει εκεί μέσα, επίσης ακόμα και τα κοχύλια ή τα άδεια κοχύλια που είναι στο βυθό μπορεί κάποια στιγμή μπορεί να ξαναγίνουν γεμάτα, μπορεί ένα ψαράκι να το κάνει φωλιά του, να καλύψει, να καλυφθεί, οτιδήποτε, άρα εμείς δεν είμαστε εκεί για να τα αφαιρούμε! Unofficial καμιά φορά στους

αρχάριους τους επιτρέπω να βγάλουν κάνα κοχυλάκι αλλά κανονικά δεν επιτρέπεται, δεν είναι σωστό." Δημήτρης, δύτες

Επιπρόσθετα έγινε αναφορά στη σημασία και την αναγκαιότητα αλλαγής στάσης απέναντι στο περιβάλλον, όχι μόνο στα ενήλικα άτομα, αλλά και μέσω των παιδιών τα οποία αποτελούν το μέσο που θα οδηγήσει τους ενήλικες στην αλλαγή και την πρόοδο.

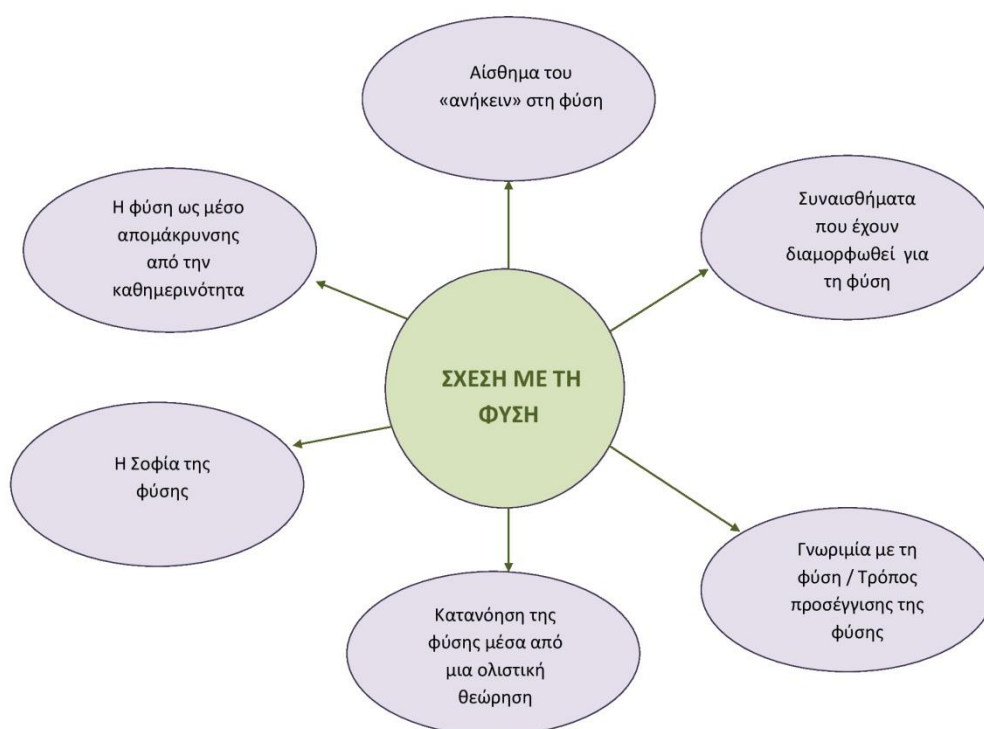
"Θεωρώ σημαντικό ότι κάτι μπορείς να κάνεις να αλλάξεις τον άλλον ή τέλος πάντων να του μεταφέρεις κάτι. Εντάξει, δεν μπορείς να κάνεις και τίποτα άλλο, τι άλλο μπορείς να κάνεις;[...] Μετράει πάρα πολύ η αλλαγή στάσης μέσω των παιδιών..είναι το stepping stone. Δηλαδή δεν υπάρχει άλλος τρόπος να φτάσεις σε αυτά τα στρώματα!" Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

Τέλος από έναν αφηγητή έγινε αναφορά στην περιβαλλοντική αδικία που θα βιώσουν οι επόμενες γενιές κληροδοτώντας τους έναν πλανήτη πολύ διαφορετικό από αυτόν που έζησαν οι παλαιότερες, καθώς και στον εφήμερο τρόπο σκέψης και δράσης του σύγχρονου ανθρώπου σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον.

"Κι ένα πράγμα που το λέω πολύ χαρακτηριστικά στη ζωή μου, πολύ έντονα τα τελευταία χρόνια είναι ότι το χειρότερο όν που ζει στον πλανήτη είναι ο άνθρωπος, 100%! Το μεγαλύτερο πρόβλημα που έχουμε είναι ότι δεν μας ενδιαφέρει τι θα γίνει στον πλανήτη όταν εμείς δεν θα είμαστε εδώ! Εμείς κρατάμε σε 50 χρόνια σε 60 σε 80 χρόνια, δεν μας ενδιαφέρει τι θα γίνει σε 150 σε 200 χρόνια που εκ των πραγμάτων εσύ ασχολείσαι με τη φύση και το ξέρεις πολύ ότι δεν είναι επιστημονική αυτή η άποψη που έχω, δεν είναι κανένας επιστήμονας, αλλά από τα λίγα που ξέρω σίγουρα κάποια στιγμή θα καταστραφεί ο πλανήτης! Δεν γίνεται να μην καταστραφεί με όλα αυτά, τα οποία έχουμε κάνει!" Δημήτρης, δύτες

5.3. Διαμόρφωση της σχέσης των αφηγητών με τη φύση

Όλοι οι αφηγητές ανέφεραν πως η επαφή με τη φύση δεν είχε μόνο καθοριστικό ρόλο στην προσωπική τους εξέλιξη και τις επιλογές της ζωής τους, αλλά είχε διαμορφωτικό χαρακτήρα για την ίδια τη σχέση με τη φύση. Οι αφηγητές αντιλαμβάνονται και νοηματοδοτούν τη σχέση τους με τη φύση με ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους ο καθένας. Η σχέση που έχει αναπτύξει ο καθένας ξεχωριστά διακρίνεται από μοναδικά στοιχεία. Στο Σχήμα 3 απεικονίζονται συνοπτικά οι νοηματοδοτήσεις της σχέσης των αφηγητών με τη φύση.

Σχήμα 3. Νοηματοδότηση σχέσης με τη φύση

5.3.1 Η φύση ως μέσο απομάκρυνσης από την καθημερινότητα

Στους περισσότερους αφηγητές η φύση λειτουργεί ως μέσο απομάκρυνσης από την καθημερινότητα και τη ρουτίνα της. Οι αφηγητές περιγράφουν πως στη φύση μπορούν να χαλαρώσουν και να ηρεμήσουν δίχως το άγχος και τα προβλήματα που τους απασχολούν, όπως επίσης και να διοχετεύσουν τη σκέψη τους σε αυτά που επιθυμούν.

"Αρκεί μία ώρα, αν πεις ότι πνίγεσαι γιατί γενικώς βλέπω τον κόσμο και το έχω βιώσει και εγώ, να πνίγεται, να βυθίζεται κάθε μέρα, κάθε μέρα, κάθε μέρα... αυτό που τους λέω είναι ότι η φύση μας είναι να βρισκόμαστε εδώ! οπότε άσε το κινητό, άφησε τα άγχη και πες θα κάτσω εδώ! Μείνε εκεί, κάνε κάτι στο βουνό και θα δεις ότι θα γυρίσεις με τελείως διαφορετική σκέψη πίσω στην πόλη!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Για μένα ήταν αυτά τα ταξίδια που κάναμε τα τριήμερα ή Σαββατοκύριακα θεωρούσα ότι άδειαζε εντελώς ο εγκέφαλος! Ήταν δηλαδή απλά ηρεμία, πηγαίναμε στο βουνό, ωραία τοπία κοντά στη φύση, καθαρός αέρας όλα μακριά... από όλα τα άγχη της καθημερινότητας όλα τα προβλήματα που συναντάμε στις δουλειές και όλα αυτά." Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

"Κάτι που όλοι το παραδέχονται όσοι κάνουν καταδύσεις είναι ένα απόλυτο διάλειμμα από την καθημερινότητα σου λόγω του ότι ο εγκέφαλος είναι τόσο εντυπωσιασμένος που αναπνέεις κάτω από το νερό, δεν σε αφήνει να σκεφτείς τίποτα από την γυναίκα σου, από την οικογένειά σου, από τις επαγγελματικές υποχρεώσεις, από τα οικονομικά προβλήματα που μπορεί να έχεις, από οτιδήποτε άλλο! Ο χρόνος που κάνεις κατάδυση και αναπνέεις στο βυθό, όπου και να είναι αυτό, είναι μία απόλυτη παρένθεση από την καθημερινότητά σου και από όλα τα υπόλοιπα θέματα τα οποία μπορεί να έχεις! Είσαι εσύ, η αναπνοή σου που την ακούς και το περιβάλλον γύρω σου το οποίο βλέπεις!" Δημήτρης, δύτες

"Το βουνό σου δίνει τη δυνατότητα να αποκοπείς από την πραγματικότητα και αυτό είναι το πιο σημαντικό! Πολλές φορές εγώ περπατώντας στο βουνό μένω πίσω "σκούπα" τελευταία για να μαζέψω όλους τους τελευταίους και το κάνω ηθελημένα για να σκέφτομαι αυτό που θέλω! Καταρχάς πολλούς τους πιάνει λογοδιάρροια εκείνη την ώρα να πούνε όλα τα πολιτικά, να μιλήσουμε για το δεν ξέρω τι.. για ένα έργο που είδαν, για οτιδήποτε! Δεν θέλω...εκείνη την ώρα θέλω να ακούω τους ήχους του δάσους, θέλω να ακούω τα βήματά μου, δεν θέλω να ακούω κάτι και γι' αυτό πάρα πολλές φορές απομονώνομαι!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

5.3.2 Αίσθημα του "ανήκειν" στη φύση

Δυο από τους αφηγητές ανέφεραν πως νιώθουν ότι ο άνθρωπος ανήκει στη φύση, ότι είναι ένα με αυτήν και χρειάζεται να το συνειδητοποιήσει για να μην απομακρύνεται από αυτήν.

"Το βασικότερο που τους λέω εγώ είναι ότι ανήκουμε εδώ..οπότε σκεφτείτε ότι πρόβλημα και να έχετε ανήκετε εδώ! Αρκεί μία ώρα, αν πεις ότι πνίγεσαι γιατί γενικώς βλέπω τον κόσμο και το έχω βιώσει και εγώ, να πνίγεται, να βυθίζεται κάθε μέρα, κάθε μέρα, κάθε μέρα... αυτό που τους λέω είναι ότι η φύση μας είναι να βρισκόμαστε εδώ! οπότε άσε το κινητό, άφησε τα άγχη και πες θα κάτσω εδώ! Μείνε εκεί, κάνε κάτι στο βουνό και θα δεις ότι θα γυρίσεις με τελείως διαφορετική σκέψη πίσω στην πόλη! Δηλαδή θα νιώθεις ότι πραγματικά πήγες λίγο πιο κοντά στη φύση σου! Έχουμε απομακρυνθεί από τη φύση μας θεωρώ!" Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Νομίζω όμως ότι η επαφή με τη φύση σίγουρα μας κάνει καλύτερους γιατί συνειδητοποιούμε το ποιοι είμαστε εμείς, γιατί είμαστε φύση... Δηλαδή εμείς! Δεν είμαστε εμείς κι η φύση. Είμαστε φύση!! Αυτό, όλοι μαζί και το καθετί είναι φυσικό και το καθετί είναι και ανθρωπογενές πλέον, γιατί η αλήθεια είναι ότι λίγα πράγματα είναι χωρίς το δαχτυλάκι του ανθρώπου." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

5.3.3 Συναισθήματα που έχουν διαμορφωθεί για τη φύση

Μερικοί από τους αφηγητές περιέγραψαν συναισθήματα που νιώθουν ότι έχουν αναπτύξει σε σχέση με τη φύση. Οι εμπειρίες και τα βιώματα τους μέσα από τη φύση δημιούργησαν συναισθήματα που εκφράζονται με φράσεις που δηλώνουν την αγάπη τους, όπως "αγαπάω πάρα πολύ το βουνό", "αγαπάω πάρα πολύ τη θάλασσα" συναισθήματα οικειότητας όπως "νιώθω σαν το σπίτι μου", φράση η οποία υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα που έχει για τον αφηγητή το θαλάσσιο περιβάλλον, συναισθήματα σεβασμού, τα οποία μάλιστα χαρακτηρίζονται από αμοιβαιότητα "Εκείνο σε αγαπάει και σε σέβεται όσο και εσύ κάνεις το ίδιο" καθώς επίσης και φράσεις όπως "Για 'μένα βέβαια και η φύση είναι παρέα! Για 'μένα το βουνό είναι παρέα!" που δηλώνει πως νιώθει συντροφικότητα όταν είναι στη φύση.

"Το αγαπάω! Το αγαπάω πάρα πολύ το βουνό! Και κάτι ακόμη.... δεν μπορείς να το μεταφέρεις στον άλλον αυτό που έχεις βιώσει, πρέπει μόνο να το έχεις ζήσει για να το καταλάβεις, έστω και με κάποιον άλλον τρόπο!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Για 'μένα βέβαια και η φύση είναι παρέα! Για 'μένα το βουνό είναι παρέα! [...]Είναι ταυτόχρονα παρεϊστικό και μοναχικό, δηλαδή μπορεί να είσαι με όλη την ομάδα, αλλά στο μονοπάτι μπορεί να είσαι μόνος σου, μπορεί να θελήσεις να είσαι μόνος σου και να ακούσεις τα πουλιά, να ακούσεις τα ζουζούνια που περνάνε, να ακούσεις τους ήχους του βουνού." Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Οι περισσότεροι δύτες λοιπόν αγαπάμε πάρα πολύ τη θάλασσα, αγαπάμε πάρα πολύ τη φύση γενικότερα και ιδίως τη θάλασσα! Εγώ αν θέλεις και προσωπικά αγαπάω εννοείται πάρα πολύ τη θάλασσα και σου έχω πει για τις καταδύσεις στο εξωτερικό, αλλά νιώθω μία ιδιαίτερη αγάπη για τα μέρη τα οποία βουτάω εγώ. Εδώ είναι το σπίτι μου! Εδώ πέρα τα δικαστικά και όλα αυτά τα μέρη, εγώ τα νιώθω και πολύ καλά και είναι τα μέρη που δραστηριοποιούμαι. Τα νιώθω σαν στο σπίτι μου!" Δημήτρης, δύτες

"Εμάς μας συνδέει αυτό το μεγάλο, το βουνό! αυτό το σπουδαίο! που πρέπει να μάθουμε να το αγαπάμε και να το σεβόμαστε! Εκείνο σε αγαπάει και σε σέβεται όσο και εσύ κάνεις το ίδιο! Τώρα σήμερα....! που έχει τέτοιες καιρικές συνθήκες, που έχει φύλλα, που έχει εκείνο, που έχει το άλλο... όσο μπορούμε να το κάνουμε!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

Οι αφηγητές όμως δεν αναφέρονται μόνο στα αισθήματα που νιώθουν για τη φύση αλλά περιγράφουν πως νιώθουν και οι ίδιοι όταν βρίσκονται μέσα στη φύση. Η φράση *"Στο βουνό αισθάνομαι σαν παιδί"* φανερώνει την ελευθερία και τη ξεγνοιασιά που νιώθει η αφηγήτρια όταν βρίσκεται στη φύση, η φράση *"νιώθω τέλεια"* δηλώνει πως η αφηγήτρια βρίσκεται σε συναισθηματική πλήρωση όταν βρίσκεται μέσα στη φύση καθώς και η φράση *"όλες οι αισθήσεις δουλεύουνε!"* περιγράφει την ενεργοποίηση των αισθήσεων του αφηγητή.

"Στο βουνό αισθάνομαι σαν παιδί, σαν παιδί! Μπορεί να φωνάζω, μπορώ να γελάσω, να δημιουργήσω αστεία και να γελάνε οι άλλοι, δεν νιώθω να ενοχλώ κανέναν!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Ήταν ένα αντικείμενο, ένα πράγμα, το οποίο ένιωθα πολύ ωραία να το κάνω. Μέσα στη θάλασσα ένιωθα πολύ ωραία, ένιωθα με περισσότερη αυτοπεποίθηση, ένιωθα πιο καλά, ήμουνά πάρα πολύ ευχαριστημένος." Δημήτρης, δύτες

"Αλλά περπατώντας βλέπεις, ακούς, αισθάνεσαι, νιώθεις τον αέρα στο μάγουλό σου, παγώνουν τα χέρια και τα πόδια σου, το πρόσωπό σου, τα μάτια σου.[...] Η αφή που πιάνεις το βράχο, το δέντρο που θα περάσεις από το μονοπάτι, όλες οι αισθήσεις δουλεύουνε! Μόνο η γεύση δεν δουλεύει τόσο..." Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

"Γενικά μου αρέσει πάρα πολύ το δάσος, δεν μπορώ να επιλέξω να σου πω την αλήθεια αν μου αρέσει πιο πολύ η θάλασσα ή αν μου αρέσει το δάσος. Γενικά εγώ είμαι πάρα πολύ της θάλασσας, μου αρέσουν πολύ και τα δύο στοιχεία, αλλά μου αρέσει πάρα πολύ το δάσος. Γενικά μου αρέσει πάρα πολύ σαν χρώμα το πράσινο, έχω τα πάντα πράσινα, τα ρούχα μου, [...] μου αρέσει η φάση φυλλώματα, νιώθω τέλεια." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

Επιπρόσθετα αναφέρονται αισθήματα ικανοποίησης όπως "ήμουνά πάρα πολύ ευχαριστημένος", όπως επίσης και αισθήματα εντυπωσιασμού μέσα από την εξερεύνηση του φυσικού περιβάλλοντος και των δυνατοτήτων που δίνονται μέσα σε αυτό.

"Είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό να μπορείς να πας και να εξερευνήσεις το υποθαλάσσιο περιβάλλον ακόμα και όταν δεν κάνουμε αυτόνομη κατάδυση με φιάλες και βρεθείς κοντά σε ένα ωραίο θαλάσσιο περιβάλλον είναι σούπερ σημαντικό και πολύ ωραίο για όποιον μπορεί να το κάνει, να έχει μία μάσκα και έναν αναπνευστήρα να πέσει να κολυμπήσει και να δει τι κρύβεται εκεί από κάτω, γιατί όσο όμορφος είναι ο πλανήτης απέξω και βλέπουμε τα δάση, τα τοπία και τα βουνά, άλλο τόσο όμορφος και περισσότερο όμορφος είναι κάτω από το νερό!" Δημήτρης, δύτες

"Μέσα στο υδάτινο στοιχείο ο άνθρωπος δεν νιώθει τη βαρύτητα, αυτό από μόνο του είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό, μόνο οι δύτες και οι αστροναύτες μπορούν να το νιώσουν αυτό. Το να νιώθεις λοιπόν *weightless*, να μην νιώθεις το βάρος είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό και να μπορείς να ταξιδέψεις και να παίζεις και στις τρεις διαστάσεις του χώρου, είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό. Μέσα στο νερό ο δύτες μπορεί να φέρει σε όποια στάση θέλει το σώμα του και γι' αυτό οι άνθρωποι νιώθουν πάρα πολύ

ωραία, είναι φοβερό αυτό το πράγμα! Οι δύτες έχουν ένα χαρακτηριστικό, το οποίο λέγεται ουδέτερη πλευστότητα. Ουδέτερη πλευστότητα σημαίνει ότι αν παραδείγματος χάριν ο βυθός είναι 10 μέτρα, εσύ μπορεί να πάς να κάτσεις στα 5 μέτρα και να μείνεις ακίνητος και ούτε προς τα πάνω να πηγαίνεις, ούτε προς τα κάτω να πηγαίνεις. Είναι το πιο εντυπωσιακό όλων, είναι μια κατάσταση που μόνο οι δύτες και οι αστροναύτες μπορούν να τη βιώσουν! Αυτό είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό! Επίσης το γεγονός ότι πας και εξερευνείς, ένα περιβάλλον, στο οποίο δεν είναι πλασμένο για να πηγαίνουν οι άνθρωποι, είναι παρά φύση, δεν είμαστε φτιαγμένοι για να πηγαίνουμε εκεί κάτω. Λοιπόν αυτή η μισή ώρα, 35, 40, 45, 50, 55 λεπτά που θα είσαι μέσα στο βυθό και μπορείς να γίνεις μέρος του βυθού είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό, ότι μπορεί να εξερευνήσεις αυτό το περιβάλλον!" Δημήτρης, δύτες

Τέλος, μια αφηγήτρια αναφέρει πως νιώθει ότι οι σχέσεις που διαμορφώνονται μέσα στη φύση χαρακτηρίζονται από ομαδικότητα, αλληλοβοήθεια και έλλειψη ανταγωνισμού, χαρακτηριστικά τα οποία απουσιάζουν από άλλες δραστηριότητες και φυσικά από το σύγχρονο τρόπο ζωής.

"Για μένα βέβαια και η φύση είναι παρέα! Για 'μένα το βουνό είναι παρέα! Ο αθλητισμός ας πούμε είναι λιγάκι μοναχικός, βασίζεται στον ανταγωνισμό! Δεν είναι κάποιος στην κορυφή να σε περιμένει, να σε χειροκροτήσει ότι έφτασες πρώτος, δηλαδή να φανταστείς ότι ούτε το Έβερεστ, το ν' ανέβεις στην ψηλότερη κορυφή του κόσμου δεν είναι άθλημα.[...]Γι' αυτό εμάς εδώ δεν μας ενδιαφέρει αν θα βγούμε πρώτοι ή δεύτεροι, εμάς μας ενδιαφέρει όλοι να φτάσουν στην κορυφή. Και ο πρώτος περιμένει τον τελευταίο να φιληθούμε δίπλα στην κορυφή, στο κολωνάκι της κορυφής και μετά να φάμε όλοι μαζί εκεί! Αυτό μετράει!" Ηλέκτρα, οδηγός ορειβατικού συλλόγου

5.3.4 Γνωριμία με τη φύση - τρόπος προσέγγισης της φύσης

Ένας από τους αφηγητές αναφέρθηκε στον τρόπο που προσεγγίζει τη φύση και στη σημασία που έχει αυτός ο τρόπος για την προστασία της. Ο τρόπος προσέγγισης και γνωριμίας με τη φύση που περιγράφει, χαρακτηρίζεται από αντίληψη και κατανόηση του χώρου στον οποίο βρίσκεται, όπως επίσης και ελευθερία και ανοιχτότητα για να ζήσεις όσα σου προσφέρει. Όταν ο τρόπος προσέγγισης της φύσης βασίζεται στη γνωριμία και το βίωμα, η προστασία της είναι φυσικό επακόλουθο.

"Οπότε θέλω να πω και αυτό ακόμα το πώς προσεγγίζουμε τη φύση πρέπει να καταλαβαίνουμε το που βρισκόμαστε και το τι δίνει, αν θέλουμε τώρα να κάνουμε την καφετέρια της Γλυφάδας παντού -που προσπαθούμε να κάνουμε δυστυχώς- ή να πάμε στην Αφρική και να ζητήσουμε τυρόπιτα ή σουβλάκι... πρέπει να φάμε δυστυχώς ή ευτυχώς - ευτυχώς για μένα γιατί αυτό είναι γνωριμία- , γνωρίζω κι έρχομαι σε επαφή με τη φύση, φτάνει μέχρι και τη γαστρονομία δηλαδή [...]θέλω να πω για μένα αυτή είναι η επαφή με τη φύση, πρέπει να αφήνεται, να την ακούς, να την αφογκράζεις και να τη ζεις." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

"Οπότε αν δεν βιώσεις την Φύση και δεν τη καταλάβεις, αν δεν τη γνωρίσεις... οπότε είναι το βλέπω, το γνωρίζω, το αγαπάω και δεν χρειάζεται να σου πω μετά «προστάτευσε το». Είναι σα να σου λέω να προστατεύσεις π.χ. το παιδί σου. Μα το παιδί σου το αγαπάς, το γέννησες, τι να σου πω; προστατεύσε το παιδί σου; είναι πολύ αστείο." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

5.3.5 Κατανόηση της φύσης μέσα από μια ολιστική θεώρηση

Ένας αφηγητής ανέφερε πως κατανοεί τη φύση με έναν τρόπο ολιστικό που εμπεριέχει το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον μαζί. Η ολιστική αυτή θεώρηση της φύσης έχει δημιουργηθεί από τα παιδικά του χρόνια και τον τόπο διαμονής του, συνθήκη η οποία τον καθόρισε και επαγγελματικά.

"Επειδή είναι λίγο δύσκολο να το διαχωρίσω επειδή αυτή ήταν πάντα η οπτική μου και μάλλον εκεί επέδρασε η Χαλκίδα, με τη λογική ότι η ζωή μου ήταν μέσα στη φύση δεν μπορούσα να αποκόψω το σχολείο ή δεν μπορούσα να αποκόψω και να πω τώρα είμαι στη φύση ή τώρα είμαι στην παραλία ή φύση ήτανε και η καινούργια πολυκατοικία αυτό ήταν το περιβάλλον, το περιβάλλον είναι ολιστικό και αυτή η αντιμετώπιση έχει φτάσει μέχρι σήμερα και στηρίζεται σαν επάγγελμα μετά." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

5.3.6 Η σοφία της φύσης

Ένας αφηγητής ανέφερε πως η επαφή με τη φύση του προσφέρει απαντήσεις σε φιλοσοφικά του ερωτήματα που τον απασχολούν. Οι απαντήσεις τον βοηθούν στη ζωή του, αλλά και στον τρόπο θέασης των πραγμάτων.

"Η φύση είναι αυτή που δικαιολογεί τον πολιτισμό ή μη πολιτισμό. Οπότε η επαφή μου με τη φύση ήθελα να πω ότι συνεχώς μου δίνει απαντήσεις στα φιλοσοφικά ερωτήματα

ας πούμε και με βοηθάει στον τρόπο ζωής, της οπτικής." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

5.4 Άλλα θέματα που αναδείχθηκαν από την ανάλυση των αφηγήσεων

5.4.1 Η επιθυμία για επαφή με τη φύση ως σημαντική εμπειρία ζωής από την παιδική ηλικία

Πάνω από τους μισούς αφηγητές ανέφεραν πως είναι σημαντικό για τα σύγχρονα παιδιά να έχουν επαφή με τη φύση και την ύπαιθρο. Οι προσωπικές τους καταβολές σε σχέση πάντα με τη φύση έχουν καλλιεργήσει την αγάπη για το φυσικό περιβάλλον, την οποία θέλουν να μεταδώσουν στις μικρότερες ηλικίες και να τις παροτρύνουν να το γνωρίσουν. Οι αφηγητές θεωρούν πολύ σημαντικό αυτό το εγχείρημα, καθώς αναφέρουν πως λειτουργεί πολύ θετικά στην ψυχосύνθεση των παιδιών.

"Σήμερα θεωρώ ότι αυτό που χρειάζονται περισσότερο τα παιδιά, αυτό που είναι επιτακτική ανάγκη είναι ότι έχουνε χάσει την επαφή του να βγαίνουν έξω... Εγώ θα έλεγα αν μπορούσα ένα πράγμα να επιλέξω είναι να βγαίνουν τα παιδιά έξω! Τίποτα άλλο! Αλλά να τους δίνεις πράγματα! Όχι θεωρίες και τέτοια, το πεδίο δεν συγκρίνεται με τίποτα άλλο! Είναι ότι καλύτερο για τα παιδιά! Επιδρά πάρα πολύ στον ψυχισμό τους και στα πάντα, σε βαθμό το οποίο δεν μπορείς να το συλλάβεις εκείνη την ώρα. Επιδρά φοβερά! Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

"Άμα το αφήσεις και περάσουν τα χρόνια και δεν έρθει το παιδί σε επαφή με διάφορα τέτοια πράγματα, είναι πολύ εύκολο να κλειστεί στο σπίτι να ασχολείται μόνο με το tablet, μόνο με το κομπιούτερ, να γίνει ένας άνθρωπος πολύ πιο, πως να το πω φοβισιάρης! δεν ξέρω πως να το πω! Αυτά όλα βοηθάνε το παιδί να αποκτήσει λίγο περισσότερη αυτοπεποίθηση, να γίνει λίγο πιο καλό στις όλες δραστηριότητες της φύσης!" Δημήτρης, δύτες

"Μου άρεσε το έξω και είπα ότι πώς θα γίνει να βγάλουμε τα παιδιά έξω; και έτσι μου γεννήθηκε αυτό το άγχος, με γονείς και παιδιά, δηλαδή θέλει ένας γονιός να κάνει κάτι το Σάββατο του γιατί να πάει να πιεί ένα καφέ και να μην κάνει και κάτι που θα του μείνει του παιδιού; όπως το βίωσα κι εγώ..." Άρτεμις, υπεύθυνη υπαίθριων δραστηριοτήτων

"Φτιάχνω μαγκούρες και τους λέω να τη χρησιμοποιούν πάντα, όταν πηγαίνουν στο βουνό. Δηλαδή το κάνω περισσότερο για να τους παρακινήσω να έχουν μια καλύτερη επαφή με το βουνό, να κάνουν εκδρομές, να πηγαίνουν στο βουνό, να έρχονται στον Ταϋγετο, τους έχω πει ότι πάντα όταν θα έρχεστε στον Ταϋγετο θα έχετε μαζί την μαγκούρα σας! Ένας σκοπός είναι όταν έρχονται στο σπιτάκι να αφήνουμε εκεί μόνιμα τις μαγκούρες, να έχει ο καθένας τη δικιά του και να τις έχω πάνω στο σπίτι. Κυρίως αυτό, ήθελα λίγο να παρακινήσω έτσι τα πιο μικρά να έρχονται στο βουνό!" Αχιλλέας, μέλος ορειβατικού συλλόγου

5.4.2 Η επαφή με τη φύση ως σημαντική εμπειρία ζωής μέσω των βιβλίων και περιοδικών για τη φύση

Δύο αφηγητές ανέφεραν ως σημαντική εμπειρία της ζωής τους σε σχέση με τη φύση την επιρροή από περιοδικά φυσιολατρικού ενδιαφέροντος και από βιβλίο. Η μια αφηγήτρια ανέφερε πως ήταν μέλος πολλών περιβαλλοντικών οργανώσεων που διέθεταν έκδοση περιοδικού, αλλά της άρεσε να αγοράζει και περιοδικά με συναφές περιεχόμενο. Ο δεύτερος αφηγητής ανέφερε πως άσκησε σημαντική επιρροή σε αυτόν για τη σχέση του με τη φύση η ανάγνωση ενός βιβλίου με ερμηνευτικό χαρακτήρα ως προς το περιβάλλον που ζει ο άνθρωπος.

"Γενικά από μικρή ήμουν μέλος οργανώσεων, διάβαζα πολύ περιοδικά, μάζευα μανιωδώς τις αφίσες - τέτοια πράγματα, τα έχω ακόμα δηλαδή - από φύλλα εφημερίδων μέχρι ότι θες... τίποτα από τα πιο light τύπου "Γεώ" μέχρι National Geographic.[...] Ήταν ωραίο γιατί έπαιρνες τα περιοδικά, δηλαδή του WWF το πάντα, της Greenpeace πολύ ωραία αυτή η φάση... Η Greenpeace ήταν τελείως διαφορετική παλιά. Για να καταλάβεις, στην Greenpeace έχω κωδικό 720, δηλαδή εννοώ πολύ παλιά, όταν είχε ξεκινήσει το γραφείο της Greenpeace που ήτανε πολύ ωραίο τότε, γιατί έχει ξεκινήσει να ασχολείται με θέματα που είχαν να κάνουν με αλιεία, με τη θαλάσσια ζωή, με τα πλαστικά, ήταν κι η φάση και με το πετρέλαιο, με την Petrola... ήταν ωραίες καμπάνιες. Κι είχα γίνει σε κάποιες οργανώσεις, ήμουν από παλιά στην ελληνική εταιρεία προστασίας της φύσης για να βλέπω τα περιοδικά τους. Μετά ήμουν στην Οικοτοπία που έπαιρνα το περιοδικό - ακόμα δηλαδή- μετά σταμάτησαν αυτά... οπότε την Ορνιθολογική να σου πω την αλήθεια δεν θυμάμαι που τη βρήκα, εννοώ κάπου θα

το είχα δει προφανώς, σε κάποια διαφήμιση από τα περιοδικά που έπαιρνα." Αγάπη, μέλος φυσιολατρικής οργάνωσης

"Πέφτει στα χέρια μου και ένα βιβλίο του Περικλή Γιαννόπουλου είναι το 1900 γραμμένο, 120 χρόνια πριν, σαφώς έχει κάποια πράγματα που ίσως φαίνονται υπερβολικά ή εθνικιστικά ή δεν ξέρω 'γω τι. Ο Περικλής Γιαννόπουλος ήταν λοιπόν ένας συγγραφέας της εποχής, ο οποίος όμως αυτά που έγραφε ήταν απόλυτα βιωματικά. Οπότε περιγράφει μέσα στο βιβλίο τις βόλτες που έκανε ανεβαίνοντας στον Υμηττό και περιγράφει αυτό που βλέπει, το οποίο είναι πραγματικά συγκλονιστικό, γιατί περιέγραφε ως πούμε τις οπτικές που είχα εγώ μετά με μία χτισμένη πόλη, αυτός τις περιγράφει πριν, όμως παραμένει να βλέπεις μερικά πράγματα όπως τη θάλασσα από τον Υμηττό και περιγράφει το ποσό καθαρά και διαυγή είναι τα χρώματα που τα βλέπεις σε όλη τη διαύγεια, αλλά και τις καθαρές γραμμές που έχουν τα πράγματα. Μπορείς να δεις δηλαδή θωπεύοντας το χρώμα ως πούμε τους κόκκους του εδάφους, αλλά το μάτι σου να φτάσει μέχρι μακριά μέχρι το Σκαραμαγκά και να δεις, μπορεί να διακρίνεις και εκεί πολύ καθαρά κι ευδιάκριτα. Γράφει λοιπόν για το ελληνικό χρώμα και την ελληνική γραμμή κάτι που είναι πάρα πολύ σημαντικό και θεωρεί, εκεί είναι το εθνικιστικό π.χ. γιατί θεωρεί ότι ο άνθρωπος είναι γέννημα του περιβάλλοντος του, οπότε μιας και είμαστε σε ένα περιβάλλον το οποίο έχει καθαρά και ευδιάκριτα πράγματα να δεις και σαν χρώματα και σαν γραμμές, εκεί χαρακτηρίζει ως πούμε τον Έλληνα ως ανώτερο ως πούμε από τον Ευρωπαίο." Πολυχρόνης, ιδρυτικό μέλος περιβαλλοντικής εταιρείας

Κεφάλαιο 6: Συζήτηση και συμπεράσματα της έρευνας

Η παρούσα ερευνητική εργασία προσπαθεί να προσεγγίσει και να ερμηνεύσει σημαντικές εμπειρίες ζωής μέσα από τη φύση, ατόμων που είναι μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων, καθώς και να διερευνήσει το νόημα που αποκτούν αυτές οι εμπειρίες στην πορεία της ζωής τους. Το πεδίο των Σημαντικών Εμπειριών Ζωής αποτέλεσε τη βάση που στηρίχτηκε το θεωρητικό μέρος της μελέτης, ενώ η αφηγηματική έρευνα αποτέλεσε το κατάλληλο μεθοδολογικό εργαλείο που εξυπηρέτησε την επίτευξη του ερευνητικού σκοπού της έρευνας. Η ερμηνεία των ευρημάτων ανέδειξε πολλαπλά στοιχεία που χαρακτηρίζονται από μοναδικότητα και ποικιλομορφία. Από την ερμηνεία των ευρημάτων προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα.

Η διερεύνηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος για αναφορές εμπειριών μέσα από τη φύση γίνεται αναζητώντας στις αφηγήσεις των συμμετεχόντων σημαντικές εμπειρίες ζωής από την επαφή τους με τη φύση καθ' όλη την πορεία της ζωής τους. Στις ιστορίες των αφηγητών παρουσιάζεται μεγάλη ποικιλομορφία ως προς τις σημαντικές εμπειρίες ζωής μέσα από την επαφή με τη φύση. Όλοι οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στο πρώτο στάδιο των αφηγήσεων τους σε εμπειρίες τους μέσα στη φύση, κυρίως από τα παιδικά τους χρόνια, και στη συνέχεια εξιστόρησαν εμπειρίες που αφορούσαν στην ενήλικη ζωή τους, σκιαγραφώντας με αυτόν τον τρόπο μια συνεχή πορεία και επαφή με τη φύση. Αναφορές σε εμπειρίες που αφορούσαν διακοπές και εκδρομές μέσα στη φύση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, καθώς και εμπειρίες μέσα από τη συμμετοχή τους σε περιβαλλοντικούς συλλόγους και οργανώσεις, όπου όλα τα μέλη χαρακτηρίζονται από αγάπη και ενδιαφέρον για τη φύση, έγιναν από όλους τους αφηγητές, συνδέοντας τα ευρήματα με αυτά προγενέστερων ερευνών (Chawla, 1998, 1999, 2007· James, Bixler & Vadala, 2010· Li & Chen, 2015). Η επαφή μέσα από δραστηριότητες, χόμπι και ενασχολήσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος, όπως επίσης η ύπαρξη ενός σημαντικού ανθρώπου στη ζωή του ατόμου που άσκησε επιρροή και άνοιξε ένα νέο παράθυρο στη ζωή του, είναι ευρήματα που αναπτύχθηκαν με μεγάλη συχνότητα από τους περισσότερους αφηγητές και που τα συναντάμε σε έρευνες των Chawla (2006) και Li & Chen (2015). Αναφορές σημαντικών εμπειριών έγιναν ωστόσο και σε σχέση με τον τόπο διαμονής τους, την παρατήρηση φυσικών φαινομένων, τη συμμετοχή τους σε υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες και σε εκπαιδευτικές διαδικασίες,

ευρήματα που υποστηρίζονται και σε έρευνες των Chawla (1998, 1999), James, Bixler & Vadala, (2010) και Li & Chen (2015).

Η ποικιλία των επαφών με τη φύση που αναφέρεται σε προγενέστερες έρευνες επιβεβαιώνεται και μέσα από την παρούσα έρευνα, μολονότι ο αριθμός των συμμετεχόντων είναι μικρός συγκριτικά με τις άλλες μελέτες, στοιχείο που δείχνει πως οι αναφερόμενες εμπειρίες αποτελούν συχνό και σταθερό μέσο στο χρόνο παράγοντα για την επαφή με τη φύση. Οι εμπειρίες κατά τη διάρκεια των παιδικών χρόνων φάνηκαν να έχουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο, αφού όλοι οι αφηγητές αφιέρωσαν σε αυτές ένα μεγάλο κομμάτι της αφήγησης τους, στοιχείο που ενισχύει την πεποίθηση ότι η επαφή με τη φύση κατά την παιδική ηλικία είναι καθοριστικής σημασίας για την δημιουργία σχέσης και σύνδεσης με το περιβάλλον. Ωστόσο, όλοι οι αφηγητές αναφέρθηκαν εκτενώς και σε σημαντικές εμπειρίες που είχαν στη φύση και κατά την ενήλικη ζωή τους μέσω της επαγγελματικής τους ενασχόλησης, αλλά κυρίως λόγω προσωπικής επιλογής ιδιαίτερα όσον αφορά το κομμάτι της αναψυχής. Συνεπώς, φαίνεται να υπάρχει ένας συσχετισμός μεταξύ των εμπειριών της παιδικής ηλικίας με αυτών της ενήλικης ζωής και θα μπορούσαμε να πούμε πως υπάρχει αυξημένο ενδεχόμενο τα άτομα που είχαν εμπειρίες στη φύση ως παιδιά να επιλέγουν να έρχονται σε επαφή με τη φύση με διάφορους τρόπους και ως ενήλικες, διαπίστωση που ενισχύεται και τα πορίσματα του ερευνητικού έργου των Chawla & Derr (2012) και Cheng & Monroe (2012).

Ωστόσο οι εμπειρίες αυτές από τη φύση, φαίνεται ότι επηρέασαν σημαντικά τους συμμετέχοντες και σε προσωπικό επίπεδο, εισάγοντας τους αφηγητές σε μια εξελικτική διαδικασία ατομικού χαρακτήρα, ανοίγοντας έτσι δρόμο για τη διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος που αφορά τον διαμορφωτικό χαρακτήρα των εμπειριών μέσα από τη φύση, στην προσωπική εξέλιξη των αφηγητών. Όλοι οι αφηγητές ανέφεραν πως η επαφή με τη φύση τους ώθησε σε μια εξελικτική διαδικασία σε πολλούς τομείς της ζωής τους. Αλλαγές στη συμπεριφορά και τη στάση με εδραίωση περισσότερο φιλικών στάσεων απέναντι στο φυσικό περιβάλλον αναφέρθηκαν από αρκετούς αφηγητές, επιβεβαιώνοντας πληθώρα ερευνών που καταλήγουν ότι τα άτομα με θετικές εμπειρίες από την επαφή τους με τη φύση κατά την παιδική ηλικία έχουν αυξημένη πιθανότητα να καλλιεργήσουν και να εδραιώσουν φιλική προς το περιβάλλον στάση και συμπεριφορά. Ενδεικτικά, αναφορές υπάρχουν σε έρευνες των: Wells & Lekies (2006), Nisbet, Zelenski et al. (2009), Chawla & Derr

(2012), Cheng & Monroe (2012), Howell & Allen (2016), Pensini et al. (2016), Broom (2017), Rosa et al. (2018).

Οι αφηγητές αναφέρθηκαν επίσης σε εξελικτικές αλλαγές που σχετίζονταν με την ανάγκη και την επιθυμία τους να εισαχθούν σε νέες μαθησιακές διαδικασίες, μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων, μεταπτυχιακών σπουδών αλλά και αλληλεπίδρασης με άτομα διαφορετικών ειδικοτήτων, μέσω της ανταλλαγής απόψεων, καθώς και με δημιουργία φιλικών σχέσεων και την κοινωνικοποίηση στο πλαίσιο της επαφής τους με τη φύση. Εκτεταμένη αναφορά έγινε επίσης από τους αφηγητές σε αλλαγές που παρατήρησαν στον εαυτό τους από την επαφή τους με τη φύση. Η ενίσχυση της επιθυμίας τους να γίνονται καλύτεροι, να αντιμετωπίζουν με διαλλακτικότητα και περισσότερη ανοιχτότητα τις καταστάσεις, να εξερευνήσουν τα όρια των δυνατοτήτων τους, να καταπολεμήσουν φοβίες που είχαν και να άρουν προϋπάρχουσες λανθασμένες αντιλήψεις, είναι ευρήματα που δίνουν μια νέα διάσταση στο ερευνητικό πεδίο της συνδεσιμότητας με τη φύση, καθώς παρατηρούμε πως η επαφή με τη φύση παρουσιάζεται ως διαμορφωτικός παράγοντας στο άτομο και σε βαθύτερο επίπεδο, με στόχο την αυτογνωσία και την αυτοβελτίωση. Τέλος, η ανάπτυξη περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης είναι ένα από τα αναμενόμενα ευρήματα της έρευνας, αφού όλοι οι συμμετέχοντες είναι μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων, δραστηριοποιούνται στη φύση και κάποιοι από αυτούς έχουν και ενεργό δράση. Όλοι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται την αρνητική επίδραση του ανθρώπου στη φύση και επισημαίνουν την ανάγκη που υπάρχει για αναγνώριση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση πάνω στα σύγχρονα περιβαλλοντικά ζητήματα. Αναφορά έγινε επίσης στην παροδικότητα που χαρακτηρίζει την σκέψη του σύγχρονου ανθρώπου με άμεση επιρροή στο δικαίωμα ενός βιώσιμου μέλλοντος των επόμενων γενεών.

Για τη διερεύνηση της επιρροής που άσκησαν οι σημαντικές εμπειρίες ζωής από την επαφή με τη φύση στις προσωπικές επιλογές της ζωής τους, όλοι οι αφηγητές περιέγραψαν την επαφή τους με τη φύση ως σημαίνοντα παράγοντα στη ζωή τους, που αποτέλεσε τη βάση για μεταβολές στις προσωπικές τους επιλογές. Αναφορές έγιναν σε ένα διαφορετικό τρόπο ζωής που επέλεξαν να υιοθετήσουν, αλλαγές στην επαγγελματική τους πορεία, αλλά και στον τόπο που επέλεξαν να ζήσουν. Η επαφή με τη φύση φαίνεται να λειτούργησε καθοριστικά στη ζωή των αφηγητών, αφού όλοι πραγματοποίησαν μεγάλης ή μικρής εμβέλειας αλλαγές. Τα εν λόγω ευρήματα που

προέκυψαν από τις αφηγήσεις επιβεβαιώνουν πρόσφατες έρευνες των Williams & Chawla (2016) και Clayton & Mathevet (2018), καθώς παρατηρούμε πως οι αλλαγές που επέρχονται δεν αφορούν μόνο την προσωπική εξέλιξη των ατόμων, αλλά και επιλογές ζωής που στόχο έχουν να φέρουν το άτομο πιο κοντά στη φύση.

Η υιοθέτηση ενός εναλλακτικού τρόπου ζωής, μακριά από τα άγχη της καθημερινότητας, όπως και η αλλαγή στον τόπο διαμονής από ένα αστικό κέντρο σε ένα φυσικό περιβάλλον, είναι στοιχεία που προσδίδουν ποιότητα και ένα διαφορετικό νόημα στη ζωή των αφηγητών. Επίσης, σχεδόν όλοι οι αφηγητές αναφέρθηκαν σε αλλαγές που αφορούσαν στην επαγγελματική τους πορεία. Η επαφή με τη φύση φαίνεται ότι έβαλε τους αφηγητές στη διαδικασία είτε να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση με το επάγγελμα τους, είτε να προχωρήσουν σε μια ολοκληρωτική αλλαγή επαγγελματικής κατεύθυνσης, είτε αποτέλεσε στοιχείο έμπνευσης για την επιλογή του επαγγέλματος τους. Όλα τα ευρήματα μπορούν να στοιχειοθετήσουν την υπόθεση ότι άτομα που έχουν συνεχή επαφή με τη φύση κατά τη διάρκεια της ζωής τους, τείνουν να αναζητούν τρόπους για να ενδυναμώσουν τη σχέση τους μαζί της.

Τέλος, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ποικιλομορφία στους τρόπους που οι αφηγητές κατανοούν την σχέση τους με τη φύση και αναγνωρίζουν τον εαυτό τους στο φυσικό περιβάλλον, ολοκληρώνοντας την διερεύνηση του τελευταίου ερευνητικού ερωτήματος που αφορά τον τρόπο που αντιλαμβάνονται και νοηματοδοτούν οι συμμετέχοντες τη σχέση τους με τη φύση. Το αίσθημα αποκοπής από την καθημερινότητα, τα άγχη και τους προβληματισμούς τους, όταν βρίσκονται στη φύση, είναι στοιχεία που αναφέρθηκαν απ' όλους, προΐκονομώντας και δικαιολογώντας τα συναισθήματα ελευθερίας, ζωτικότητας, ξεγνοιασιάς, ικανοποίησης και χαλάρωσης που χρησιμοποίησαν στις περιγραφές τους οι αφηγητές. Η θετική επίδραση της επαφής με τη φύση στη σωματική και ψυχική υγεία του ατόμου υποστηρίζεται μεταξύ άλλων και στις έρευνες των Nisbet et al. (2010) και Tauber (2012). Το αίσθημα του "ανήκειν" στη φύση που αναφέρθηκε από δυο αφηγητές συνάδει με τη θεωρία του Schultz (2002) περί συνδεσιμότητας με τη φύση και δημιουργίας σχέσης αλληλεξάρτησης μαζί της. Επίσης, ο βιωματικός τρόπος προσέγγισης της φύσης που ενεργοποιεί όλες τους αισθήσεις, καθώς και η αντίληψη του τόπου είναι στοιχεία που αναφέρθηκαν και σχετίζονται με την τοποθέτηση του εαυτού στη φύση. Τέλος, αναδείχθηκε από έναν αφηγητή μια θεώρηση της φύσης όπου ο άνθρωπος σχετίζεται με το φυσικό περιβάλλον συνθέτοντας ένα σύνολο, που

ο ίδιος δεν μπορεί να διαχωρίσει. Η φύση είναι παντού και έχει καθοριστικό ρόλο στη ζωή του δίνοντάς του απαντήσεις και βοηθώντας τον σε όλους τους τομείς της ζωής του.

Τα αποτελέσματα της παρούσης έρευνας επιβεβαιώνουν ότι οι εμπειρίες μέσα στη φύση είναι καθοριστικές στη ζωή του ατόμου και ο καθένας δίνει νόημα και ουσία σε διαφορετικά στοιχεία αυτής της σχέσης. Σημαντικό ωστόσο είναι ότι η σχέση αυτή δεν είχε καθαρά και μόνο ανθρωποκεντρικό προφίλ, με τα οφέλη που προσφέρει η φύση να εξυπηρετούν την ανθρώπινη ευημερία, αλλά επενδύθηκε και με συναισθήματα και αξίες για τη φύση μέσα από μια περισσότερο φυσιολατρική οπτική. Συναισθήματα αγάπης και σεβασμού προς το φυσικό περιβάλλον αναφέρθηκαν στις ιστορίες όλων των αφηγητών με φράσεις όπως *"αγαπάω πάρα πολύ το βουνό"*, *"αγαπάω πάρα πολύ τη θάλασσα"* και *"Εμάς μας συνδέει αυτό το μεγάλο, το βουνό! αυτό το σπουδαίο! που πρέπει να μάθουμε να το αγαπάμε και να το σεβόμαστε!"*. Η οικειότητα της ύπαρξης στο φυσικό περιβάλλον με τη φράση *"νιώθω σαν το σπίτι μου"*, όπως και το αίσθημα της συντροφικότητας που εκφράζεται στην φράση *"Για 'μένα βέβαια και η φύση είναι παρέα! Για 'μένα το βουνό είναι παρέα!"* είναι αναφορές που αναδεικνύουν την σχέση με τη φύση υπό το πρίσμα της αμοιβαιότητας.

Συνολικά, οι προφορικές αφηγήσεις των έξι μελών φυσιολατρικών οργανώσεων συνέβαλαν στο να διερευνηθεί ο ρόλος που έχουν οι σημαντικές εμπειρίες από τη φύση στην πορεία της ζωής τους, αλλά και να αναδυθούν και αναδειχθούν οι διαφορετικές όψεις των ίδιων των ατόμων γύρω από αυτό το ζήτημα. Οι σημαντικές εμπειρίες ζωής αποτελούν ένα ευρύ πεδίο έρευνας ήδη από το 1980 και συνεχίζουν να προκαλούν το ενδιαφέρον των ερευνητών έως και σήμερα. Η παρούσα έρευνα έρχεται να επιβεβαιώσει τα ευρήματα πολλών προηγούμενων ερευνών σχετικά με το θέμα, ωστόσο προσφέρει και κάποιες νέες πτυχές, που μας δίνουν τη δυνατότητα να διευρύνουμε το πεδίο ως προς τη νοηματοδότηση της σχέσης των ατόμων με τη φύση και τις αλλαγές που προκύπτουν στην πορεία του χρόνου σε ατομικό επίπεδο από αυτή την επαφή.

Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα των ΣΕΖ έχει αναδείξει εδώ και χρόνια τη σημασία της επαφής με τη φύση κατά την παιδική ηλικία και τον αντίκτυπο στην ενήλικη ζωή. Ένα νέο στοιχείο όμως που επιβεβαιώθηκε από την παρούσα έρευνα

είναι ότι οι εμπειρίες αυτές επεκτείνονται και στην ενήλικη ζωή. Στις αφηγήσεις τους μπορεί να αναφέρονταν στις εμπειρίες τους από τα παιδικά τους χρόνια, αφιέρωναν όμως ένα εξίσου μεγάλο κομμάτι και σε αυτές που είχαν ως ενήλικες. Με δεδομένο ότι οι ενήλικες αφιερώνουν αισθητά λιγότερο χρόνο στη φύση λόγω αυξημένων υποχρεώσεων, συνθήκη η οποία επιβεβαιώνεται και από τη μελέτη της Cagle (2017), το εύρημα αυτό αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, και θα μπορούσε να διερευνηθεί περισσότερο και στο μέλλον, προσδιορίζοντας τον χρόνο μετά την ενηλικίωση, ώστε να εξεταστεί τόσο ο τρόπος που επιλέγει να έρθει ένας ενήλικας σε επαφή με τη φύση, όσο και η ποιότητα αυτών των εμπειριών για να αποτελέσουν ΣΕΖ γι' αυτόν. Σαφώς μια ερμηνεία για τη διαπίστωση αυτή μπορεί να είναι ότι οι συμμετέχοντες ήταν όλοι μέλη φυσιολατρικών οργανώσεων με συνεχιζόμενη επαφή με τη φύση και κατά την ενήλική τους ζωή.

Ενδιαφέρον υπάρχει επίσης και στις αλλαγές που αναφέρθηκαν από τους αφηγητές σε προσωπικό επίπεδο. Η διεθνής έρευνα προσφέρει σημαντικά ευρήματα σχετικά με την επίδραση που έχει η επαφή με τη φύση στην καλλιέργεια φιλικής προς το περιβάλλον στάσης και συμπεριφοράς, στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής δράσης και ευαισθητοποίησης, στη συναισθηματική πλήρωση, στη σωματική και ψυχική υγεία, στην επιρροή σε προσωπικές επιλογές του ατόμου κ.α. (Wells & Lekies, 2006 ; Nisbet et al., 2010 ; Pensini et al., 2016 ; Zelenski & Nisbet, 2014 ; Rosa et al., 2018). Στοιχεία όμως που αναδύθηκαν από την παρούσα έρευνα αναφέρονται και σε μια βαθύτερη επίδραση, όπως *"να γίνεσαι καλύτερος"* ή *" πιο διαλλακτικός"* ή *"λιγότερο απόλυτος"* ή *"να συνειδητοποιείς ποιος είσαι"*. Μπορεί, άραγε, η επαφή με τη φύση να είναι διαμορφωτικός παράγοντας της προσωπικότητας και της αντιληπτικής ικανότητας του ανθρώπου; Μπορεί η επαφή με τη φύση στην πορεία του χρόνου να λειτουργεί ως παράγοντας αυτοβελτίωσης και βαθύτερης επίγνωσης του εαυτού; Το ερώτημα ανοίγει νέες δυνατότητες συνέχισης και εστίασης της έρευνας για τις ΣΕΖ σε σχέση με τις επαφές στη φύση.

Η χρήση της αφηγηματικής έρευνας ως μεθοδολογικό εργαλείο για την διερεύνηση των ΣΕΖ μέσα από την επαφή και τη σχέση με τη φύση αναδείχτηκε ιδιαίτερα πλούσια και αποτελεσματική. Με αντίστοιχο τρόπο όπως στην παρούσα έρευνα, η αφήγηση στο πεδίο των ΣΕΖ έχει χρησιμοποιηθεί μέχρι τώρα μόνο στην έρευνα των Williams & Chawla (2016), κι αυτό από τη μια πλευρά είχε μεγάλη δυσκολία, αλλά και ιδιαίτερη γοητεία. Ο απροσχεδίαστος λόγος των αφηγητών, χωρίς την παρέμβαση του ερευνητή, η ελευθερία του αφηγητή να επιλέξει τι θα εξιστορήσει

και γιατί, έφερε στην επιφάνεια πληθώρα δεδομένων, που ίσως καμία άλλη μέθοδος δεν θα τα πρόσφερε. Ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αφηγηματικής έρευνας είναι ότι το ίδιο το άτομο επιλέγει ποιές εμπειρίες και γεγονότα θα εξιστορήσει απ' όλη την διάρκεια της ζωής του, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την ίδια την επιλογή σημαντική, αφού διαχωρίστηκε ανάμεσα από άλλες εμπειρίες ως άξια αναφοράς. Η αξιοποίηση της αφήγησης ως προσέγγιση ποιοτικής έρευνας θέτει τον άνθρωπο στο επίκεντρο της ερευνητικής διαδικασίας και δίνει μια ελευθερία που δύσκολα παρέχουν άλλα μεθοδολογικά εργαλεία (Τσιώλης, 2006 ; Conelly & Clandinin, 1990).

Κλείνοντας, θα ήθελα από την πλευρά μου ως «δοκιμαζόμενη ερευνήτρια» να μοιραστώ με τους αναγνώστες αυτής της διπλωματικής εργασίας ότι η επιλογή του θέματος αυτού κάθε άλλο παρά τυχαία ήταν. Η διαρκής προσωπική επαφή μου με τη φύση κατά την παιδική μου ηλικία, καθώς και οι αλλαγές που παρατήρησα σε εμένα από το γεγονός αυτό, αποτέλεσαν το δικό μου κίνητρο για να επιλέξω το συγκεκριμένο θέμα. Τα ερευνητικά ερωτήματα στηρίχτηκαν περισσότερο στην δική μου ανάγκη να δώσω απαντήσεις με ζητήματα που με αφορούν και απασχολούν προσωπικά. Η αφήγηση των έξι ιστοριών ήταν για μένα το μέσο για να επιτευχθούν όλα αυτά. Σε κάθε ιστορία βρήκα ένα κομμάτι του εαυτού μου, που είτε ήδη υπάρχει είτε αναζητά να αναπτυχθεί. Είμαι βαθειά ευγνώμων για όσα έχω ζήσει στη φύση και για όλα όσα συνεχίζει η φύση να μου μαθαίνει μέχρι σήμερα. Το ταξίδι θα συνεχιστεί γεμάτο νέα όνειρα και επιδιώξεις!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσσες Αναφορές

Δασκολιά, Μ. & Γρίλλια, Π.-Μ. (2012). Οι σημαντικές εμπειρίες ζωής ως παράμετροι της σχέσης μας με το περιβάλλον. Μια επανεξέταση της συμβολής τους ως ερευνητικού πεδίου στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την Αειφορία. Στο: Ε. Πρωτοπαπαδάκης & Ε. Μανωλάς (Επιμ.), *Περιβαλλοντική Ηθική: Προκλήσεις και Προοπτικές για τον 21ο αιώνα* (σσ. 51-63). Ορεστιάδα: Εκδόσεις Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Ίσαρη, Φ., Πουρκός, Μ., (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>

Τσιώλης, Γ. (2006). Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις. Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Τσιώλης, Γ. (2018). Ερευνητικές Διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές - Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης. Στο Γ. Ζαϊμάκης (επιμ.) Πανεπιστήμιο Κρήτης: Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης & Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας. ISBN: 978-960-9430-16-6

Ξενόγλωσσες Αναφορές

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Qualitative Research in Psychology Using thematic analysis in psychology Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=uqrp20%5Cnhttp://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=uqrp20>

Broom, C. (2017). Exploring the Relations between Childhood Experiences in Nature and Young Adults' Environmental Attitudes and Behaviours. *Australian Journal of Environmental Education*, 33(1), 34–47. <https://doi.org/10.1017/ae.2017.1>

Cagle, N. L. (2017). Changes in experiences with nature through the lives of environmentally committed university faculty. *Environmental Education Research*, vol 24:6, pp. 889-898. DOI: 10.1080/13504622.2017.1342116

Chawla, L. (1998a). Significant life experiences revisited: A review of research on sources of environmental sensitivity. *Journal of Environmental Education*, 29(3), 11–21. <https://doi.org/10.1080/00958969809599114>

Chawla, L. (1998b). Research methods to investigate significant life experiences: Review and recommendations. *Environmental Education Research*, 4(4), 383–397. <https://doi.org/10.1080/1350462980040403>

- Chawla, L. (1999). Life paths into effective environmental action. *Journal of Environmental Education*, 31(1), 15–26. <https://doi.org/10.1080/00958969909598628>
- Chawla, L. (2006). Learning to Love the Natural World Enough to Protect It. *Barn*, 2(2), 57–78.
- Chawla, L. (2007). Childhood Experiences Associated with Care for the Natural World: A Theoretical Framework for Empirical Results. *Children, Youth and the Environments*, 17(4), 144–170. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.17.4.0144>
- Chawla, L., & Derr, V. (2012). *The development of conservation behaviors in childhood and youth*. In S. D. Clayton (Ed.), *Oxford library of psychology. The Oxford handbook of environmental and conservation psychology* (p. 527–555). Oxford University Press. Doi/10.1093/oxfordhb/9780199733026.013.0028
- Cheng, J. C. H., & Monroe, M. C. (2012). Connection to nature: Children’s affective attitude toward nature. *Environment and Behavior*, 44(1), 31–49. <https://doi.org/10.1177/0013916510385082>
- Clandinin, M. F., & Connelly, J. D. (1990). Stories of Experience and Narrative Inquiry. *Educational Researcher*, 19(5), 2–14. <http://www.jstor.org/stable/1176100>.
- Clandinin, D. J., Pushor, D., & Orr, A. M. (2007). Navigating sites for narrative inquiry. *Journal of Teacher Education*, 58(1), 21–35. <https://doi.org/10.1177/0022487106296218>
- D’Amore, C., & Chawla, L. (2018). Significant life experiences that connect children with nature: A research review and applications to a family nature club. *Research Handbook on Childhoodnature: Assemblages of Childhood and Nature Research*, 1-27. DOI:10.1007/978-3-319-51949-4_49-1
- Dutcher, D.D., Finley C., Luloff, A.E., Buttolph, J.J. (2007).Connectivity with nature as a measure of environmental values. *Environment and Behavior*, vol 39:4, pp. 474- 493.
- Fisher, S. R. (2016). Life trajectories of youth committing to climate activism. *Environmental Education Research*, 22(2), 229–247. <https://doi.org/10.1080/13504622.2015.1007337>
- Gough, S. (1999). Significant Life Experiences (SLE) research: A view from somewhere. *Environmental Education Research*, 5(4), 353–363. <https://doi.org/10.1080/1350462990050402>
- Howell, R. A., & Allen, S. (2016). Significant life experiences, motivations and values of climate change educators. *Environmental Education Research*, 25(6), 813–831. <https://doi.org/10.1080/13504622.2016.1158242>

- James, J. J., Bixler, R. D., & Vadala, C. E. (2010). From Play in Nature, to Recreation then Vocation. *Children, Youth and Environments*, 20(5706), 1–17.
- Li, D., & Chen, J. (2015). Significant life experiences on the formation of environmental action among Chinese college students. *Environmental Education Research*, 21(4), 612–630. <https://doi.org/10.1080/13504622.2014.927830>
- Hsu, S. J. (2009). Significant life experiences affect environmental action: a confirmation study in eastern Taiwan. *Environmental Education Research*, vol on the formation of environmental action among Chinese college students. *Environmental Education Research*, 21(4), 612–630. <https://doi.org/10.1080/13504622.2014.927830>
- Mayer, F. S., & Frantz, C. M. P. (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology*, 24(4), 503–515. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2004.10.001>
- Mayer, F. S., Frantz, C. M. P., Bruehlman-Senecal, E., & Dolliver, K. (2009). Why is nature beneficial?: The role of connectedness to nature. *Environment and Behavior*, 41(5), 607–643. <https://doi.org/10.1177/0013916508319745>
- Nisbet, E. K., Zelenski, J. M., & Murphy, S. A. (2009). Linking Individuals' Connection With Nature to Environmental Concern and Behavior. *Environment And Behavior*, 27(1), 1–26. <https://doi.org/10.1177/0013916506295574>
- Nisbet, E. K., Zelenski, J. M., & Murphy, S. A. (2010). Happiness is in our Nature: Exploring Nature Relatedness as a Contributor to Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 12(2), 303–322. <https://doi.org/10.1007/s10902-010-9197-7>
- Pensini, P., Horn, E. & Caltabiano, N., J. (2016). An Exploration of the Relationships between Adults' Childhood and Current Nature Exposure and Their Mental Well-Being. *Children, Youth and Environments*, 26(1), 125. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.26.1.0125>
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, vol 8:1, pp. 5-23. DOI: 10.1080/0951839950080103
- Prévot, A. C., Clayton, S., & Mathevet, R. (2018). The relationship of childhood upbringing and university degree program to environmental identity: Experience in nature matters. *Environmental Education Research*, 24(2), 263–279. <https://doi.org/10.1080/13504622.2016.1249456>
- Restall, B., & Conrad, E. (2015). A literature review of connectedness to nature and its potential for environmental management. *Journal of Environmental Management*, 159, 264–278. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2015.05.022>

- Richardson, M., Hunt, A., Hinds, J., Bragg, R., Fido, D., Petronzi, D., ... White, M. (2019). A measure of nature connectedness for children and adults: Validation, performance, and insights. *Sustainability (Switzerland)*, *11*(12), 1–16. <https://doi.org/10.3390/SU11123250>
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. CA, USA: SAGE Publications, 244 pages, ISBN: 978-0-7619-2998-7
- Rosa, C. D., Profice, C. C., & Collado, S. (2018). Nature experiences and adults' self-reported pro-environmental behaviors: The role of connectedness to nature and childhood nature experiences. *Frontiers in Psychology*, *9*(JUN), 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01055>
- Schultz, P. W. (2002). Inclusion with nature: the psychology of human–nature relations. In P. Schmuck, & W. P. Schultz (Eds.), *Psychology of sustainable development* (pp. 61–78). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Sward, L.L. (1996). Significant life experiences affecting the environmental sensitivity of EI Salvadoran environmental professionals. *Environmental Education Research*, *5*(2), 201-206. <https://doi.org/10.1080/1350462990050206>
- Tanner, T. (1980). Significant Life Experiences: A New Research Area in Environmental Education, *The Journal of Environmental Education*, *11*(4), 20-24. <http://dx.doi.org/10.1080/00958964.1980.9941386>
- Tauber, P. G. (2012). An Exploration of the Relationships Among Connectedness To Nature , Quality of Life , and Mental Health, *2012*, 127.
- Wells, N. M., & Lekies, K. S. (2006). Nature and the life course: Pathways from childhood nature experiences to adult environmentalism. *Children, Youth and Environments*, *16*(1), 1–25. <https://doi.org/Available> online: www.colorado.edu/journals/cye
- Williams, C. C., & Chawla, L. (2016). Environmental identity formation in non formal environmental education programs. *Environmental Education Research*, *22*(7), 978–1001. <https://doi.org/10.1080/13504622.2015.1055553>
- Zelenski, J. M., & Nisbet, E. K. (2014). Happiness and Feeling Connected: The Distinct Role of Nature Relatedness. *Environment and Behavior*, *46*(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/0013916512451901>

Παράρτημα

ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

"Σημαντικές Εμπειρίες Ζωής από την επαφή με τη φύση και η σημασία που αποκτούν στην ενήλικη ζωή."

Καλείστε να συμμετέχετε σε ερευνητική μελέτη που διεξάγεται στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Θεωρία Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου» με κατεύθυνση "Περιβαλλοντική εκπαίδευση για την Αειφορία" του τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η ερευνητική αυτή εργασία έχει ως σκοπό μέσα από τις ατομικές ιστορίες ζωής και τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, να περιγράψει και να ερμηνεύσει πώς ενήλικα άτομα μαθαίνουν στο φυσικό περιβάλλον αλληλεπιδρώντας με αυτό, αλλά και να διερευνήσει τον τρόπο που μετασχηματίζονται οι πρότερες γνώσεις - σχήματα τους σε σχέση με τον εαυτό τους και τον κόσμο γύρω τους, μέσα από μια μακροχρόνια επαφή με τη φύση. Παρά το γεγονός ότι δε θα αποκομίσετε άμεσο όφελος από τη συμμετοχή σας, από την συνεισφορά σας στην έρευνα μέσω της ατομικής ιστορίας της ζωής σας, αναμένονται να αναδειχθούν οι διαφορετικές μοναδικές οπτικές, εμπλουτίζοντας έτσι τις θεωρητικές μας γνώσεις για το υπό μελέτη πεδίο.

Η συμμετοχή σας στην ερευνητική αυτή μελέτη προϋποθέτει τη συγκατάθεση σας στα παρακάτω σημεία:

- Καλείστε να "αφηγηθείτε" την ατομική ιστορία ζωής σας συνολικά, ανακαλώντας στη μνήμη σας προσωπικές εμπειρίες, γεγονότα και βιώματα στα οποία έχετε προσωπική ανάμειξη από την επαφή σας με τη φύση.
- Η αφήγηση θα γίνει στο πλαίσιο προγραμματισμένου ραντεβού σε τόπο και χρονική στιγμή που θα συμφωνήσουν ο ερευνητής με τον συμμετέχοντα στην έρευνα.
- Κατά τη διάρκεια της αφήγησης σας, ο ερευνητής θα σας ακούει προσεκτικά χωρίς να παρεμβαίνει και να σας διακόπτει, ενώ παράλληλα μπορεί να χρειαστεί να κρατά σημειώσεις. Αφού ολοκληρώσετε την αφήγηση σας, είναι η κατάλληλη στιγμή για τον

ερευνητή, να θέσει τα σχετικά ερωτήματα που προκύπτουν από την ιστορία σας.

- Η διάρκεια της αφηγηματικής διαδικασίας δεν μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων.
- Είναι σημαντικό και χρήσιμο για την ερευνητική διαδικασία να διασφαλιστεί η δυνατότητα μιας νέας συνάντησης, σε περίπτωση που κατά την επεξεργασία του κειμένου της αφήγησης ανακύψουν νέα ερωτήματα.
- Μπορείτε να αρνηθείτε τη συμμετοχή σας στην έρευνα, ή να διακόψετε και να αποχωρήσετε σε οποιοδήποτε στάδιο εσείς επιθυμείτε.
- Θα χρειαστεί να συμπληρώσετε ένα έγγραφο με στοιχεία δημογραφικού ενδιαφέροντος που θα σας δοθεί από τον ερευνητή την ημέρα της συνάντησης σας.

Μόνο ο ερευνητής θα έχει γνώση της ταυτότητας και των προσωπικών σας δεδομένων.

Για οποιαδήποτε απορία ή ερώτηση σχετικά με τη συμμετοχή σας, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με την Παπαγεωργίου Κωνσταντίνα, Νηπιαγωγό και μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο τηλέφωνο 6932966628.

Η υπογραφή σας στη φόρμα βεβαιώνει ότι γίνονται σαφώς κατανοητές οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε αυτή κι ότι επιθυμείτε να συμμετέχετε στη μελέτη. Αντιλαμβάνεστε ότι η συμμετοχή είναι εθελοντική και μπορείτε να αποσυρθείτε όποτε θελήσετε.

Υπογραφή Συμμετέχοντος

Στοιχεία επικοινωνίας:
Παπαγεωργίου Κωνσταντίνα
Νηπιαγωγός
Τηλ: 6932966628
e- mail: tinapapagewrgiou@hotmail.com

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
"Θεωρία Πράξη και Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Έργου"
Κατεύθυνση: Περιβαλλοντική εκπαίδευση για την Αειφορία"
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών